PATVIRTINTA
Lietuvos Respublikos Vyriausybės
2020 m. rugsėjo 9 d. nutarimu Nr. 998

2021–2030 METŲ NACIONALINIS PAŽANGOS PLANAS

I SKYRIUS
ĮVADAS

2021–2030 metų nacionalinis pažangos planas (toliau – Planas) rengiamas siekiant nustatyti pagrindinius ateinantį dešimtmetį valstybėje siekiamus pokyčius, užtikrinančius pažangą socialinėje, ekonominėje, aplinkos ir saugumo srityse. Planuojant pokyčius, atsižvelgiama į Lietuvos Respublikos teritorijos bendrojo plano valstybės teritorijos erdvinio vystymo kryptis ir teritorijos naudojimo funkcinius prioritetus, patvirtintus Lietuvos Respublikos Seimo 2020 m. birželio 4 d. nutarimu Nr. XIII-3021 „Dėl Lietuvos Respublikos teritorijos bendrojo plano valstybės teritorijos erdvinio vystymo krypčių ir teritorijos naudojimo funkcinių prioritetų patvirtinimo“, ir juose įtvirtintą vertybinį pagrindą, Valstybės pažangos strategijoje „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“, patvirtintoje Lietuvos Respublikos Seimo 2012 m. gegužės 15 d. nutarimu Nr. XI-2015 „Dėl Valstybės pažangos strategijos „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“ patvirtinimo“, numatytą valstybės pažangos viziją ir raidos kryptis, Nacionalinio saugumo strategiją, patvirtintą Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. gegužės 28 d. nutarimu Nr. IX-907 „Dėl Nacionalinio saugumo strategijos patvirtinimo“, Jungtinių Tautų Darnaus vystymosi darbotvarkę 2030 ir kitus tarptautinius susitarimus, įsipareigojimus bei Europos Sąjungos (toliau – ES) teisės aktus, taip pat įvertinama esama situacija, tarptautinių organizacijų (ES, Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (EBPO), Tarptautinio valiutos fondo) teikiamos rekomendacijos, kylantys nauji iššūkiai ir valstybės pažangos galimybės.

2020 m. pradžioje kilusi naujojo koronaviruso (COVID-19 ligos) pandemija sukėlė netikėtus ir esminius iššūkius įvairiose valstybės gyvenimo srityse – visų pirma sveikatos, bet taip pat ekonomikos, socialinės apsaugos, švietimo, kultūros sektoriuje ir daugelyje kitų. Reaguojant į pandemijos keliamas grėsmes, buvo priimti greiti sprendimai ir greito poveikio priemonės, skirtos viruso plėtrai sustabdyti, prie pasikeitusios situacijos prisitaikyti, socialinei ir ekonominei situacijai stabilizuoti ir neigiamoms pasekmėms mažinti, taip pat ekonomikos atsigavimui ir transformacijai skatinti, siekiant reaguoti į globalius ekonomikos pokyčius ir atsivėrusias naujas spartesnio, inovatyvesnio ir tvaresnio šalies vystymosi[1] galimybes. Įgyvendinant Planą bus užtikrintas 2020 m. pradėtų ir sparčiai ekonomikos transformacijai skirtų veiksmų tęstinumas, atliekami ilgalaikiai šalies pažangai būtini struktūriniai pokyčiai.

Naujasis Planas pakeičia 2014–2020 m. nacionalinės pažangos programą, patvirtintą Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. lapkričio 28 d. nutarimu Nr. 1482 „Dėl 2014–2020 metų nacionalinės pažangos programos patvirtinimo“. Jis užtikrina strateginio planavimo tęstinumą, tačiau kartu įgyvendina ir kokybinį strateginio valdymo Lietuvoje pokytį. Siekiant įgyvendinti strateginio valdymo reformą, Planas tampa centriniu valstybės pokyčių planavimo

[1] Reaguojant į COVID-19 sukeltą situaciją buvo priimti šie dokumentai: COVID-19 valdymo strategija, COVID-19 valdymo strategijos įgyvendinimo priemonių planas, Ekonomikos skatinimo ir koronaviruso (COVID-19) plitimo sukeltų pasekmių mažinimo priemonių planas, Ateities ekonomikos DNR planas.

dokumentu, kuriame įvertinamos valstybės finansinės galimybės šiuos pokyčius įgyvendinti, integruojant ES, kitų tarptautinių šaltinių bei nacionalinio biudžeto lėšas. Tęstinė veikla, nepatenkanti į Planą, bus vykdoma ir finansuojama tęstinės veiklos lėšomis.

Plane numatytiems pokyčiams įgyvendinti rengiamos nacionalinės plėtros programos. Didžioji dalis Plane numatytų pokyčių turi tiesiogines sąsajas su Lietuvos Respublikos teritorijos bendrajame plane, kurį tvirtina Vyriausybė, nustatytomis šalies erdvinio vystymo įgyvendinimo gairėmis. Siekiant užtikrinti maksimalų investicijų ir kitų priemonių įgyvendinimo efektą ir subalansuotą šalies teritorijos vystymą, atitiktis Lietuvos Respublikos teritorijos bendrajam planui numatoma kaip būtina *ex-ante* sąlyga visoms nacionalinėms plėtros programoms.

Plane numatyti strateginiai tikslai ir pažangos uždaviniai, skirti kurti valstybei, kuri, kartu su kitomis valstybėmis laikydamasi įpareigojančių mūsų planetos galimybių ir išteklių tausojimo taisyklių, sieks, kad visiems gyventojams būtų užtikrinta aukšta gyvenimo kokybė – kiekvienam sudarytos sąlygos dalyvauti visuomenės gyvenime ir kurti socialinę bei dvasinę gerovę šalyje. Plano esminis tikslas – sveikas ir laimingas žmogus, galintis veikti ir kurti, dirbti kokybišką darbą, gaunantis orias pajamas, gyvenantis darnioje bendruomenėje, įkvepiančioje ir palaikančioje, saugioje, sveikoje ir švarioje aplinkoje, ugdančioje pagarbą, atvirumą ir pasitikėjimą, vertybiniu pagrindu formuojamą valstybės politiką. Kartu bus siekiama puoselėti ir išsaugoti tautinę ir pilietinę tapatybę.

Siekiant įveikti sudėtingiausius Lietuvos iššūkius ir problemas, užsibrėžiame 10 ateinančio dešimtmečio strateginių tikslų. Atkreiptinas dėmesys, kad visi strateginiai tikslai yra vienodai svarbūs ir sunumeruoti ne prioriteto tvarka. Kiekvienam strateginiam tikslui įgyvendinti suplanuoti pažangos uždaviniai, tačiau neišvengiamai atskiriems strateginiams tikslams pasiekti numatytiems uždaviniams būdingas platesnis horizontalusis matmuo. Valstybės pažangai užtikrinti reikia užsibrėžtų strateginių tikslų tarpusavio sinergijos. Strateginiams tikslams ir pažangos uždaviniams numatomi pamatuojami poveikio rodikliai su konkrečiomis siektinomis reikšmėmis.

Plano strateginius tikslus ir pažangos uždavinius papildo horizontalieji principai, kuriais siekiama nuosekliai ir kompleksiškai formuoti tam tikrą požiūrį ir elgesį, būtiną visiems strateginiams tikslams ir pažangos uždaviniams įgyvendinti. Kiekvieno horizontaliojo principo įgyvendinimui taip pat planuojami konkretūs siektini agreguoto pobūdžio rodikliai (indeksai).

Siekiant įgyvendinti Plane numatytus pokyčius, nepakanka vien esamų finansinių prioritetų peržiūros ir finansavimo perskirstymo tarp pažangos uždavinių ar valstybės veiklos sričių. Keliami strateginiai tikslai verčia persvarstyti valstybės vystymosi trajektoriją, siekiant didinti BVP perskirstymą per valstybės biudžetą. Siekiant didinti valstybės galimybes mažinti ekonominius, socialinius ir regioninius netolygumus, teikti kokybiškas ir visiems prieinamas viešąsias paslaugas, užtikrinti būtinus sisteminius pokyčius, skirtus aplinkos ir klimato kaitos iššūkiams įveikti, numatoma siekti didinti BVP dalį, perskirstomą per biudžetą, ir artėti prie ES vidurkio, kuris 2018 m. buvo 40,3 procento. Lietuvoje 2019 m. perskirstyta 30,5 proc., o 2020 m. numatoma perskirstyti 31,4 proc. BVP. Pažymėtina, kad tai esminio politinio apsisprendimo klausimas, nes didelės BVP dalies perskirstymas reikštų esminę mokesčių sistemos pertvarką, spartesnį šešėlinės ekonomikos mažėjimą, taikant ne tik mokesčių surinkimo ir administravimo gerinimo priemones, bet ir keičiant visuomenės nuostatas, mažinant mokesčių vengimą, stiprinant mokesčių mokėjimo kultūrą.

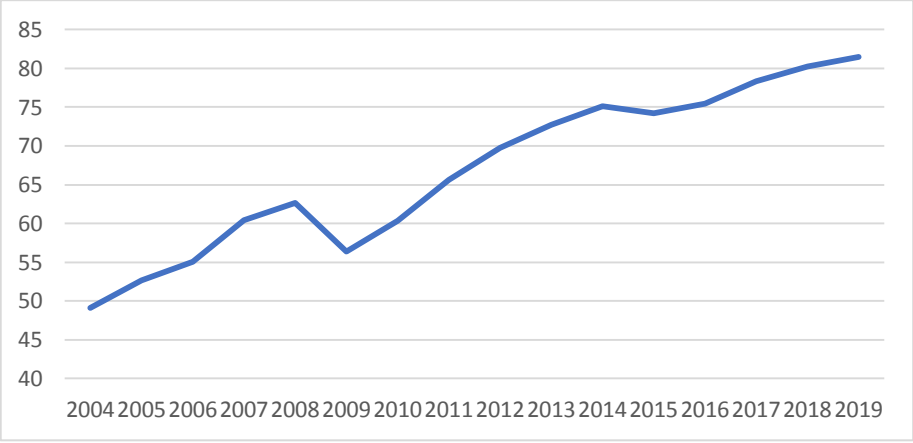
II SKYRIUS
ESAMOS SITUACIJOS ANALIZĖ

Prieš trisdešimt metų atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, imtasi ekonominių, socialinių, teisinių, valdymo reformų. Svarbias reformas šalyje taip pat paskatino stojimo į ES ir kitas tarptautines organizacijas, tokias kaip NATO, EBPO, procesas. Tapusiai jų nare Lietuvai atsivėrė didesnės galimybės užtikrinti saugumą, siekti klestėjimo, lygių galimybių ir gerovės visiems. Tačiau siekiant toliau žengti kartu su šiandieniniu pasauliu, pasižyminčiu nuolatine kaita ir technologine pažanga, ir įveikti vidaus ir išorės aplinkos keliamus iššūkius ir krizes, pvz., tokias kaip COVID- 19 pandemija, kuri sukėlė didelių įtampų nacionalinėse sveikatos sistemose, sutrikdė pasaulines tiekimo grandines, sukėlė finansų rinkų nestabilumą, neigiamai veikia įvarius ekonominius sektorius ir gyventojų įpročius bei pajamas, pokyčių darbotvarkė ypač aktuali ir ateinantį dešimtmetį.

EKONOMIKOS VYSTYMASIS

Nuo 2004 m. Lietuvai tapus ES nare, šalies ekonomika vystėsi gana sparčiai. Lietuvos BVP vienam gyventojui pagal perkamąją galią išaugo nuo 50 proc. ES vidurkio 2004 m. iki 81,5 proc. 2019 m. (Estijos – 83 proc., Latvijos – 69 proc., Lenkijos – 72,5 proc.)[2]. 2008–2009 m. patyrusi krizę, šalies ekonomika atsigavo ir toliau gana sparčiai vijosi ekonomiškai stiprias ES valstybes. Eurostato duomenimis, 2019 m. realusis BVP vienam gyventojui Lietuvoje siekė 13 880 eurų (Estijoje – 15 670 eurų, Latvijoje – 12 490 eurų, Lenkijoje – 12 980 eurų, ES vidurkis – 28 270 eurų) ir, palyginti su 2013 m., išaugo 28,8 proc. (atitinkamo ES rodiklio augimas tuo pačiu laikotarpiu siekė 11,1 proc.)[3].

1 pav. Lietuvos BVP vienam gyventojui perkamosios galios standartu, palyginti su ES vidurkiu, proc.

Šaltinis – Eurostatas

Dėl COVID-19 pandemijos ekonominiams procesams sukeltų padarinių Lietuvos realusis BVP 2020 m. pirmąjį pusmetį, palyginti su 2019 m. pirmuoju pusmečiu, sumažėjo 0,6 procento. COVID-19 pandemijos sukeltos krizės tiesioginį neigiamą poveikį (sumažėjęs

[2] https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_10_10/default/table?lang=en.
[3] https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_08_10/default/table?lang=en.

apdraustųjų skaičius, sumažėjęs vidutinis atlygis) patyrė su turizmo, viešbučių, restoranų ir maitinimo, keleivių ir krovinių vežimo paslaugomis susiję sektoriai, taip pat teikėjai kultūros ir kitų profesionalių paslaugų, kurios teikiamos tiesioginio kontakto būdu[4].

Lietuvos ekonomikos vystymąsi turėtų toliau skatinti vidaus paklausa bei eksportas. Iki pandemijos vartojimą didino geri vartotojų lūkesčiai ir stabiliai augantis darbo užmokestis (2019 m. bruto darbo užmokestis išaugo 8,8 proc., 2020 m. I ketv. – 1,6 proc.). Nors prognozuojama, kad artimiausiu laikotarpiu atlyginimų augimas lėtės (2020 m. – 5,6 proc., 2021 m. – 3,9 proc., 2022 m. – 4,5 proc.[5]), vidutiniu laikotarpiu gyventojų pajamos turėtų augti sparčiau negu kainos ir palaikyti privataus vartojimo didėjimą.

Prastėjant ekonominei aplinkai svarbiausiose eksporto rinkose, Lietuvos eksporto plėtra jau 2019 m. ėmė lėtėti. 2019 m. prekių eksportas augo 4,8 proc., tačiau augimas buvo mažesnis nei 2018 m. (7,8 proc.). Per penkis 2020 m. mėnesius, palyginti su tuo pačiu 2019 m. laikotarpiu, eksportas smuko 8,7 proc.[6]. Dėl COVID-19 pandemijos sukelto neapibrėžtumo eksporto lėtėjimo tendencijos prognozuojamos ir artimiausiais metais: 2020 m. eksportas turėtų sumažėti 2,4 proc., o 2021 ir 2022 m. išaugti atitinkamai 3,4 ir 3,1 proc.[7]. Lietuvos eksporto struktūroje jau ilgą laiką vyrauja mažesnio ir vidutinio sudėtingumo gaminiai, todėl ilgalaikėje perspektyvoje tai gali riboti eksporto plėtrą. Konkurencingumą taip pat mažina augančios gamybos ir darbo jėgos sąnaudos, palyginti menkas darbo našumas.

Inovacinis Lietuvos pajėgumas nėra didelis (pagal suminį inovatyvumo indeksą Lietuva užima 19 vietą ES), o investicijos į mokslinius tyrimus ir eksperimentinę plėtrą (toliau – MTEP) gerokai atsilieka nuo kitų ES valstybių. 2018 m. visos investicijos į MTEP sudarė tik 0,94 proc. BVP (ES vidurkis – 2,12 proc.), ir tai gerokai mažiau už 2020 m. tikslą – 1,9 proc.

Investicijų augimui Lietuvoje reikšmingą įtaką daro ES paramos lėšų srautai energetikos ir transporto sektoriuose, investicijos į pramonę. Tačiau didėjantis tarptautinės aplinkos neapibrėžtumas, pirmiausia susijęs su COVID-19 pandemijos ekonominėmis pasekmėmis, gali 2020 m. sustabdyti investicijų augimą. Kita vertus, koordinuotas ES atsakas į krizę leido (priešingai ankstesnėms prognozėms) padidinti 2021–2027 m. laikotarpiu Lietuvai teksiantį ES finansavimą. Dabartiniame etape didesnę reikšmę įgyja ne ES lėšomis finansuojamų investicijų apimtis, o tikslingas ir efektyvus tokių lėšų naudojimas siekiant amortizuoti krizės pasekmes ir įgyvendinti prioritetines struktūrines reformas.

Daugėja įmonių, kurių veiklą riboja tinkamą kvalifikaciją turinčių darbuotojų stoka. 2018 m. su šia problema susidūrė apie 20 proc. įmonių. Reikiamų kompetencijų stygių lemia didelė emigracija, „protų nutekėjimas“. Vertinant migracijos mastą, tarptautinės migracijos balansas Lietuvoje ilgą laiką buvo neigiamas – per paskutinius dešimt metų (2010–2019 m. laikotarpiu) iš Lietuvos išvyko beveik 240 tūkst. žmonių daugiau nei atvyko. Tačiau pažymėtina, kad 2019 m. situacija pasikeitė ir pirmą kartą grynoji migracija buvo teigiama, tai daugiausia nulėmė didesnis reemigruojančių lietuvių bei imigruojančių užsieniečių

---

[4] STRATA, Ekonomikos pulsas: Nukentėjusių sektorių apžvalga, 2020.

[5] Finansų ministerija (2020 kovas). Lietuvos ekonominės raidos scenarijus 2020–2023. https://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/LT_ver/Aktual%C5%ABs_valstyb%C4%97s_finans%C5%B3_duomenys/ERS_aprasymas_2020_kovas.pdf.

[6] https://osp.stat.gov.lt/informaciniai-pranesimai?eventId=226927#.

[7] Finansų ministerija (2020 kovas). Lietuvos ekonominės raidos scenarijus 2020–2023. https://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/LT_ver/Aktual%C5%ABs_valstyb%C4%97s_finans%C5%B3_duomenys/ERS_aprasymas_2020_kovas.pdf.

skaičius. Ši tendencija tęsiasi ir 2020 m. pirmąjį pusmetį. Siekiant sušvelninti mažėjančio darbingo amžiaus gyventojų skaičiaus poveikį, svarbu sudaryti geresnes galimybes įsidarbinti visiems. Kita svarbi problema – didelė įgūdžių pasiūlos ir paklausos neatitiktis, viena didžiausių Europoje. Lietuvoje trūksta aukštos kvalifikacijos darbuotojų aukštesnių įgūdžių reikalinguose sektoriuose, tokiuose kaip IRT, finansai, o žemos kvalifikacijos darbuotojų – perteklius[8]. COVID-19 pandemijos grėsmė skatina „bekontakčių“ technologijų plėtrą, procesų automatizaciją ir robotizaciją, dėl to gali sparčiau mažėti rutininių ir žemos kvalifikacijos darbų. Daugelis viešųjų ir privačių paslaugų ir veiklų perkeliamos į skaitmeninę erdvę. Atliepiant šias tendencijas, svarbu, kad visi Lietuvos piliečiai mokėtų naudotis skaitmeninėmis technologijomis ir galėtų persikvalifikavę pereiti į tuos sektorius, kurie turi potencialo augti ateityje.

COVID-19 pandemija turi didelę neigiamą įtaką ekonominei raidai. Išlieka didelis neapibrėžtumas, darantis neigiamą poveikį pasaulio ekonomikos raidai ir pasaulinei prekybai. Išorinės aplinkos nestabilumas ir lėtėjanti pagrindinių prekybos partnerių ekonomikos plėtra nuo 2020 m. turės įtakos ir Lietuvos ekonomikai. Europos Komisijos 2020 m. vasaros prognozėmis[9], euro zonos BVP lauks 8,7 proc. smukimas 2020 m. ir 6,1 proc. atsigavimas 2021 metais. Lietuvai atitinkamai prognozuojamas – 7 proc. BVP sumažėjimas ir panašaus dydžio, 6,8 proc., augimas 2021 metais. Remiantis Lietuvos Respublikos finansų ministerijos prognozėmis, dėl su COVID-19 viruso krize susijusio šoko šiemet Lietuvos ekonomika susitrauks 7 proc., o 2021 m. tikėtinas 5,9 proc. BVP augimas. Vėlesniais vidutinio laikotarpio metais BVP galėtų augti vidutiniškai po 2,6 proc. per metus[10].

Pastangos sušvelninti COVID-19 pandemijos sukeltos krizės ekonomines ir socialines pasekmes pareikalavo mobilizuoti valstybės išteklius ir didinti skolinimąsi. Tai padėjo išspręsti daugelį trumpo laikotarpio ekonomikos problemų, bet žymiai padidino rizikas, susijusias su valstybės finansų tvarumu. EBPO vertinimais, optimalus skolos lygis Lietuvai sudaro apie 40 proc. BVP, o valdžios sektoriaus skolos lygio projekcijos rodo, kad skola 2025 m. gali siekti nuo 55,7 iki 68,4 proc. BVP[11]. Valstybės skolos išlaikymas tokio lygio, kuris nekeltų nepagrįstos rizikos ekonomikos augimui ir valstybės biudžeto tvarumui, turėtų tapti vienu iš svarbiausių vidutinės trukmės laikotarpio makroekonominės politikos tikslų.

Kita vertus, COVID-19 sukelti globalios ekonomikos pokyčiai suteikia ir naujų galimybių Lietuvai. Pirma, siekis mažinti tiekimo grandinių riziką jas trumpinant ir diversifikuojant sudaro galimybes pritraukti naujas plyno lauko investicijas iš įmonių, perkeliančių gamybos pajėgumus iš kitų šalių į ES, Lietuvos įmonėms įsilieti į pasaulines vertės grandines, tarptautinėms bendrovėms siekiant diversifikuoti tiekėjų bazę. Antra, ES siekis susigrąžinti strategiškai svarbią gyvybės mokslų pramonę leidžia pritraukti investicijas ir Lietuvoje veikiančioms gyvybės mokslų įmonėms plėtoti inovacijas biotechnologijų, medicinos technologijų ir kitose srityse ir pasiūlyti išmaniuosius sprendimus. Trečia, maisto tiekimo

---

[8] Tarptautinis valiutos fondas, Šalies ataskaita Nr. 19/253: Lietuvos Respublika, liepa, 2019 m.

[9] Summer 2020 Economic Forecast: A deeper recession with wider divergencies: European Commission. https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-performance-and-forecasts/economic-forecasts/summer-2020- economic-forecast-deeper-recession-wider-divergences_en.

[10] Finansų ministerija (2020 birželio 30 d.) Lietuvos ekonominės raidos scenarijus 2020–2023. https://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/LT_ver/Aktual%C5%ABs_valstyb%C4%97s_finans%C5%B3_duomenys/ERS_2020_birzelis.pdf.

[11] https://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/MAKROEKONIMIO%20STABILUMO%20VERTINIMO%20GRUP%C4%96S%20I%C5%A0VADA.pdf.

grandinių perkėlimas arčiau galutinio vartotojo sudaro sąlygas pritraukti stambias maisto pramonės investicijas, didinti Lietuvos maisto sektoriaus produktyvumą. Ketvirta, Lietuva turi progą sparčiau pereiti prie skaitmeninės ekonomikos, daryti ekonomiką atsparesnę galimiems sukrėtimams, pasinaudoti skaitmeniniu konkurencingumu kaip vienu pagrindinių ekonomikos atsigavimo variklių. Penkta, ES teikiamas prioritetas žaliajam kursui ir šiam prioritetui skiriamos investicijos skatina spartinti perėjimą prie klimatui draugiškos ekonomikos[12]. Šiems tikslams jau 2020 m. sutelktos ir pradėtos įgyvendinti investicijos pagal Ateities ekonomikos DNR planą. Jos toliau bus tęsiamos pagal šį Planą.

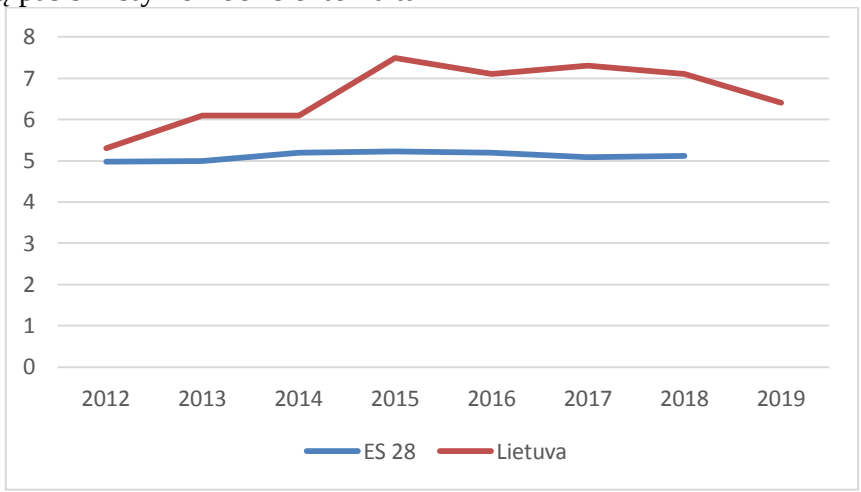
GYVENIMO KOKYBĖS RODIKLIAI

Kiti svarbūs šalies ir gyventojų gerovės socialiniai ir ekonominiai rodikliai rodo skirtingą pažangą atskirose srityse. Pagal EBPO gerovės indeksą (OECD *Better Life index*) Lietuva gana gerai vertinama keliose srityse – bendras išsilavinimo ir įgūdžių bei darbo ir šeimos įsipareigojimų derinimo vertinimas aukštesnis už EBPO šalių vidurkį. O sveikata, pajamos, užimtumas, būstas, socialiniai ryšiai, pilietinis aktyvumas, asmens saugumas ir subjektyvus gerovės suvokimas vertinami prasčiau.

Nors šalies ekonomikos konvergencija su ES didėja, skurdo bei nelygybės rodikliai, palyginti su kitomis šalimis, byloja, kad pažanga dar nepakankama. Žmonių, kurie gyvena žemiau skurdo ar socialinės atskirties ribos, nuo 2016 m. nuosekliai mažėjo: 2018 m. jų buvo 28,3 proc., o 2019 m. sumažėjo iki 26,3 proc., tačiau šis rodiklis vis dar viršijo ES vidurkį (kuris 2018 m. siekė 21,8 proc.). Pagal namų ūkių sudėtį daugiausiai asmenų, patiriančių skurdo riziką ar socialinę atskirtį, buvo namų ūkiuose, kuriuos sudarė vienas suaugęs ir išlaikomi vaikai (49 proc.) arba vieni gyvenantys asmenys (52 proc.).

Pagal pajamų pasiskirstymo koeficientą 80/20, kuris rodo 20 proc. turtingiausių ir 20 proc. vargingiausių namų ūkių metinių pajamų santykį, situacija taip pat pastebimai gerėja. 2015 m. koeficiento reikšmė siekė net 7,5 ir nuo to laiko mažėjo (2019 m. buvo lygi 6,4). Svarbu pastebėti, kad, vertinant pajamų nelygybės rodiklius pagal darbo pajamas, per paskutinius penkerius metus dirbančių gyventojų pajamų skirtumas taip pat reikšmingai sumažėjo – nuo 6,8 karto 2015 m. iki 5 kartų 2019 m.[13].

2 pav. Pajamų pasiskirstymo koeficiento kaita

Šaltinis – Eurostatas

[12] Ateities ekonomikos DNR planas.
[13] Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos duomenys.

Augant Lietuvos ekonomikai, didėjo užimtumas ir mažėjo nedarbas, tačiau regioniniai skirtumai vis dar dideli. Užimtumo lygis gerėjo sparčiau nei ES šalių vidurkis. Eurostato duomenimis, jis išaugo nuo 71,8 proc. 2014 m. iki 78,2 proc. 2019 m. ir buvo 5,1 proc. punkto didesnis už ES vidurkį (73,1 proc. 2019 m.). Nedarbo lygis iki 2018 m. kasmet nuosekliai mažėjo. Tai pasakytina tiek apie jaunimo (15–24 m.), tiek apie ilgalaikį nedarbą. Tačiau 2019 m. bendras nedarbo lygis pradėjo augti. Be to, nedarbo lygis pagal savivaldybes skiriasi daugiau nei penkis kartus. Viena iš priežasčių – menkas darbo jėgos judumas. Taip pat, remiantis statistine informacija, asmenys su žemesniu nei viduriniu išsilavinimu įsidarbina sunkiau. 2019 m. tokių žmonių užimtumo lygis buvo žemesnis nei ES27 šalių vidurkis (atitinkamai 47,9 ir 55,7 proc.).

Dėl COVID-19 pandemijos sukeltos krizės ekonomikos augimas sulėtėjo ir nedarbas 2020 m. išaugo. Remiantis oficialiomis prognozėmis, tikėtina, kad nedarbas iki 2020 m. pabaigos augs, o nuo 2021 m. pradės mažėti ir 2023 m. pasieks panašų kaip ir prieš pandemiją buvusį nedarbo lygį[14]. Kita vertus, pasaulyje daug neapibrėžtumo ir sudėtinga tiksliai įvertinti būsimus pokyčius. Jeigu pasitvirtintų atšiaurusis Lietuvos ekonomikos raidos scenarijus, nedarbo lygis sparčiai augtų ir kitais (2021) metais[15]. Didėjantis bedarbių skaičius nereiškia, kad darbdaviams, kurie norės didinti darbuotojų skaičių, bus lengviau atrasti reikiamų darbuotojų. Dalis darbuotojų, ypač vyresnių, praradusių darbus, tiesiog pasitrauks iš darbo rinkos, o jaunimas nebus linkęs susitaikyti su mažesne alga[16].

2019 m. EBPO Lietuvos švietimas įvertintas 7,3 balo iš 10, t.y. Lietuva užėmė 18 vietą tarp 40 šalių. Pagal gerovės indekso švietimo dedamąsias Lietuva iš kitų EBPO šalių teigiamai išsiskiria švietimo aprėpties srityje. 2017 m. 93 proc. 25–64 metų Lietuvos gyventojų buvo įgiję vidurinį išsilavinimą, o tai kur kas daugiau už EBPO šalių vidurkį (78 proc. 2017 m.), tačiau tarptautinio penkiolikmečių mokinių tyrimo (PISA 2015) duomenys rodo, kad gebėjimai taikyti įgytas žinias gerokai prastesni už EBPO vidurkį. Vaikų pasiekimai gamtamokslinio, matematinio raštingumo ir skaitymo gebėjimų srityse pagal PISA 2018 m. tyrimo duomenis buvo žemesni nei EBPO šalių vidurkis. Išryškėjo dideli pasiekimų skirtumai tarp didelių ir mažų gyvenviečių, kuriuos lemia mokinių priklausymas skirtingai socialinei, ekonominei ir kultūrinei aplinkai. Kaip rodo ES ir nacionaliniai vertinimai, Lietuvai aktuali rengiamų specialistų neatitikties darbo rinkos poreikiams problema[17], o švietimas ir suaugusiųjų mokymo sistema šią problemą sprendžia santykinai neveiksmingai[18].

Pagal tiek vyrų, tiek moterų vidutinę tikėtiną gyvenimo ir vidutinę tikėtiną sveiko gyvenimo trukmę Lietuva gerokai atsilieka nuo ES28 vidurkio[19]. Lietuvoje vyrų vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė nuo 2007 m., kai šio rodiklio reikšmė buvo 64,5 metų, kasmet didėja ir 2018 m. siekė 70,9 metų. Palyginti su kitomis ES šalimis, Lietuvos vyrų vidutinė tikėtina

[14] http://finmin.lrv.lt/lt/aktualus-valstybes-finansu-duomenys/ekonomines-raidos-scenarijus.
[15] https://www.lb.lt/lt/naujausios-ekonomikos-prognozes#ex-1-2.
[16] SEB, 2020. Lietuvos ekonomikos apžvalga Nr. 72. https://www.seb.lt/sites/default/files/web/document/lietuvos_makroekonomikos_apzvalga/lt_ekonomikos_apzvalga_nr_72_0.pdf.
[17] Mokslo ir studijų stebėsenos ir analizės centras (MOSTA). Žmogiškųjų išteklių būklės ataskaita: 2018. 2018 m. birželio 27 d.
[18] Europos Komisija, Komisijos tarnybų darbinis dokumentas SWD(2019) 1014 "Šalies ataskaita. Lietuva 2019", 2019 m. vasario 27 d. https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/2019-european-semester-country-report-lithuania_lt.pdf.
[19] Eurostatas. https://ec.europa.eu/eurostat/data/database?node_code=tepsr_sp320.

gyvenimo trukmė yra 7,3 metų mažesnė. Moterų situacija kiek geresnė nei vyrų – jų vidutinė gyvenimo trukmė 2018 m. siekė 80,7 metų ir mažai atsilieka nuo ES vidurkio (83,7 metų).
2020 m. pasauliui susidūrus su COVID-19 pandemija, sveikatos sistema buvo pirmoji fronto linija kovoje su virusu ir jo sukeliamais padariniais žmonių sveikatai ir gyvybei. Lietuva pateko tarp šalių, kuriose mirtingumas nuo COVID-19 vienas mažiausių[20]. Tačiau ateityje pasaulyje prognozuojama dar ne viena galima viruso sukelta pandemija, todėl būtina iš esmės tobulinti šalies sveikatos sistemos pasirengimą tokioms situacijoms ir stiprinti jos pajėgumus.
Keičiasi gyventojų amžiaus struktūra – mažėja vaikų ir daugėja vyresnio amžiaus asmenų. 2019 m. pradžioje šalyje gyveno 552,4 tūkst. 65 metų ir vyresnių asmenų. Jų pagausėjo nuo 15,8 proc. (2005 m. pradžioje) iki 19,8 proc. (2019 m. pradžioje) visų Lietuvos nuolatinių gyventojų. Šimtui vaikų 2019 m. pradžioje teko 131 pagyvenęs žmogus (2005 m. pradžioje – 93). Remiantis Eurostato prognozėmis, 100-ui 15–64 metų gyventojų 2030 m. teks 45,8 65 metų ir vyresnių asmenų.

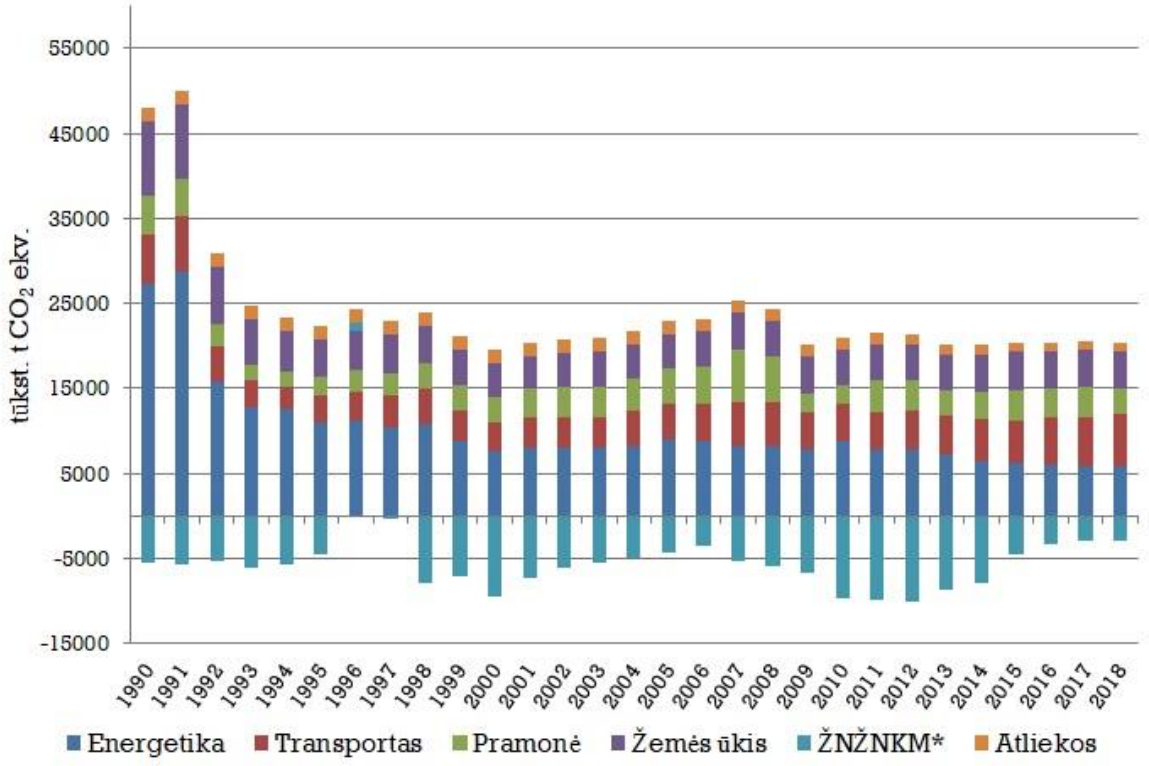
POVEIKIS KLIMATO KAITAI IR APLINKOS KOKYBĖ

ES, kitų tarptautinių organizacijų bei mokslinėse ataskaitose teigiama, kad klimato kaita ir aplinkos kokybės užtikrinimas – vienas svarbiausių šio amžiaus iššūkių. Ateities perspektyvos šioje srityje priklauso nuo tarptautinės bendruomenės ir kiekvienos valstybės (įskaitant Lietuvą) gebėjimo užtikrinti darnų vystymąsi ir keisti esamą ekonomikos modelį.
Pasauliui ir Lietuvai susidūrus su COVID-19 viruso sukelta pandemija ir jos padariniais ekonomikai, poreikis užtikrinti darnų ekonomikos vystymąsi nesumažėjo, o dėmesys klimato kaitos ir aplinkos klausimams netgi išaugo. ES ekonomikos atsigavimo po COVID-19 pandemijos padarinių planas pagrįstas perėjimo prie žaliosios ekonomikos ir skaitmeninės transformacijos skatinimu. Europos Komisijos komunikate „Europos žaliasis kursas“[21] siūlomos iniciatyvos, skirtos visiems ūkio sektoriams transformuoti siekiant ES ekonomikos neutralumo klimatui tikslo iki 2050 metų. Šių iniciatyvų įgyvendinimas užtikrins darnų vystymąsi, mažo anglies dioksido kiekio, konkurencingos, socialiai teisingos, inovatyvias technologijas naudojančios ir efektyvios ekonomikos plėtrą, naujas „žaliąsias“ darbo vietas, pagerėjusią gyventojų gyvenimo kokybę.
Siekdama tinkamai įgyvendinti Lietuvos darnaus vystymosi ir klimato kaitos švelninimo įsipareigojimus ir atskirti ekonomikos augimą nuo išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų (toliau – ŠESD) kiekio, Lietuva nuveikė nemažai. Nacionalinės 2020 m. išmetamų ŠESD apskaitos duomenimis, 2018 m. išmetamų ŠESD kiekis, palyginti su 1990 m., sumažintas 57,9 procento. Tuo metu šalies BVP (2017 m.) buvo 173,3 proc. didesnis nei 1990 m.[22]. Vis dėlto didžiausi ŠESD mažinimo pasiekimai fiksuojami 1990–2000 m. laikotarpiu. Nuo 2000 m. bendro ŠESD kiekio ir BVP augimo tendencijos panašios.
Lietuvos klimato kaitos valdymo politikos vizijoje šalies ekonomikos neutralumą klimatui numatoma pasiekti iki 2050 metų. Įgyvendinant jau patvirtintus 2030 m. ES energetikos ir klimato kaitos tikslus, Lietuvai nustatytas 9 proc. ŠESD mažinimo tikslas ES apyvartinių taršos leidimų prekybos sistemoje (toliau – ATLPS) nedalyvaujančiuose sektoriuose, palyginti su 2005 metais. Itin daug pastangų prireiks transporto, žemės ūkio ir pramonės

[20] Trys žmonės 100 tūkst. gyventojų, 2020 m. rugpjūčio 4 d. duomenimis; https://edition.cnn.com/interactive/2020/health/coronavirus-maps-and-cases/.
[21] Komisijos Komunikatas. Europos žaliasis kursas. Briuselis, 2019 12 11, COM(2019) 640 final.
[22] 2020 m. Lietuvos nacionalinė ŠESD apskaitos ataskaita (1990–2018).

sektoriams, kurių išmetamas ŠESD kiekis nuo 2005 m. stipriai išaugo. Jeigu pagal Europos klimato reglamentą ES 2030 m. ŠESD mažinimo tikslas bus padidintas nuo 40 iki 50–55 proc., palyginti su 1990 m., Lietuvai numatyto nacionalinio ŠESD mažinimo tikslo reikšmė irgi gali padidėti, ir jai pasiekti reikės papildomų pastangų. Pasibaigus deryboms dėl Žaliojo kurso įgyvendinimo, gali padidėti ne tik ŠESD, bet ir kiti Lietuvai keliami aplinkosauginiai tikslai, kuriems pasiekti reikės susitelkimo.

3 pav. Bendras susidaręs ŠESD kiekis, išreikštas CO_2 ekvivalentu

*ŽNŽNKM – žemės naudojimas, žemės naudmenų keitimas ir miškininkystė
Šaltinis – Aplinkos ministerija

Pagal Europos Komisijos parengtą aplinkosaugos ataskaitą Lietuvai[23] 2015 m. žiedinės ekonomikos dokumentų rinkinyje pabrėžta, kad reikia pereiti prie gyvavimo ciklu grindžiamos žiedinės ekonomikos, kurioje būtų laikomasi pakopinio išteklių naudojimo principo ir beveik nebeliktų galutinių atliekų. Siekiant žiedinės ekonomikos tikslų, svarbu užtikrinti efektyvų išteklių naudojimą, tačiau Lietuvoje išteklių produktyvumo rodiklis vis dar gerokai mažesnis už ES vidurkį. Didinti išteklių našumą galėtų padėti ekologinės inovacijos, tačiau šioje srityje Lietuva taip pat atsilieka nuo ES vidurkio[24].
Aplinkos kokybės blogėjimas pastebimas tokiose srityse kaip biologinės įvairovės nykimas, paviršinio vandens kokybė, dirvožemio derlingumo praradimas ar gamtos išteklių pereikvojimas. Kaip teigiama naujausioje Europos aplinkos būklės ataskaitoje, būtent

[23] Europos Komisija, ES aplinkos nuostatų įgyvendinimo peržiūra. Šalies ataskaita. Lietuva 2017 m.
[24] Pwc (2019). Lietuvos ūkio sektorių finansavimo po 2020 m. vertinimas: Aplinkosauga.

„Europos biologinės įvairovės apsauga ir išsaugojimas tebėra sritis, kurioje pažanga nuvilia labiausiai“[25].

Nors Lietuva pagal aplinkos oro kokybę priskirtina prie švariausių Europos, taip pat ir Baltijos jūros regiono, šalių, aplinkos oro būklė ir jos pokyčiai rodo, kad yra nacionalinių, savivaldybių ir vietos lygmenimis spręstinų opių problemų: vietinių oro taršos šaltinių (transporto ir jo pakeltosios taršos, pramonės, energetikos objektų, tarp jų kuro deginimo įrenginių namų ūkyje) išmetami teršalai miestuose, taršos iš šiluminių elektrinių padidėjimas nutraukus Ignalinos atominės elektrinės eksploatavimą, tarša iš žemės ūkio (gyvulininkystės) veiklos[26]. Mažinant oro taršą ir gerinant jo kokybę, ypač svarbus vaidmuo tenka transportui.

Dar vienas reikšmingas oro taršos šaltinis yra kietasis kuras, naudojamas šilumos energijai gaminti ir ypač namų ūkiuose būstams šildyti[27]. Dauguma (66 proc.) Lietuvos gyventojų gyvena daugiabučiuose namuose, o apie 96 proc. daugiabučių namų pastatyti iki 1993 metų. Šie namai energetiškai neefektyvūs, neatitinka šiuo metu keliamų atitvarų šiluminių savybių reikalavimų, inžinerinės sistemos nusidėvėjusios. Mažinti energijos suvartojimą ir aplinkos taršą nepadeda ir neracionalus vartotojų elgesys energijos efektyvumo srityje, o bendras visuomenės energijos taupymo ir energijos efektyvumo svarbos suvokimas dar nėra susiformavęs[28].

Lietuvos vidaus, išorės bei požeminių vandenų būklė vis dar nepatenkinama. 51 proc. upių ir 40 proc. ežerų kategorijos vandens telkinių neatitinka geros būklės kriterijų, daugiausia dėl gausaus ir perteklinio trąšų naudojimo žemės ūkyje. 2016 m. iš viso buvo 53 proc. geros būklės vandens telkinių.

VALDYMAS, NACIONALINIS SAUGUMAS, VAIDMUO TARPTAUTINĖJE APLINKOJE

Lietuvos gyventojų dalyvavimas rinkimuose ir pasitikėjimas vykdomos politikos ir jos įgyvendinimo skaidrumu yra vieni esminių demokratinės valstybės požymių. Lietuvos rinkėjų aktyvumas, paskutinių rinkimų duomenimis, buvo 17 proc. punktų mažesnis nei EBPO šalių vidurkis. Korupcijos suvokimo indeksas 2019 m. siekė 60 balų (100 indekso balų žymi labai skaidrią, 0 balų – labai korumpuotą valstybę). Lietuva pagal korupcijos suvokimą užima 35 vietą tarp 180 pasaulio ir 15 vietą tarp ES valstybių (kartu su Slovėnija).

Kokybiškos viešosios paslaugos lemia pasitikėjimą institucijomis. Kuo kokybiškesnę viešąją paslaugą piliečiai gauna, tuo labiau pasitiki ja suteikusia institucija[29]. Apklausų duomenys rodo, kad Lietuvoje pasitikėjimas institucijomis menkas.

Valstybės teikiamų viešųjų paslaugų apimtį atspindi valstybės pajamų dalis, palyginti su visu BVP. Eurostato duomenimis, 2018 m. Lietuvoje pajamos iš mokesčių (įskaitant socialinio

[25] Europos aplinkos būklė ir raidos perspektyvos 2020 m., Europos aplinkos agentūra, 2019 m. gruodžio 4 d.
[26] Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija (2018). Lietuvos Respublikos teritorijos bendrasis planas.
[27] Pwc (2019). Lietuvos ūkio sektorių finansavimo po 2020 m. vertinimas: Aplinkosauga.
[28] Pwc (2019). Lietuvos ūkio sektorių finansavimo po 2020 m. vertinimas: Energijos vartojimo efektyvumas ir būsto renovacija.
[29] UAB „PPMI Group“ (2019). Veiksmų programos prioriteto „Visuomenės poreikius atitinkantis ir pažangus viešasis valdymas“ įgyvendinimo tarpinio pažangos vertinimo ataskaita. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos užsakymu (pagal 2018 m. spalio 17 d. pasirašytą vertinimo paslaugų pirkimo sutartį Nr. 1S-358.) parengė UAB „PPMI Group“.

draudimo įmokas) siekė 30,2 proc. BVP, o ES vidurkis – 40,1 procento[30]. Kita vertus, Lietuvos viešajame sektoriuje darbuotojų dalis yra didesnė už bendrą EBPO vidurkį – 2017 m. vidutiniškai EBPO šalyse viešajame sektoriuje dirbo 17,7 proc., o Lietuvoje – 22,16 proc. visų dirbančių gyventojų (Lietuva užėmė ketvirtą vietą po Skandinavijos šalių)[31]. Tai lemia palyginti mažus viešojo sektoriaus darbuotojų atlyginimus.

Pastaruosius du dešimtmečius augantys Lietuvos regionų skirtumai tampa vis didesniu viešojo valdymo iššūkiu. Į netolygų Lietuvos regionų vystymąsi 2020 m. Europos semestro ataskaitoje dėmesį atkreipusi Europos Komisija nurodo, kad 2017 m. Sostinės (Vilniaus) regione BVP vienam gyventojui buvo pasiekęs 112 proc., o kituose šalies regionuose tesiekia nuo 41 iki 77 proc. ES vidurkio[32]. Daugeliu atvejų šalies teritorinio vystymosi strategijos nėra susietos su regionine specializacija ar teritorijos galimu ekonominiu vystymusi ir nenumato, kaip funkciškai plėtoti ryšius, kurie sudarytų sąlygas gerovei arba galimybėms sklisti iš turtingesnių regionų į neturtingesnius. Pasak Europos Komisijos, integruotų teritorinio vystymosi strategijų įgyvendinimą taip pat stabdo menki vietos ir regionų įstaigų gebėjimai administruoti integruotas teritorines investicijas, maža finansinė nepriklausomybė ir nepakankamos paskatos pritraukti investicijų ir kurti darbo vietas. Pabrėžiama, kad didinti neturtingiausių regionų patrauklumą galėtų padėti geresnis kokybiškų viešųjų paslaugų prieinamumas ir susisiekimas[33].

Pastarąjį dešimtmetį Lietuva daug dėmesio skyrė energetinio, kibernetinio saugumo stiprinimui, pastaraisiais metais atkreiptas dėmesys į hibridines grėsmes. Neseniai dar buvusi energetiškai izoliuota šiandien Lietuva elektros jungtimis yra sujungta su Švedija ir Lenkija, pasirašytas politinis susitarimas su Europos Komisija dėl Baltijos šalių elektros tinklų sinchronizacijos per Lenkiją su Vakarų Europos tinklais. Lietuva savo suskystintų gamtinių dujų (toliau – SGD) terminalo, padėjusio užtikrinti dujų tiekimo alternatyvas, projekto įgyvendinimo patirtimi dalijasi su kitomis pasaulio šalimis. Pagal šalių pasirengimą užkirsti kelią kibernetinėms grėsmėms ir valdyti kibernetinius incidentus (nacionalinį kibernetinio saugumo indeksą) Lietuva yra pirmame penketuke, greta tokių šalių kaip JAV, Didžioji Britanija ir kitos.

Atsižvelgiant į sudėtingus geopolitinius procesus ir naujų grėsmių kompleksiškumą, pvz., informacines grėsmes, kaimyninėje valstybėje esamą atominę elektrinę, nacionalinio saugumo stiprinimas – ir toliau absoliutus prioritetas. 2017 m. sausio 17 d. Lietuvos Respublikos Seimas priėmė atnaujintą Nacionalinio saugumo strategiją ir nurodė konkrečias grėsmes, pavojus ir rizikos veiksnius, kuriems nacionalinį saugumą užtikrinančios institucijos turi skirti ypač daug dėmesio[34]. Dokumente nustatyta, kad Lietuva turi plėtoti krašto apsaugos sistemos

---

[30] Lietuvoje 2019 m. perskirstyta 30,5 proc., o 2020 m. numatoma perskirstyti 31,4 proc. BVP.

[31] OECD, *Government at a Glance* 2019 [https://www.oecd-ilibrary.org/governance/government-at-a-glance-2019_8ccf5c38-en].

[32] Europos Komisija, Komisijos tarnybų darbinis dokumentas SWD(2020) 514 „Šalies ataskaita. Lietuva 2020“, 2020 vasario 26 d. https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2020-european_semester_country-report-lithuania_lt.pdf.

[33] Europos Komisija, Komisijos tarnybų darbinis dokumentas SWD(2019) 1014 „Šalies ataskaita. Lietuva 2019“, 2019 vasario 27 d. https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/2019-european-semester-country-report-lithuania_lt.pdf.

[34] Dokumente nurodoma, kad pagrindinės grėsmės: *konvencinės karinės grėsmės*; *užmaskuotos karinės ir žvalgybos priemonės*; *grėsmės euroatlantinės bendrijos vienybei; nestabilumas regione ir pasaulyje; terorizmas, ekstremizmas, radikalėjimas; informacinės grėsmės; kibernetinės grėsmės; ekonominė ir energetinė priklausomybė; ekonomikos ir ūkio pažeidžiamumas; nesaugios branduolinės energetikos plėtojimas šalia*

pajėgumus, skirtus patikimam atgrasymui ir šalies gynybai bei atsakui į nekonvencines grėsmes, nuosekliai stiprinti žvalgybos ir diplomatinių institucijų gebėjimus, toliau spręsti energetinės nepriklausomybės, valstybės krizių prevencijos ir valdymo pajėgumų, civilinės saugos klausimus.

Tarptautinė aplinka įgauna vis didesnį vaidmenį užtikrinant ne tik šalies saugumą, bet ir kitus nacionalinius tikslus. COVID-19 pandemijos kontekstas išryškino regioninio ir tarptautinio bendradarbiavimo svarbą. Būtina prisitaikyti prie jos pokyčių, stiprinti diplomatinį atstovavimą ekonominiais ir kitais aktualiais klausimais stiprėjančiuose (pvz., Azijos) ir strategiškai svarbiuose regionuose. Lietuva, Jungtinių Tautų Organizacijos, Pasaulio prekybos organizacijos, ES narė ir neseniai tapusi EBPO nare, turi stiprinti vaidmenį jose ir tinkamai pasinaudoti pirmininkavimu ES Tarybai 2027 m.

DARNAUS VYSTYMOSI TIKSLŲ ĮGYVENDINIMAS

Siekdama užtikrinti darnų valstybių vystymąsi, 2015 m. Jungtinės Tautos (toliau – JT) patvirtino 17 darnaus vystymosi tikslų (DVT), apimančių socialinės aplinkos gerinimo, ekonominio vystymosi, aplinkosaugos bei bendradarbiavimo sritis. Darnus vystymasis remiasi trimis pamatiniais matmenimis – ekonomikos augimu, visuomenės gerove bei aplinkos kokybe, užtikrinant darnų visų trijų vystymą, neteikiant nė vienam iš jų pirmenybės prieš kitus du.

Pagal 2020 m. bendrinį visų darnaus vystymosi tikslų įgyvendinimo indeksą (*angl.* Sustainable Development Goals Index) Lietuva užima 36 vietą (iš 193 Jungtinių Tautų Organizacijai priklausančių narių) ir atsilieka nuo kaimyninių šalių (Estija užima 10, Lenkija – 23, Latvija – 24 vietą)[35]. Lietuva iki šiol yra pasiekusi 15 tikslui – Gyvybė žemėje *(saugoti, atkurti, skatinti darnų žemės ekosistemų naudojimą, darniai valdyti miškus, kovoti su dykumėjimu, sustabdyti žemės degradaciją, sustabdyti bioįvairovės praradimą)* – keliamus rodiklius. Prastėja 10 tikslo – Sumažinti nelygybę – ir 13 tikslo – Sušvelninti klimato kaitos poveikį – rodikliai. Čia kyla ir didžiausi iššūkiai.

4 pav. DVT tikslų įgyvendinimo Lietuvoje pažanga

tikslas įgyvendinamas pagal planą, didelė tikimybė pasiekti 2030 m.

nedidelis gerėjimas, nepakankamas siekiant įgyvendinti tikslą 2030 m.

Lietuvos Respublikos sienų; socialinė ir regioninė atskirtis, skurdas; demografinė krizė; organizuotas nusikalstamumas, korupcija; valstybės ir tarptautinio lygio ekstremaliosios situacijos; vertybių krizė. [https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/0d089c20d73711e69c5d8175b5879c31].

[35] SDG Index and Dashboards Report, 2020.

→ nėra pažangos įgyvendinant tikslą 2030 m.

↓ blogėjanti tendencija

.. nėra duomenų

Šaltinis – Darnaus vystymosi tikslų indeksas: Lietuva, 2020 m.

Atsižvelgiant į vidaus ir išorės aplinkos analizę, išskiriame 5 sisteminius iššūkius, kuriems įveikti siekiame sutelkti pastangas ateinantį dešimtmetį:

menkas ekonomikos produktyvumas;

socialinė atskirtis ir nelygybė;

švietimo kokybė ir ugdymo netolygumai;

regioniniai skirtumai;

klimato kaita ir aplinkos būklė.

III SKYRIUS
HORIZONTALEJI PRINCIPAI

Plane nustatyti trys horizontalieji principai – 1) darnus vystymasis, 2) inovatyvumas (kūrybingumas) ir 3) lygios galimybės visiems. Jais siekiama nuosekliai formuoti visuomenės pažangai svarbias vertybes ir skatinti norimus požiūrio ir elgsenos pokyčius. Šie pokyčiai aktualūs visiems Plano strateginiams tikslams ir pažangos uždaviniams, tačiau prie jų įgyvendinimo atskiri strateginiai tikslai ir pažangos uždaviniai prisideda skirtingai – dalis pažangos uždavinių aktyviai ir visa apimtimi prisideda prie atitinkamo horizontaliojo principo įgyvendinimo, kiti prisidės tam tikrais konkrečiais veiksmais ir priemonėmis, kurie bus nustatomi vėlesniame – Plano įgyvendinimo – etape arba turės netiesioginį poveikį. Pažymėtina, kad nė vieno pažangos uždavinio įgyvendinimas negali turėti neigiamo poveikio horizontaliajam principui.

Darnaus vystymosi horizontalusis principas suprantamas kaip ekonominės, socialinės ir aplinkos sričių vystymosi integrali tarpusavio sąveika ir darna. Įgyvendinant Planą, patvirtinamas įsipareigojimas ir sustiprinamos pastangos siekti įgyvendinti tarptautinius susitarimus darnaus vystymosi srityje, visų pirma Jungtinių Tautų darnaus vystymosi darbotvarkę 2030. Darnaus vystymosi principas įgyvendinamas Plane atspindint DVT ir uždavinius, daugiausia dėmesio ir pastangų skiriant Lietuvai aktualiausiems DVT, t. y. tiems, kuriems įgyvendinti reikia reikšmingos pažangos – nelygybės mažinimui ir klimato kaitos švelninimui. Kiekvienas Plano pažangos uždavinys prisideda bent prie vieno DVT uždavinio, o strateginis tikslas – daugiau nei vieno darnaus vystymosi tikslo, įgyvendinimo. Konkrečios Plano strateginių tikslų sąsajos su DVT nurodomos strateginių tikslų aprašymuose ir 3 priede. Plano strateginių tikslų ir pažangos uždavinių rinkinys sudaro sąlygas darniai plėtoti ekonomikos, socialinę ir aplinkos sritis šalyje. Darnaus vystymosi horizontaliojo principo įgyvendinimo pažangai matuoti taikomas darnaus vystymosi indeksas. Nuosekliai įgyvendindami DVT, siekiame, kad pagal darnaus vystymosi indeksą per dešimtmetį Lietuva pakiltų iš užimamos 36 vietos ir patektų į geriausiai vertinamų šalių 20-uką. Siekiant didinti viešojo sektoriaus vaidmenį skatinant darnų vystymąsi, numatoma didinti žaliųjų viešųjų pirkimų dalį.

Inovatyvumo (kūrybingumo) horizontalusis principas suvokiamas kaip inovatyvių ir veiksmingiausių veikimo būdų paieška ir taikymas, efektyvus mokslo ir verslo bendradarbiavimas, mokslinių tyrimų ir mokslo pažangos rezultatų, naujų technologijų taikymas, kūrybiškų sprendimų paieška šaliai aktualiems iššūkiams įveikti, didesnei vertei,

geresnės kokybės paslaugoms ir produktams visose valstybės veiklos srityse kurti. Dalis Plano pažangos uždavinių skirti tiesiogiai spręsti sisteminėms inovacijų ekosistemos problemoms, ribojančioms inovacijomis grįstos ekonomikos kūrimą, visuomenės pažangą, aplinkos ir klimato kaitos iššūkių įveikimą. Kiti strateginiai tikslai ir pažangos uždaviniai prisidės prie atviros, laisvos, savimi pasitikinčios ir kūrybingos visuomenės kūrimo – būtinos inovatyvumo sąlygos. Siekiama geriau naudoti viešojo sektoriaus potencialą inovacijoms šalyje skatinti ir numatoma, kad inovatyviesiems viešiesiems pirkimams ir (arba) ikiprekybiniams pirkimams ir (arba) valstybės užsakymams atlikti mokslinių tyrimų, eksperimentinės plėtros ir inovacinę (toliau – MTEPI) veiklą vykdyti skiriamų viešojo sektoriaus investicijų dalis nuosekliai didėtų. Kuriant ir diegiant naujas inovacijas, būtina užtikrinti, kad jos būtų atsakingos ir darnios, taip pat užtikrintų tinkamą nustatytų sumaniosios specializacijos prioritetų įgyvendinimą. Inovatyvumo (kūrybingumo) horizontaliojo principo įgyvendinimo pažangą matuosime pagal suminį inovatyvumo indeksą ir sieksime, kad 2030 m. Europos inovacijų švieslentėje Lietuva iš 19 vietos pakiltų į 12 vietą.

Lygių galimybių visiems horizontaliojo principo taikymas užtikrina, kad visiems asmenims, nepaisant jų lyties, tautybės, rasinės ar etninės kilmės, pilietybės, kalbos, religijos, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, negalios, sveikatos būklės, socialinės padėties, amžiaus arba seksualinės orientacijos, būtų užtikrintos vienodos teisės ir galimybės naudotis paslaugomis, infrastruktūra, transportu ir kitomis priemonėmis, dalyvauti visuomeniniame gyvenime. Įgyvendinant Plano pažangos uždavinius ir rengiant nacionalines plėtros programas, privaloma atsižvelgti į neįgaliųjų, moterų ir vyrų, skirtingų amžiaus grupių, tautinių mažumų ir kitų galinčių patirti diskriminaciją grupių poreikius ir numatyti lygių galimybių principą įgyvendinančias priemones bei rodiklius. Pažymėtina, kad Lietuvoje žmonės su negalia yra viena iš visuomenės grupių, kurių galimybės visapusiškai dalyvauti įvairiose veiklose apribotos labiausiai. Kompleksiškai įgyvendindami būtinus pokyčius, skirtus neįgaliųjų gerovei didinti, siekiame, kad įgyvendinus Planą neįgaliųjų gyvenimo kokybės indeksas šalyje pakiltų iki 60 balų. Lietuvos lyčių lygybės indeksas taip pat yra vienas žemiausių tarp ES valstybių, ir esame vienintelė šalis, kurioje nuo 2005 m. šioje srityje nėra pažangos. Nors vyrų ir moterų užimtumo rodikliai panašūs, aukštas moterų išsilavinimo lygis, tačiau vis dar nepakanka dėmesio tokioms sritims kaip didelė buities ir vaikų priežiūros našta moterims, vaikų priežiūros įstaigų prieinamumas, darbo ir šeimos įsipareigojimų derinimas, lyčių pusiausvyra politikoje, lyčių stereotipų paplitimas, smurto artimoje aplinkoje mastas, moterų ir vyrų atlyginimų ir pensijų skirtumai. Įgyvendinant Plano pažangos uždavinius, numatoma spręsti šias problemas ir siekiama pagal lyčių lygybės indeksą 2030 m. pakilti į 15 vietą tarp ES valstybių narių.

Horizontalieji principai taikomi įgyvendinant visus Plano strateginius tikslus ir pažangos uždavinius, į juos būtina atsižvelgti ir juos taikyti rengiant visus Plano pažangos uždavinių įgyvendinimo žingsnius – rengiant Plano įgyvendinamąsias nacionalines plėtros programas, planuojant konkrečias priemones, vykdant veiklą ir atliekant Plano įgyvendinimo pažangos vertinimus. Siekiant sustiprinti horizontaliųjų principų taikymą sprendimų priėmimo procese, būtina nustatyti, kad Vyriausybei teikiami teisės aktų projektai būtų įvertinti darnaus vystymosi, inovatyvumo ir lygių galimybių poveikio vertinimo požiūriais, siekiant nustatyti jų galimą poveikį horizontaliųjų principų įgyvendinimui.

Plano horizontaliųjų principų įgyvendinimui užtikrinti gali būti sudaromos vyriausybinio lygmens komisijos, darbo grupės (ar panašiai), kurių tikslas – padėti Vyriausybei formuoti

koordinuotą darnaus vystymosi, inovatyvumo (kūrybingumo) ir lygių galimybių visiems politiką ir kurioms pavedama svarstyti horizontaliųjų principų įgyvendinimo pažangą, teikti pasiūlymus dėl geresnio jų įgyvendinimo. Papildomai paskiriami horizontaliųjų principų koordinatoriai (darnaus vystymosi principo – Aplinkos ministerija, inovatyvumo (kūrybingumo) principo – Ekonomikos ir inovacijų ministerija, lygių galimybių visiems principo – Socialinės apsaugos ir darbo ministerija), kurie sistemiškai koordinuoja horizontaliųjų principų įtraukimą į nacionalines plėtros programas, atlieka horizontaliųjų principų įgyvendinimo pažangos rodiklių stebėseną, teikia ekspertinę pagalbą kitoms ministerijoms, skatina institucijų bendradarbiavimą horizontaliųjų principų įgyvendinimo klausimais, siekiant skatinti elgsenos ir požiūrio pokyčius viešojo sektoriaus institucijose. Siekdama stiprinti kūrybingą visuomenę ir prisidėti prie visapusiško inovatyvumo (kūrybingumo) horizontaliojo principo įgyvendinimo, Lietuvos Respublikos kultūros ministerija prisideda ir dalyvauja įgyvendinant aptartą principą. Taip pat kiekvienoje ministerijoje paskiriamas (-i) asmuo (-enys), atsakingas (-i) už horizontaliųjų principų įgyvendinimo koordinavimą ministrams pavestose valdymo srityse.

1 lentelė. Horizontaliųjų principų pažangos rodikliai

Horizontalusis principas	Koordinatorius	Horizontaliojo principo įgyvendinimo pažangos rodiklis	Už rodiklį atsakinga institucija	Rodiklio reikšmės			Duomenų šaltinis
				faktinė	2025 metų	2030 metų	
Darnus vystymasis	Aplinkos ministerija	darnaus vystymosi indeksas	Aplinkos ministerija	36 vieta (2020)	27 vieta	20 vieta	JT Darnaus vystymosi tikslų įgyvendinimo ataskaita
		žaliųjų viešųjų pirkimų vertės dalis nuo visų viešųjų pirkimų vertės	Aplinkos ministerija	3,3 proc. (2019)	50 proc.	55 proc.	Viešųjų pirkimų tarnyba
		išmetamų į atmosferą šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio pokytis ES ATLPS nedalyvaujančiuose sektoriuose, palyginti su 2005 m.	Aplinkos ministerija	12,2 proc. (2018)	–2,8 proc.	–9 proc.	Nacionalinė išmetamų į atmosferą šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio apskaitos ataskaita
Inovatyvumas (kūrybingumas)	Ekonomikos ir inovacijų ministerija	suminis inovatyvumo indeksas (Europos inovacijų švieslentė)	Ekonomikos ir inovacijų ministerija	19 vieta (2019)	17 vieta	12 vieta	Europos Komisija
		inovatyvių viešųjų pirkimų vertės dalis nuo visų viešųjų pirkimų vertės*	Ekonomikos ir inovacijų ministerija	0,02 proc. (2019)	5 proc.	20 proc.	Viešųjų pirkimų tarnyba
Lygios galimybės visiems	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija	neįgaliųjų gyvenimo kokybės indeksas	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija	48,53 balo (2019)	55 balai	60 balų	Neįgaliųjų reikalų departamentas
		lyčių lygybės	Socialinės	23	20	15	Europos

		indeksas	apsaugos ir darbo ministerija	vieta ES (2019)	vieta ES	vieta ES	lyčių lygybės institutas

* Rodiklis suprantamas kaip inovatyviesiems viešiesiems pirkimams, ikiprekybiniams pirkimams, valstybės užsakymams atlikti MTEP ir inovacinę veiklą vykdyti skiriamų viešojo sektoriaus investicijų dalis nuo visų viešųjų pirkimų vertės.

IV SKYRIUS
STRATEGINIAI TIKSLAI IR PAŽANGOS UŽDAVINIAI

1 strateginis tikslas – pereiti prie mokslo žiniomis, pažangiosiomis technologijomis, inovacijomis grįsto darnaus ekonomikos vystymosi ir didinti šalies tarptautinį konkurencingumą

Pastaruosius metus Lietuvos ekonomika augo ganėtinai sparčiai, palyginti su kitomis ES šalimis. Eurostato duomenimis, 2017–2019 m. metinis vidutinis realaus BVP augimas siekė 3,9 proc. per metus[36]. Tuo pačiu laikotarpiu ES valstybėse šis rodiklis vidutiniškai augo 2,1 proc., o euro zonos šalyse dar lėčiau. Dėl COVID-19 pandemijos sukelto neapibrėžtumo Finansų ministerija prognozuoja, kad Lietuvos ekonomikos augimas 2020 m. susitrauks 7 proc., o 2021 m. tikėtinas 5,9 proc. BVP augimas. 2022 ir 2023 m. BVP galėtų augti vidutiniškai po 2,6 proc. per metus[37].

Ekspertų vertinimu, Lietuvai vis dar aktuali rizika patekti į vidutinių pajamų spąstus – nors demografinės tendencijos pradeda keistis teigiama linkme (2019 m. pasiekta teigiama grynoji migracija ir gyventojų skaičiaus augimas), kvalifikuotos, darbo rinkos poreikius atitinkančios darbo jėgos stoka ir lėta ūkio transformacija į aukštos pridėtinės vertės ekonomiką riboja ekonomikos vystymosi potencialą. Lietuvoje nuo įstojimo į ES įvykę sukuriamos bendrosios pridėtinės vertės (toliau – BPV) struktūros pokyčiai nedideli ir, palyginti su ES, gerokai didesnius lyginamuosius svorius turi tradicinės pramonės produkcija ir paslaugos. Dauguma Lietuvos įmonių dirba mažiausiai pelningose pridėtinės vertės kūrimo grandyse: yra žaliavų tiekėjos, gamina ar eksportuoja tarpines produktų dalis[38].

Viena iš priežasčių, kodėl Lietuvai nepavyksta pasiekti pažangos pereinant iš mažomis sąnaudomis grįstos ekonomikos prie žiniomis ir aukšta pridėtine verte grįstos ekonomikos, yra prastas inovacinių pajėgumų naudojimas, vieno koordinacinio centro nebuvimas, menkas ryšys tarp inovacijų politikos formuotojų ir įgyvendintojų. Remiantis Europos inovacijų švieslentės rezultatais, Lietuvos inovacijų sistemos augimas ilguoju 2012–2019 m. laikotarpiu buvo didžiausias ES (pagerėjo 29,66 punktais). Vis dėlto dėl ilgą laiką buvusio žymaus atsilikimo ir kuklaus augimo pastaruosius dvejus metus Lietuva vis dar atsilieka nuo ES vidurkio (pagal suminį inovatyvumo indeksą siekia 87 proc. ES vidurkio), kovodama su tokiais iššūkiais, kaip menka ekonomikos geba pasinaudoti naujausiomis mokslo žiniomis ir diegti inovacijas, žemas investicijų į MTEP lygis, fragmentuota inovacijų paramos sistema, žemas mokslo ir verslo

[36] European Economic Forecast Summer 2020 (Interim) https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/economy-finance/ip132_en.pdf.
[37] Finansų ministerija (2020 birželis). Lietuvos ekonominės raidos scenarijus 2020–2023. https://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/LT_ver/Aktual%C5%ABs_valstyb%C4%97s_finans%C5%B3_duomenys/ERS_2020_birzelis.pdf.
[38] Estep, *PwC* (2019). Lietuvos ūkio sektorių finansavimo po 2020 m. vertinimas: 2 priedas. Verslo skatinimas, atliktas Finansų ministerijos užsakymu <https://www.esinvesticijos.lt/lt/dokumentai//lietuvos-ukio-sektoriu-finansavimo-po-2020-metu-vertinimas>.

bendradarbiavimo lygis, didelė įgūdžių pasiūlos neatitiktis rinkos poreikiams. Nepakankamai naudojamasi kūrybinių sprendimų potencialu naujiems produktams kurti, intelektinės veiklos galimybėmis.

Mokslo, technologijų ir inovacijų (toliau – MTI) ekosistemos plėtra įgauna svarbą naujų raidos iššūkių sąlygomis. Tarptautinės organizacijos konstatuoja, kad vieni didžiausių globalios raidos iššūkių yra augantis neapibrėžtumas, ypač išaugęs COVID-19 pandemijos sąlygomis, eksponentinis informacijos kiekio augimas, radikali technologinė kaita, visų visuomenės gyvenimo sričių bei globalių kaitos procesų tarpusavio priklausomybės didėjimas. Siekiant efektyviai kaupti ir pritaikyti globalią informaciją Lietuvos visuomenės raidos poreikiams, MTI turi tapti visų politikos sričių sudėtine dalimi. Kartu svarbu užtikrinti reikiamų investicijų sutelkimą nustatytiems sumaniosios specializacijos prioritetams įgyvendinti. Pavyzdžiui, gyvybės mokslų sektorius COVID-19 sąlygomis įgauna strateginę reikšmę ES mastu. ES sieks susigražinti gyvybės mokslų pramonę ir jos operacijas į Europą[39]. Šių procesų suteikiamomis galimybėmis turėtų pasinaudoti Lietuvos gyvybės mokslų sektorius.

Lietuva pagal darbo našumo didėjimą yra viena sparčiausiai augančių ES valstybių narių – per du dešimtmečius Lietuvos darbo našumas per vieną dirbtą valandą išaugo daugiau nei dvigubai (apie 103 proc.), o per tą patį laikotarpį ES valstybių narių – 21 procentu. Kita vertus, nors ir augo, pagal perkamosios galios paritetą darbo našumas Lietuvoje 2019 m. siekė tik 77,1 proc. ES vidurkio. Žiniomis bei naujomis technologijomis grindžiamos ekonomikos dalies didinimas padėtų spartinti našumo augimą ir mažinti atotrūkį nuo ES. Be to, našumui didelį poveikį daro demografiniai pokyčiai – mažėjanti darbo jėgos pasiūla ir jos nulemtas didelis darbo užmokesčio augimas verčia skatinti įmones investuoti į našumą didinančias technologijas, tokias kaip automatizavimas ir robotizavimas. Šios investicijos darosi vis svarbesnės atsižvelgiant į augančias vienetui tenkančias darbo sąnaudas ir jų poveikį sąnaudų konkurencingumui[40].

Vienas esminių šalies konkurencingumo ir produktyvumo didinimo veiksnių yra visos valstybės skaitmeninimas ir technologinis atsinaujinimas – aukštos pridėtinės vertės produktų kūrimo pagrindas. Skaitmeninės Europos programoje pabrėžiama, kad prioritetas turėtų būti skiriamas superkompiuterijos, dirbtinio intelekto, kibernetinio saugumo, aukšto lygio skaitmeninių įgūdžių ir skaitmeninių technologijų plataus naudojimo užtikrinimui visose ekonomikos srityse ir visuomeniniame gyvenime.

Globalūs klimato kaitos ir prastėjančios aplinkos būklės iššūkiai skatina ieškoti darnių ekonomikos vystymosi modelių. Lietuva – ištekliams ir energijai imli šalis. Išteklių produktyvumas Lietuvoje tebėra mažas – nors 2010–2019 m. šis rodiklis didėjo nuo 0,7 euro už kg iki 0,9 euro už kg, vis dar yra gerokai mažesnis už ES vidurkį (2,2 euro už kg). Didinti išteklių produktyvumą galėtų padėti ekologinės inovacijos, o šioje srityje Lietuva taip pat atsilieka nuo ES vidurkio – 2018 m. duomenimis, Lietuvos ekologinių inovacijų indeksas – 89, o ES vidurkis – 100. Pramonės sektoriuje energijos sąnaudos, vertinant gaminio savikainą, išlieka didelės ir yra 20 proc. didesnės negu ES vidurkis.

[39] Addressing shortages of medicines; European Parliamentary Research Service, April 2020.
[40] Komisijos tarnybų darbinis dokumentas (2019). Šalies ataskaita. Lietuva 2019, SWD(2019) 1014 final.

Siekdama paskatinti žaliąją ir įtraukią ekonomikos pertvarką, Europos Komisija 2019 m. gruodžio mėn. pasiūlė Europos žaliąjį kursą[41], kuriame formuluojama nauja augimo strategija, paremta darnaus ekonomikos vystymo modeliu ir numatanti visų ekonomikos sričių (pramonės, energetikos, transporto, žemės ūkio) plėtros pokyčius. Žaliuoju kursu pagrįstas ir ES ekonomikos atsigavimo po COVID-19 planas. Žiedinės ekonomikos veiksmų plane Europos Komisija skatina valstybes nares pereiti prie žiedinės ekonomikos, per kurios ciklą būtų siekiama kuo ilgiau išlaikyti produktų, medžiagų ir išteklių vertę ir kuo labiau sumažinti sukuriamų atliekų kiekį. Šis perėjimas sudaro galimybę ES valstybėms narėms atnaujinti ir skatinti tvarų ekonomikos augimą, didinant žaliavų produktyvumą ir verslo konkurencingumą.

Planu siekiama įgyvendinti žaliąjį kursą – skatinti perėjimą prie žiedinės ekonomikos, didinti išteklių produktyvumą, mažinti ekonominio vystymosi neigiamą poveikį aplinkai, taip pat pasinaudoti atsirandančiomis galimybėmis plėtoti naujas žaliosios ekonomikos sritis ir didinti ekonomikos konkurencingumą. Šiuo strateginiu tikslu skatinami moksliniai tyrimai ir inovacijos, kurios yra ypač svarbios siekiant persiorientuoti į aukštos pridėtinės vertės ir žiedinę ekonomiką, pasinaudoti pasaulinėse rinkose atsivėrusiomis plačiomis galimybėmis mažataršėms technologijoms, tvariems produktams ir paslaugoms bei spręsti aplinkos ir klimato kaitos problemas.

Įgyvendinant Plano pirmąjį strateginį tikslą siekiama stiprinti MTI sistemą, kaip pagrindinę ekonomikos vystymosi ir pažangos kitose valstybės raidai svarbiose srityse sąlygą. Įgyvendinant šio strateginio tikslo pažangos uždavinius taip pat bus sudarytos kitos ekonominio konkurencingumo, našumo augimui būtinos ir tarptautinių organizacijų nurodomos sąlygos – skatinamos produktyviosios investicijos, technologinė pažanga, skaitmenizacija ir perėjimas prie žiedinės ekonomikos, gerinama verslo aplinka, skatinamas verslumas. Siekiant telkti ir kryptingai orientuoti pastangas, prioritetas įgyvendinant strateginį tikslą teikiamas naujų mokslo žinių, technologijų, naujų produktų pagal sumaniosios specializacijos prioritetus kūrimui, komercinimui ir diegimui, daugiausia dėmesio skiriama didžiausio potencialo sritims, tokioms kaip gyvybės mokslai, inžinerinė pramonė, informacinės ir komunikacinės technologijos. Pažymėtina, kad įgyvendinant pirmąjį strateginį tikslą siekiama skatinti ekonomikos, ypač žaliosios, vystymąsi, tačiau produktyvumo ir konkurencingumo didinimas nėra savitikslis, jis sudaro pagrindą augti socialinei gerovei ir privalo būti derinamas su aplinkosauginiais klausimais.

Taikant darnaus vystymosi horizontalųjį principą, užtikrinama, kad ekonominis vystymasis būtų darnus, ekonomika grindžiama socialiniu atsakingumu bei „žaliuoju“ augimu, teikiama pagalba esamų verslų transformacijai, taikomi nauji verslo modeliai. Pirmojo strateginio tikslo pažangos uždaviniai tiesiogiai susiję, papildantys ir bus įgyvendinami drauge su kitų strateginių tikslų pažangos uždaviniais, kuriais siekiama plėtoti bioekonomikos principais paremtą žemės ūkį, didinti gyventojų sąmoningumą ir skatinti vartojimo pokyčius (6 strateginis tikslas), skatinti verslo atsakomybę už jų veiklos poveikį aplinkai ir visuomenei (2 strateginis tikslas).

Siekiant strateginio tikslo, numatoma įgyvendinti šiuos pažangos uždavinius:

[41] Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Europos Vadovų Tarybai, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui, Europos žaliasis kursas, Briuselis, 2019 12 11 COM(2019) 640 final.

Spręsti aukštos kvalifikacijos mokslininkų ir tyrėjų, jų kompetencijų stokos problemą[42], kuri riboja galimybes nustatyti potencialius šalies pranašumus, formuoti tarptautinio pajėgumo grupes, MTEP veiklų intensyvumą ir jų kokybę mokslo ir studijų institucijose, lemia prastus dalyvavimo ES ir tarptautinėse programose rezultatus, taip pat prisidėti prie aukštos kvalifikacijos tyrėjų pajėgumų verslo sektoriuje, kurie būtini aukšto lygio žiniomis ir naujausiomis technologijomis grindžiamai ekonomikai kurti, didinimo.

Kurti ir tikslingai pritaikyti aukšto lygio mokslo žinias, didinti mokslinių tyrimų kokybę ir jų poveikį visuomenei ir ekonomikai[43] – užtikrinti geresnį ir efektyvesnį mokslinių tyrimų infrastruktūros naudojimą, integruojant ją į tarptautines infrastruktūras, didinti institucijų įsitraukimą į tarptautines organizacijas, plėsti jų tinklus, stiprinti MTI institucinę sistemą, skatinti aukšto lygio mokslo žinių paklausą valstybės sektoriuje.

Stiprinti mokslo ir studijų institucijų (toliau – MSI) verslumo, žinių ir technologijų perdavimo pajėgumus, kurie sudarys geresnio MSI bendradarbiavimo su verslu, mokslo žinių perdavimo ir komercinimo sąlygas, paskatins esamo verslo transformaciją bei mokslui imlaus verslo sektoriaus kūrimąsi ir plėtrą, mokslo konversiją aukštos pridėtinės vertės inovacijoms kurti ir šalies ūkio struktūros kaitą į aukštą pridėtinę vertę kuriančią ekonomiką.

Įgyvendinti pramonės žiedinę ir skaitmeninę transformaciją, didinti išteklių produktyvumą – skatinti žiedinės ekonomikos principus atitinkantį projektavimą ir gamybą, antrinių žaliavų naudojimą, pavojingų cheminių medžiagų naudojimo mažinimą, skaitmeninių ir inovatyvių sprendimų taikymą. Uždaviniu skatinami moksliniai tyrimai ir inovacijos, kurios yra ypač svarbios siekiant persiorientuoti į aukštos pridėtinės vertės ir žiedinę ekonomiką, pasinaudoti pasaulinėse rinkose atsivėrusiomis plačiomis galimybėmis mažataršėms technologijoms, tvariems produktams ir paslaugoms bei sprendžiant aplinkos ir klimato kaitos problemas. Numatoma skatinti pažangiųjų technologijų ir inovatyvių produktų kūrimą, diegimą ir sklaidą, ekonomikos inovatyvumą, taip pat viešojo sektoriaus inovacijas. Įgyvendinant uždavinį ypač daug dėmesio bus skiriama tvarios ir veiksmingos inovacijų, pramonės ir verslo ekosistemos sukūrimui, glaudesnio tarptautinio ir vietinio bendradarbiavimo ir jungimosi į klasterius (mokslo, verslo ir valstybės, taip pat tarptautinį) skatinimui, MTEP rezultatų komercinimui, privataus kapitalo aktyvumui kuriant infrastruktūrą, inovacijų pasiūlos ir jų paklausos viešajame sektoriuje skatinimui, inovacijų politikos formavimo ir koordinavimo Vyriausybės lygmeniu gerinimui.

Didinti tiesiogines užsienio ir vietines investicijas, ypač pažangiųjų technologijų gamybos ir žinioms imlių paslaugų sektoriuose, taip kurti naujas darbo vietas šiuose sektoriuose, skatinti ekonominį augimą, didinti pridėtinę vertę, taip pat prisidėti prie šalies saugumo užtikrinimo.

Skatinti valstybės – viešojo sektoriaus, ekonomikos ir visuomenės – skaitmeninimą, kurti sprendinius, leidžiančius verslo įmonėms, viešajam sektoriui ir akademinei bendruomenei naudotis reikiamomis skaičiavimo, duomenų tvarkymo ar kibernetinio saugumo galimybėmis, stiprinti pačių gyventojų gebėjimus visavertiškai pasinaudoti naujomis technologijomis, didinti supratimą apie ateinančius technologinius pokyčius ir įgalinti valstybę prie jų prisitaikyti.

Gerinti sąlygas kurti verslą ir jam augti, stiprinti visuomenės verslumą, skatinti inovatyvaus

[42] Aukšto tarptautinio lygio mokslininkų ir kitų tyrėjų stoka atskirose mokslo kryptyse konstatuojama Lietuvos mokslo ir studijų būklės apžvalgoje, atliktoje MOSTA, Vilnius, 2017.

[43] 2019 m. Europos semestro ataskaitoje Lietuvai konstatuojama nepakankamo mokslo sektoriaus finansavimo lemiama žema mokslinių tyrimų kokybė.

verslo modelių plėtrą, startuolių kūrimąsi, taip didinti šalies ekonomikos aktyvumą ir spartinti vystymąsi.

Skatinti kurti ir naudoti intelektinę nuosavybę, kuri yra svarbus inovatyvios ekonomikos kūrimo veiksnys ir pagal intelektinės nuosavybės pajamų, eksporto rodiklius smarkiai atsilieka nuo kitų ekonomiškai pažengusių valstybių.

Skatinti kultūros ir kūrybines industrijas (toliau – KKI) ir stiprinti jų indėlį į aukštos pridėtinės vertės ekonomiką; formuoti kūrybingumą skatinančią aplinką, naudoti didžiuosiuose šalies miestuose sutelktą kūrybingumo potencialą jo plėtrai vietos ir tarptautiniu lygiu, stiprinti kūrybines kompetencijas ir gebėjimus efektyviai naudoti kūrybos potencialą kaip vieną didžiausių pridėtinių verčių generuojantį ekonominį išteklių naujiems produktams kurti, paslaugoms teikti, pridėtinei vertei didinti.

Didinti Lietuvos prekių ir paslaugų eksportą, nes tarptautinės prekybos vaidmuo Lietuvai, kaip mažos ir atviros ekonomikos valstybei, ypač svarbus. Siekiama didinti ne tik eksporto apimtį, bet ir jo konkurencingumą keičiant eksporto struktūrą ir didinant aukštesnės pridėtinės vertės eksporto dalį, skatinant pažangiųjų technologijų prekių ir daug žinių reikalingų, energetikos paslaugų eksportą.

Geriau naudoti turizmo potencialą šalies pažangai – laikantis darnumo principų ir taikant inovatyvius sprendimus, skaitmeninimo galimybes, specializuojant paslaugas konkrečioms rinkoms, tikslinėms grupėms. Turizmo sektoriuje kurti naujas darbo vietas ir naujas turizmo paslaugas, stiprinti socialinio jautrumo ir atsakomybės nuostatas. Subalansuotai ir tvariai plėtoti aktualias turizmo kryptis, didinant turizmo srityje kuriamą pridėtinę vertę ir mažinant sezoniškumą, ypač daug dėmesio skirti vietos ir regionų savitumui, skatinti keliautojus daugiau laiko praleisti šalies regionuose.

Plėtoti finansų rinkas, spręsti finansavimo, investicijų į verslo bei ilgalaikius valstybės projektus stokos problemą, skatinti tvarius finansus. Planuojama tobulinti finansinių paslaugų reglamentavimą atsižvelgiant į rinkos plėtros tendencijas ir siekiant užtikrinti, kad Lietuva taptų patrauklia jurisdikcija teikti regione finansines paslaugas, tačiau nemažinant vartotojų apsaugos, valdant rizikas ir užtikrinant finansinį stabilumą. Taip pat numatoma plačiau taikyti skatinamąsias finansines priemones finansavimo rinkos sąlygomis nepakankamumui ir (ar) neoptimalumui padengti, aktyviai ieškoti tarptautinių, institucinių ir privačių investuotojų, stiprinti valstybės ir privačių bei institucinių investuotojų partnerystę.

Užtikrinti energijos ir energijos išteklių tiekimą konkurencingomis rinkos kainomis, kurios būtų mažesnės nei kainų lygis kaimyninėse šalyse arba artimos jam. Šiuo metu dėl neefektyvių ir energijai imlios gamybos technologijų pramonės sektoriuje energijos sąnaudos išlieka didelės ir yra 20 proc. didesnės nei ES vidurkis. Siekiant mažinti energijos sąnaudas ir didinti Lietuvos verslo konkurencingumą globaliu mastu, svarbu naudoti turimą MTI potencialą energetikos srityje, skatinti mokslinius tyrimus, perspektyviausių energetikos technologijų eksperimentinę ir pramoninę plėtrą, diegti efektyvesnes ir modernesnes energijos gamybos, tiekimo ir vartojimo technologijas, gerinti energijos tiekimo patikimumą ir prieinamumą.

Didinti žemės ūkio, maisto pramonės ir žuvininkystės sektorių pridėtinę vertę – diegti naujausias technologijas, efektyvius vadybos metodus, modernizuoti infrastruktūrą, pasitelkiant inovatyvius, moksliniais tyrimais grįstus sprendinius, taip pat išlaikyti tvarius gamybos metodus, skatinti tvarų, aplinkosauginiu požiūriu atsakingą ūkininkavimą.

Pritraukti į Lietuvą reikiamos aukštos kvalifikacijos specialistų, kurie yra vienas svarbiausių

aukštos pridėtinės vertės ekonomikos veiksnių. Tai ypač svarbu demografinių pokyčių, nepakankamos švietimo sistemos atitikties darbo rinkos poreikiams sąlygomis. Įgyvendinant uždavinį, orientuojamasi į aukštos kvalifikacijos specialistus užsienyje ir siekiama pasinaudoti galimybėmis skatinti likti Lietuvoje studijuojančius gabius užsienio piliečius.

Pirmojo strateginio tikslo poveikio rodikliai

Eil. Nr.	Poveikio rodiklis (pavadinimas)	Matavimo vienetas	Pradinė situacija (metai)	Tarpinė siektina reikšmė 2025 m.	Galutinė siektina reikšmė 2030 m.	Duomenų šaltinis
1.	Pasaulio konkurencingumo indeksas	vieta	39 (2019)	35	30	Pasaulio ekonomikos forumas
2.	Suminis inovatyvumo indeksas (Europos inovacijų švieslentė)	vieta	19 (2019)	17	12	Europos Komisija
3.	Pridėtinė vertė, tenkanti vienai faktiškai dirbtai valandai, palyginti su ES šalimis (perkamosios galios standartais)	vieta	20 (2019)	17	15	Eurostatas
4.	Bendrųjų koreguotų disponuojamųjų namų ūkio pajamų, tenkančių vienam gyventojui, dydis, palyginti su ES vidurkiu (perkamosios galios standartais)	procentai	81 (2018)	88	100	Eurostatas
5.	Visos mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros (MTEP) išlaidos, palyginti su bendruoju vidaus produktu (BVP)	procentai	0,94 (2018)	1,5	2,2	Lietuvos statistikos departamentas
6.	Gyvybės mokslų sektoriaus sukuriama pridėtinė vertė, dalis nuo bendros pridėtinės vertės	procentai	0,87 (2016)	3,0	5,0	Lietuvos statistikos departamentas
7.	Inžinerinės pramonės sektoriaus sukuriama pridėtinė vertė, dalis nuo bendros pridėtinės vertės	procentai	5,66 (2018)	6,7	7,69	Lietuvos statistikos departamentas
8.	Informacinių ir komunikacinių technologijų (ICT) sektoriaus sukuriama pridėtinė vertė, dalis nuo bendros pridėtinės vertės	procentai	5,03 (2018)	6,9	9,3	Lietuvos statistikos departamentas
9.	Inovatyvių viešųjų pirkimų vertės dalis nuo visų viešųjų pirkimų vertės*	procentai	0,02 (2019)	5	20	Viešųjų pirkimų tarnyba
10.	Pasaulio kelionių ir turizmo konkurencingumo indeksas	vieta	59 (2019)	56	49	Pasaulio ekonomikos forumas
11.	Išteklių produktyvumas	eur/kg	0,92 (2019)	1,1	1,5	Eurostatas

*Rodiklis suprantamas kaip inovatyviesiems viešiesiems pirkimams, ikiprekybiniams pirkimams, valstybės užsakymams atlikti MTEP ir inovacinę veiklą vykdyti skiriamų viešojo sektoriaus investicijų dalis nuo visų viešųjų pirkimų vertės.

Pirmojo strateginio tikslo sąsajos su JT DVT:

2 strateginis tikslas – didinti gyventojų socialinę gerovę ir įtrauktį, stiprinti sveikatą ir gerinti Lietuvos demografinę padėtį

Nors po 2008 m. finansų krizės Lietuvos ekonomika augo, gyventojų skurdo ir socialinės atskirties bei pajamų nelygybės rodikliai gerėjo ne taip sparčiai. Be to, demografinės tendencijos lemia naujus socialinės gerovės iššūkius.

Tarptautinės institucijos nurodo, kad skurdas ir pajamų nelygybė – didžiausios Lietuvos socialinės politikos problemos. 2015 m. 20 proc. turtingiausių gyventojų pajamos daugiau nei 7,5 karto viršijo 20 proc. neturtingiausių gyventojų pajamas. Nuo to laiko situacija pastebimai pagerėjo – 2018 m. pajamų pasiskirstymo rodiklis siekė 7,1, o 2019 – 6,4 karto, tačiau vis dar gerokai viršijo ES vidurkį (ES vidurkis 2018 m. siekė 5,1). Per pastaruosius penkerius metus Lietuvoje taip pat smarkiai sumažėjo ir dirbančių gyventojų pajamų atskirtis – daugiausiai ir mažiausiai uždirbančiųjų darbo pajamų skirtumas sumažėjo nuo 6,8 karto iki 5 kartų.

Skurdo ir socialinės atskirties lygis taip pat smarkiai viršija ES vidurkį. 2018 m. Lietuvoje buvo 28,3 proc., arba 794 tūkst., asmenų, kuriems grėsė skurdas arba socialinė atskirtis[44], ES vidurkis siekė 21,8 procento. Pažymėtina, kad skurdo rizikos ir socialinės atskirties rodiklis paskutiniais metais gerėja ir 2019 m. sumažėjo iki 26,3 proc. Kai kurių tikslinių grupių skurdas tebėra didelė problema. Vaikų skurdas Lietuvoje viršija ES vidurkį, bet mažėja. Gerokai didesnę skurdo riziką ir socialinę atskirtį patiria vyresni nei 65 metų žmonės, bedarbiai, vieniši tėvai (daugiausia motinos), neįgalieji.

Europos Komisija nurodo, kad labiausiai pajamų nelygybės Lietuvoje didėjimą lemia dideli žemos ir aukštos kvalifikacijos darbuotojų užimtumo skirtumai, ribotas mokesčių sistemos progresyvumas ir nepakankamai adekvati socialinės apsaugos sistema. Nors skurdo ir socialinės atskirties rodikliai pagerėjo, šioje srityje reikia didesnės pažangos. Lietuvos viešosios išlaidos socialinei apsaugai yra palyginti mažos, socialinių pervedimų poveikis skurdo mažinimui 2018 m. siekė 6,8 proc. punktus, o 2019 m. 9,5 proc. punktus. Šalies galimybes finansuoti viešąsias gėrybes bei paslaugas ir mažinti skurdą bei pajamų nelygybę riboja mažas mokesčių ir socialinių išmokų sistemos progresyvumas ir perskirstymo pajėgumas[45], taip pat nepakankamas viešųjų išlaidų efektyvumas. Tikėtina, kad neigiamas COVID-19 pandemijos poveikis užimtumui ir namų ūkių pajamoms šias problemas dar labiau paaštrins.

Lietuvoje aktuali apsirūpinimo būstu problema. 2019 m. socialinio būsto fondą sudarė 11

[44] Lietuvos statistikos departamento duomenimis, prie gyvenančių skurdo rizikoje ar socialinėje atskirtyje priskiriami asmenys, kurie atitinka bent vieną iš trijų sąlygų: 1) yra žemiau skurdo rizikos ribos (t. y. neturi pakankamo lygio pajamų); 2) susiduria su dideliu materialiniu nepritekliumi (t. y. dėl lėšų stokos susiduria su tam tikrais materialinio nepritekliaus elementais, pavyzdžiui, negali apmokėti būsto nuomos ar šildymo sąskaitų, negali apmokėti nenumatytų išlaidų ir pan.); 3) gyvena labai mažo darbo intensyvumo namų ūkiuose (labai mažo darbo intensyvumo namų ūkiuose gyvenantys asmenys – asmenys, gyvenantys namų ūkiuose, kuriuose visų darbingo amžiaus (18–59 metų) nesimokančių asmenų dirbtų valandų suma neviršija 20 proc. jų galimo dirbti viso darbo laiko).

[45] Tarybos rekomendacija dėl 2020 m. Lietuvos nacionalinės reformų darbotvarkės su Tarybos nuomone dėl 2020 m. Lietuvos stabilumo programos.

908 būstai, iš kurių 260 būstų (2,2 proc.) buvo avarinės būklės arba netinkami gyventi. Visi tinkami gyventi socialiniai būstai naudojami, tačiau laukiančių paramos būstui išsinuomoti sąraše šiuo metu yra daugiau nei 10 tūkst. asmenų (šeimų). Todėl socialinio būsto poreikis, net ir sutvarkius avarinės būklės ar netinkamus būstus, išlieka didelis. Neįgalieji ir gausios šeimos – yra tos grupės, kurioms tinkamas būstas rinkoje sunkiai arba visai neprieinamas.

Ekonomikos vystymuisi bei visuomenės gerovei iššūkių kelia ir demografiniai pokyčiai. 2004–2019 m. Lietuvoje santykinis gyventojų skaičiaus sumažėjimas buvo vienas didžiausių ES (nuo 3,38 mln. 2004 m. iki 2,79 mln. 2019 m.). Pažymėtina, kad 2019 m. situacija ėmė gerėti – pirmą kartą nuo įstojimo į ES grynoji migracija buvo teigiama, o 2020 m. pradžioje nuolatinių gyventojų buvo daugiau nei prieš metus. Ateityje būtina sutelkti pastangas, siekiant išlaikyti ir spartinti naujas tendencijas.

Kinta gyventojų amžiaus struktūra, visuomenė sensta – mažėja vaikų, jaunų ir darbingo amžiaus ir daugėjo vyresnio amžiaus žmonių. Lietuvos gyventojų bendros sveikatos rodikliai smarkiai atsilieka nuo ES šalių. 2018 m. vidutinė moterų tikėtina sveiko gyvenimo trukmė[46] (toliau – VSGT) buvo 59,1 metai, vyrų – 56,3 metai. Palyginti su ES vidurkiu, Lietuvos moterų VSGT buvo trumpesnė 4,8 metais, o vyrų – 7,3 metais. Išvengiamo mirtingumo nuo širdies ir kraujagyslių ligų ir dėl savižudybių, daugiausia vyrų, rodiklis daugiau nei dvigubai viršija ES vidurkį. Tokiu pat mastu ES vidurkį viršija ir prevencijos ir sveikatos priežiūros priemonėmis išvengiamas mirtingumas[47]. Dideles ir mažas pajamas gaunančių Lietuvos gyventojų subjektyvus savo sveikatos įvertinimas, kuris apima tiek fizinę, tiek psichologinę sveikatos būklę, skiriasi beveik du kartus[48]. Siekiant spręsti visuomenės sveikatos bei socialines problemas, Lietuvoje paskutiniaisiais metais imtasi svarbių priemonių, skirtų alkoholio vartojimui mažinti. Tačiau vis opesnė darosi psichoaktyviųjų ir narkotinių medžiagų vartojimo problema. Remiantis pasaulio ir Europos organizacijų ataskaitomis, narkotikų vartojimas didėja ir situacija tiek pasauliniu, tiek Europos mastu jau ne tik kelianti susirūpinimą, bet grėsminga[49].

Visuomenės sveikatos išsaugojimui svarbus sveikatai palankaus ir kokybiško maisto vartojimas, todėl svarbu šia linkme plėtoti vietos maisto pasiūlą, taip pat didinti vietos, ekologiškų, geresnės kokybės produktų paklausą. 16 metų ir vyresnių gyventojų, kurių suvokiamoji sveikata yra gera arba labai gera, sumažėjo nuo 46,3 proc. 2013 m. iki 44,0 proc. 2018 m. ir išlieka gerokai mažesnė už ES analogišką rodiklį (80,9 proc. 2017 m.)[50].

Palyginti su kitomis ES valstybėmis, prastesni Lietuvos gyventojų bendros sveikatos rodikliai reikalingi sisteminės sveikatos sistemos peržiūros. Dėl dabartinės pandemijos kilęs papildomas spaudimas sveikatos sistemai dar labiau išryškino struktūrinius iššūkius, ypač susijusius su sveikatos paslaugų prieinamumo užtikrinimu. Remiantis Tarybos rekomendacija Lietuvai, būtina sutelkti išteklius, kurių reikia dabartinei krizei įveikti ir savo sveikatos sistemos atsparumui

[46] Rodiklis apskaičiuojamas pagal Sullivan‘o metodą, jungiantį šalies mirtingumo ir gyventojų apklausos duomenis (gyventojų pajamų ir gyvenimo sąlygų statistinio tyrimo (EU-SILC) duomenys). Atkreiptinas dėmesys, kad gyventojų savo sveikatos vertinime gali atsispindėti šalių kultūriniai skirtumai. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Healthy_life_years_(HLY).

[47] Komisijos tarnybų darbinis dokumentas (2019). Šalies ataskaita. Lietuva 2019, SWD(2019) 1014 final.

[48] *Society at a Glance 2016, OECD Social Indicators* https://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/society-at-a-glance-2016_9789264261488-en.

[49] JT pasaulio narkotikų vartojimo ataskaita 2020 ir Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centro (EMCDDA) Europos narkotikų vartojimo ataskaita 2019.

[50] Komisijos tarnybų darbinis dokumentas (2020). Šalies ataskaita. Lietuva 2020, SWD(2020) 514 final.

ateityje padidinti, nepamirštant sveikatos prieinamumo, efektyvumo ir kokybės gerinimo iššūkių[51]. COVID-19 pandemijos sąlygomis iš esmės tobulinamas šalies sveikatos sistemos pasirengimas tokioms situacijoms, stiprinami sveikatos sistemos pajėgumai ir organizaciniai sveikatos sistemos įstaigų gebėjimai operatyviai reaguoti į kylančias grėsmes.

Iki COVID-19 pandemijos buvo stebima užimtumo ir užimtų darbingo amžiaus asmenų dalies didėjimo tendencija. Darbo rinka susidūrė su darbo jėgos ir reikiamų gebėjimų stokos problema. 2019 m. 20–64 metų asmenų užimtumo lygis sudarė 78,2 proc., buvo aukštesnis už 2020 m. ES tikslą (75 proc.) ir viršijo Lietuvos nacionalinį 2020 m. tikslą (72,8 proc.). Bendras nedarbo lygis 2019 m. siekė 6,3 proc. ir buvo 0,2 proc. punkto mažesnis nei 2018 metais. Dėl COVID-19 pandemijos padarinių ekonomikai nedarbas 2020 m. išaugo nuo 8 proc. (2019 m. rugpjūčio 1 d.) iki 12,8 proc. (2020 m. rugpjūčio 1 d.). Tačiau kvalifikuotų darbuotojų ir reikiamų įgūdžių stokos problema, kylanti dėl nepakankamos švietimo sistemos atitikties darbo rinkos poreikiams, menko dalyvavimo suaugusiųjų mokymosi programose, išlieka aktuali.

Taip pat dideli regionų ir atskirų socialinių grupių dalyvavimo darbo rinkoje skirtumai, darbo rinka nėra pakankamai įtrauki – gana aukštas pažeidžiamoms grupėms priklausančių asmenų nedarbo lygis, daug žemos kvalifikacijos asmenų arba neįgaliųjų nedirba ir nesimoko, dalyvavimą darbo rinkoje riboja nepakankamai palankios sąlygos derinti darbo ir šeimos įsipareigojimus. Svarbu pastebėti, kad jaunimo (15–24 metų) nedarbo lygis 2019 m. sudarė 11,9 proc. ir buvo 0,8 proc. punkto didesnis nei 2018 m. (11,1 proc.). Jaunimas įvardijamas kaip viena iš labiausiai darbo rinkoje dėl pandemijos galinčių nukentėti grupių. Prieš pandemiją aktyvios darbo rinkos politikos priemonių aprėptis mažėjo, o dalyvavimo suaugusiųjų mokymosi programose lygis išliko žemas. Tačiau siekiant padėti bedarbiams kuo anksčiau grįžti į darbo rinką, reikės didinti aktyvios darbo rinkos politikos priemonių ir kitų priemonių, skirtų darbo jėgos kvalifikacijai keisti ir kelti, aprėptį[52].

Siekiant didinti gyventojų gerovę, svarbi yra užimtumo, darbo vietų kokybė. Remiantis Europos darbo sąlygų tyrimo rezultatais, 2011–2016 m. Lietuvoje užimtumas sparčiausiai augo darbo vietose, kurioms būdingos labai aukštos ir labai žemos kokybės darbo sąlygos – tai poliarizacijos darbo rinkoje ženklas. ES užimtumas sparčiausiai augo darbo vietose, kurioms būdingos aukštos kokybės darbo sąlygos.

Lietuvoje darbo vietų kokybę smarkiai lemia nepakankamas socialinio dialogo (ypač darbdavio lygmeniu) lygis ir menkas verslo socialinės atsakomybės principų suvokimas. Socialinė atsakomybė suvokiama ir diegiama įmonėse formaliai – vykdomas reikalavimas teikti įmonių socialinės atsakomybės ataskaitas, tačiau socialinės atsakomybės suvokimas menkas[53].

Pažymėtina, kad aplinkos ir klimato kaitos iššūkiai ir ekonomikos, vartojimo modelių ir gyvenimo būdo perorientavimas į žiedinę ekonomiką taip pat turės didelių socialinių pasekmių, darys poveikį gyventojų užimtumui ir skirtingų socialinių grupių gerovei. Siekiant didinti gyventojų socialinę gerovę, būtina įvertinti šiuos pokyčius ir užtikrinti socialiai teisingą perėjimą

[51] Tarybos rekomendacija dėl 2020 m. Lietuvos nacionalinės reformų darbotvarkės su Tarybos nuomone dėl 2020 m. Lietuvos stabilumo programos.
[52] Tarybos rekomendacija dėl 2020 m. Lietuvos nacionalinės reformų darbotvarkės su Tarybos nuomone dėl 2020 m. Lietuvos stabilumo programos.
[53] Estep, PwC (2019). Lietuvos ūkio sektorių finansavimo po 2020 m. vertinimas: 1 priedas. Užimtumas ir socialinė įtrauktis, atliktas Finansų ministerijos užsakymu https://www.esinvesticijos.lt/lt/dokumentai//lietuvos-ukio-sektoriu-finansavimo-po-2020-metu-vertinimas.

prie darnios ekonomikos, atsižvelgiant į skirtingų visuomenės grupių pažeidžiamumą.

Antrasis Plano strateginis tikslas skirtas šalies gyventojų socialinei gerovei ir įtraukčiai didinti, sveikai, darbingai, kuriančiai ir socialiai atsakingai visuomenei stiprinti. Šiuo strateginiu tikslu taip pat siekiama stiprinti socialinį kapitalą – socialinius ryšius, tinklus, tarpusavio pasitikėjimą ir pasitikėjimą institucijomis, aktyvumą ir pilietinį dalyvavimą, kuris laikomas viena svarbiausių sąlygų kurti gyventojų socialinę ir ekonominę gerovę ir Lietuvoje, remiantis tarptautiniais vertinimais, yra išskirtinai menkas (pagal pasaulio konkurencingumo indekso socialinio kapitalo vertinimą Lietuva 2019 m. užėmė 89 vietą iš 141, pagal „Legatum“ klestėjimo indeksą – 141 iš 167).

Siekiant strateginio tikslo, numatoma įgyvendinti šiuos pažangos uždavinius:

Mažinti pajamų nelygybę, kuri didina visuomenės susipriešinimą, emigraciją, nusikalstamumą, mažina socialinio teisingumo jausmą, todėl neigiamai veikia visuomenės socialinę gerovę. Remiantis Europos Komisijos ataskaita, Lietuvoje pajamų nelygybės problemą siūloma spręsti gerinant mokesčių ir socialinių išmokų sistemos struktūrą, didinant mokesčių sistemos progresyvumą. Atsižvelgiant į problemos kompleksiškumą ir įrankius jai spręsti, tinkamiausių uždaviniui įgyvendinti priemonių rinkinį formuos Socialinės apsaugos ir darbo ministerija kartu su Finansų ministerija.

Didinti neįgaliųjų ir jų šeimų, senyvo amžiaus žmonių bei kitų pažeidžiamų ir socialinėje atskirtyje esančių grupių gerovę, integraciją į visuomenę, darbo rinką, spręsti apsirūpinimo būstu, benamystės problemas. Įgyvendinant uždavinį, laikomasi individualizuoto požiūrio, siekiama, kad socialinė parama būtų teikiama kuo arčiau žmogaus ir kuo geriau atitiktų asmenų poreikius, padėtį ir galimybes.

Didinti nedirbančiųjų įtraukimą į darbo rinką, siekiant užtikrinti tinkamą darbą ir pajamų šaltinį, drauge geriau naudoti laisvų darbo išteklių potencialią ir spręsti kvalifikuotų darbuotojų stygiaus problemą. Įgyvendinant uždavinį, didinamas užimtumo rėmimo sistemos efektyvumas, siekiant kuo didesnei daliai nedirbančiųjų kuo greičiau rasti tinkamą darbą ir užtikrinti jų užimtumo tvarumą, ilgalaikį išlikimą darbo rinkoje. Uždavinys siejasi su 3 strateginio tikslo uždaviniais, skirtais atitikčiai darbo rinkai užtikrinti ir suaugusiųjų mokymosi visą gyvenimą sistemai diegti.

Mažinti energetinį skurdą, kuris Lietuvoje didelis dėl gana brangių energijos išteklių, neefektyvaus energijos vartojimo, santykinai žemesnio nei Vakaruose gyventojų pajamų lygio. Siekiama spręsti socialiai pažeidžiamų ir atskirtį patiriančių gyventojų energetinio skurdo problemą, taip pat mažinti visiems gyventojams tenkančią energijos išlaidų naštą. Uždaviniui įgyvendinti reikia sisteminių, integruotų socialinės, energetikos, aplinkos politikos sričių sprendimų.

Sukurti tinkamą, skatinančią, palankią šeimai aplinką, kuri leistų tinkamai atlikti šeimos funkcijas ir drauge aktyviau ir sėkmingiau įsitraukti į darbo rinką, stiprinti moterų ir vyrų lygias galimybes, skatinti gimstamumą, užtikrinti ir palaikyti šeimų ir vaikų emocinę gerovę, plėtoti kokybiškas, visoms šeimoms, auginančioms vaikus, prieinamas paslaugas.

Geriau pritaikyti aplinką žmonėms su negalia, atliepiant negalios poreikius. Siekiama užtikrinti fizinės aplinkos (viešųjų erdvių, visuomeninių pastatų, būstų), transporto, infrastruktūros, paslaugų ir informacijos prieinamumą žmonėms su negalia.

Didinti visuomenės socialinį, pilietinį aktyvumą, dalyvavimą savanoriškoje, bendruomeninėje veikloje, tarpusavio pasitikėjimą, visuomenės socialinę atsakomybę – stiprinti pilietinės

visuomenės organizacijas, gerinti aplinką veikti nevyriausybinėms organizacijoms, sudaryti galimybes visuomenei įsitraukti ir aktyviai dalyvauti sprendžiant visuomenei aktualius klausimus, per įtraukimą į bendras socialines, kūrybines ir kitas veiklas prisidėti prie socialinės atskirties mažinimo.

Skatinti atsakingą verslą, didinti įmonių atsakomybę už jų veiklos poveikį aplinkai ir visuomenei.

Stiprinti socialinį dialogą – skatinti kolektyvines derybas ir kolektyvinių sutarčių sudarymą, stiprinti profesines sąjungas, taip pat kitais būdais gerinti darbo vietų kokybę – skatinti darbo užmokesčio augimą, plačiau taikyti lanksčias darbo formas, kurti saugią ir sveiką darbo aplinką, siekiant mažinti nelaimingų atsitikimų darbe.

Skatinti grįžti emigravusius lietuvius – išlaikyti su jais ryšius, siekti juos pritraukti, įnorinti grįžti, šalinti sklandaus grįžimo trukdžius; užtikrinti sklandų migracijos srautų valdymą; sudaryti sąlygas grįžtantiems lietuviams ir atvykstantiems užsieniečiams sklandžiai integruotis į visuomenės gyvenimą, visų pirma sudarant galimybes išmokti lietuvių kalbą.

Stiprinti visuomenės psichologinį, emocinį atsparumą, siekiant mažinti savižudybių, priklausomybių, daug dėmesio skiriant vaikų psichologinei būklei. Gerinti visuomenės sveikatą – visų pirma skatinti sveikatos tausojimą ir stiprinimą, keisti žmonių gyvenimo būdą, elgseną, ugdyti atsakingą požiūrį į sveikatą, didinti vaikų ir suaugusiųjų fizinį aktyvumą, įsitraukimą į sporto veiklas, nes tai mažina žalingų įpročių paplitimą ir lemia sveikatos būklę ir gyvenimo trukmę.

Gerinti sveikatos priežiūros paslaugų kokybę, siekiant didinti gydymo priemonių veiksmingumą ir gerinti rezultatus, gydymo priemonėmis dvigubai sumažinti išvengiamo mirtingumo lygį. Taip pat numatoma didinti pacientų sveikatos raštingumą ir jų įsitraukimą į gydymo procesą.

Didinti sveikatos sistemos efektyvumą ir atsparumą sukrėtimams – stiprinti sveikatos sistemos gebėjimą reaguoti į kylančius iššūkius, tobulinti žmogiškųjų išteklių kompetencijas, pertvarkyti ligoninių tinklą, mažinti hospitalizacijų, toliau judėti nuo stacionarios priežiūros prie modelio, pagrįsto stipresne pirmine priežiūra, taikyti skaitmeninės sveikatos sistemos sprendiniais grįstas inovatyvias paslaugas, atlaisvinti neefektyviai naudojamus išteklius ir naudoti juos paslaugų kokybei gerinti, ilgalaikės priežiūros modeliui (integruojant slaugos ir socialines paslaugas) diegti, ambulatorinės sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumui didinti, kitoms prieinamumo problemoms – ilgų laukimo eilių, didelių išlaidų vaistams, dideliam korupcijos mastui – spręsti.

Plėtoti vietos maisto sistemas – didinti vietos maisto produktų pasiūlą ir plėtoti veiksmingą trumpųjų tiekimo grandinių sistemą, skatinant vartotojus naudoti vietos produktus ir sudarant palankias investicines bei teisines sąlygas žemės ūkio ir maisto produktų gamintojams tiesiogiai produktus tiekti vartotojams, plėsti gaminamos produkcijos asortimentą. Augant sveikatai palankesnio maisto poreikiui pasaulyje, Lietuva turi galimybes pristatyti save kaip sveiką ir kokybišką maistą gaminančią ir vartojančią šalį.

Antrojo strateginio tikslo poveikio rodikliai

Eil. Nr.	Poveikio rodiklis (pavadinimas)		Matavimo vienetas	Pradinė situacija (metai)	Tarpinė siektina reikšmė 2025 m.	Galutinė siektina reikšmė 2030 m.	Duomenų šaltinis
1.	Asmenys, patiriantys skurdo riziką ar socialinę atskirtį		procentai	26,3 (2019)	23,0	21,0	Lietuvos statistikos departamentas
2.	Absoliutaus skurdo lygis		procentai	7,7 (2019)	6,0	4,0	Lietuvos statistikos departamentas
3.	Lietuvos gyventojų skaičius		mln. gyventojų	2,79 (2019)	2,86	2,9	Eurostatas
4.	Registruotų bedarbių ir darbingo amžiaus gyventojų santykis		procentai	8,4 (2019)	6,7	4,7	Lietuvos statistikos departamentas
5.	Laimės indeksas		vieta ES	17 (2020)	13	ne žemesnė nei 10	Jungtinės Tautos
6.	Socialinis kapitalas		balai	42,6 (2019)	47	55	Legatum institutas
7.	Vidutinė tikėtina sveiko gyvenimo trukmė	vyrai	metai	56,3 (2018)	61	62,6	Lietuvos statistikos departamentas
		moterys		59,1 (2018)	64,3	65	

Antrojo strateginio tikslo sąsajos su JT DVT:

3 strateginis tikslas – didinti švietimo įtrauktį ir veiksmingumą, siekiant atitikties asmens ir visuomenės poreikiams

Sparčiai kintanti socialinė, ekonominė ir kultūrinė būklė, technologinė ir skaitmeninė pažanga, globalios tendencijos ir 2020 m. pasaulį sukrėtusi pandemija, didėjantys su klimatu susiję iššūkiai ir demografinės tendencijos didina visuomenės poreikį nuolat įgyti naujų žinių ir įgūdžių. Švietimas turi įgalinti kiekvieną žmogų gebėti prisitaikyti ir tapti pokyčių lyderiais. Švietimas priima iššūkį ir vadovaudamasis JT darnaus vystymosi darbotvarkės 2030 tikslu „užtikrinti įtraukų ir lygiateisį (lygiavertį) kokybišką švietimą kiekvienam ir skatinti visą gyvenimą trunkantį mokymąsi“ atlieka svarbų vaidmenį kuriant valstybės gerovę, užtikrinant socialinį mobilumą, skatinant asmenybės augimą, visuomenės brandą, įskaitant ir inovacijas, ir darbo vietų kūrimą (Valstybės pažangos strategija „Lietuva 2030“).

Lietuvos švietimo sistema tarp EBPO šalių vertinama gana gerai – 2019 m. pagal EBPO gerovės indekso (OECD *Better Life index*) švietimo sudedamąją Lietuva užėmė 18 vietą iš 40 šalių (įvertinimas 7,3 iš 10). Pirmąją vietą užėmė Suomija (įvertinimas – 8,9 balo), o Estija užėmė trečiąją vietą (įvertinimas – 7,9 balo). Lietuva turi potencialo pagerinti savo poziciją ir patekti

tarp 15 geriausių šalių. Analizuojant gerovės indekso švietimo duomenis detaliau, matyti, kad pagal formaliojo mokymosi trukmę ir gyventojų išsilavinimo lygį Lietuva vertinama labai gerai (atitinkamai užima 9 ir 4 vietas), tačiau tarptautinio penkiolikmečių tyrimo (PISA 2015) rezultatai rodo, kad mokinių pasiekimai gerokai menkesni – jų gamtamokslinio, matematinio raštingumo ir skaitymo gebėjimų vertinimo rezultatai prastesni už EBPO šalių vidurkį, o pažanga, lyginant PISA 2015 m. ir 2018 m. tyrimus, nėra didelė. Lietuvos penkiolikmečių finansinio raštingumo pažanga didžiausia, tačiau taip pat nesiekia EBPO šalių vidurkio. Todėl reikia gerinti ugdymo rezultatus[54].

Stengdamosi suvaldyti COVID-19 pandemijos sveikatai keliamas rizikas, dalis Europos valstybių[55], taip pat ir Lietuva nusprendė švietimą organizuoti nuotoliniu būdu, pasitelkiant skaitmenines technologijas. Dėl šios beprecedentės situacijos valstybių narių švietimo sistemoms ir jose dalyvaujantiems asmenims, tiek besimokantiesiems ir jų šeimų nariams, tiek švietimo paslaugas teikiantiesiems, kilo įvairių iššūkių. Šie pokyčiai skatina spartesnę skaitmeninę transformaciją, tačiau, kita vertus, drauge išryškėja naujų švietimo kokybės užtikrinimo iššūkių. Vienas iš svarbių švietimo sistemos uždavinių yra užtikrinti įtrauktį ir lygias kokybiško nuotolinio mokymosi galimybes palankių socialinių, ekonominių ir kultūrinių sąlygų neturintiems ir / ar specialiųjų ugdymo poreikių turintiems asmenims. Siekiant užtikrinti įtrauktį ir kokybišką ugdymo (-si) turinį, mokytojams reikia pasirengti dirbti skaitmeninėje erdvėje (2018 m. EBPO TALIS apklausos duomenimis, tik 56 proc. Lietuvos mokytojų jaučiasi gerai pasirengę naudotis IRT mokymo srityje), investicijų į kokybiško skaitmeninio ugdymo turinio kūrimą, reikiamus technologinius sprendimus, tobulėjimo galimybes tiems, kurie turi dirbti skaitmeninėje erdvėje. Šios investicijos prisidės prie švietimo sistemos atsparumo galimoms panašaus pobūdžio grėsmėms ir švietimo sistemos atitikties ateities poreikiams.

Švietimo kokybei didelę įtaką daro daugelis veiksnių – mokytojų, pagalbos specialistų, vadovų kompetencija, ugdymo proceso kokybė, teikiama švietimo pagalba, saugi aplinka, taip pat – ankstyvojo ir neformaliojo ugdymo prieinamumas ir dalyvavimas jame. Tarptautinių mokinių pasiekimų tyrimų (PISA 2015, PIRLS 2016) duomenimis, dalyvavimas ikimokykliniame / priešmokykliniame ugdyme yra vienas stipriausių veiksnių, darančių įtaką geresniems mokinių pasiekimams 4 klasėje ir sulaukus penkiolikos metų[56]. Aukštos kokybės ankstyvojo ugdymo svarbą pabrėžia ir Europos Komisija ir ragina šalis teikti prioritetą šiai sričiai[57]. Be to, tyrimai ir pasaulinė praktika rodo, kad vien švietimo priemonėmis neįmanoma užtikrinti aukštos ugdymo kokybės, tam reikia priemonių bendrajai vaiko gerovei pasiekti ir dėmesio socialinei lygybei, siekiant vienodos kokybės švietimo prieinamumo kiekvienam vaikui.

Svarbus ne tik mokinių pasiekimų vidurkis, bet ir pasiekimų skirtumai. Lietuvos švietimo sistema nepakankamai įtrauki. Lietuvos didelių ir mažų vietovių mokyklų mokinių skaitymo gebėjimų

[54] Pastebėtina, kad Lietuvoje, kaip ir beveik visose ES šalyse (išskyrus Daniją ir Švediją), PISA 2015 tyrimo rezultatai suprastėjo, tačiau kiti tarptautiniai tyrimai (TIMSS 2015, PIRLS 2016, ICCS 2016) rodo, kad mokinių pasiekimai gerėja ir Lietuva viršija šalių vidurkį.

[55] Skirtingose valstybėse švietimas organizuotas nuo 30 iki 50 proc. nuotoliniu būdu pasitelkiant skaitmenines technologijas.

[56] OECD (2016). *PISA LOW-PERFORMING STUDENTS WHY THEY FALL BEHIND AND HOW TO HELP THEM SUCCEED.* PRIEIGA INTERNETE: HTTP://WWW.OECD.ORG/EDUCATION/LOW-PERFORMING-STUDENTS-9789264250246-EN.HTM.

[57] *European Commission* (2018). *Proposal for a Council recommendation On High Quality Early Childhood Education and Care Systems, {SWD(2018) 173 final}).* Prieiga internete: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018SC0173&from=EN.

vertinimo skirtumas pagal PISA 2018 m. tyrimą siekė 78 taškus (palyginti su 2015 m., išaugo 21 tašku). Mokinių pasiekimų skirtumams įtakos turi mokinių socialinė, ekonominė ir kultūrinė (toliau – SEK) aplinka: EBPO šalyse skirtumas tarp žemiausiam ir aukščiausiam ketvirčiui (pagal SEK statusą) priklausančių mokinių rezultatų yra 89 taškai. Lietuvoje šis skirtumas siekė 90 taškų (palyginti su 2015 m., išaugo 11 taškų). Nustatyta, kad tokiam atotrūkiui įveikti reikia daugiau nei dvejų mokymosi metų. Be to, švietimo sistema neužtikrina tinkamo, individualiems poreikiams pritaikyto mokymo. Nors bendra mokyklą metančių mokinių dalis yra nedidelė (mokyklos nebaigiančių mokinių dalis 2018 m. Lietuvoje siekė 4,8 proc. ir kiek daugiau nei dvigubai viršijo siektiną ES 2020 m. tikslą – 10 proc.)[58], mokyklos nebaigusių neįgaliųjų dalis daug didesnė už ES vidurkį (atitinkamai – 36 ir 24 proc.)[59]. EBPO vertinimu (2020 *Economic Survey of Lithuania*), mokinių pasiekimams didelę įtaką daro ugdymo įstaigų dydis. 2019 m. apie 20 proc. Lietuvos mokyklų mokėsi mažiau nei 50 mokinių, jose ugdymas neretai organizuotas jungtinėse klasėse.

Žemo kultūrinio konteksto iššūkį būtina mėginti įveikti visais švietimo lygmenimis – sudaryti galimybes įgyti kultūrinių ir kūrybinių kompetencijų, įgalinančių žmogų visais jo gyvenimo etapais, geriau integruoti kultūrinį ir kūrybinį turinį, naudoti kultūros įstaigų kuriamas vertes, plačiau taikyti įvairias meno formas formaliajame ir neformaliajame švietime. Per meno kūrinius, kūrybinę veiklą žmogus gali prisiliesti prie aktualių ir sudėtingų visuomenės patirčių, jas permąstyti ir tobulėti. Švietimo sistemoje plėtojamos partnerystės su kultūros organizacijomis gali labai praturtinti formaliojo ir neformaliojo švietimo procesus.

Lietuvos švietimo sistema susiduria ir su kitais iššūkiais – nepakankamu sistemos efektyvumu, atitikties kintančios visuomenės ir darbo rinkos poreikiams stoka. Lietuvai svarbu didinti efektyvumą visais švietimo sistemos lygmenimis. Siekiant reaguoti į demografines permainas, reikia strategijos, suteikiančios galimybes visiems gauti geros kokybės išsilavinimą, o kartu užtikrinančios mokyklų tinklo efektyvumą. Reikia pastangų siekiant konsoliduoti aukštojo mokslo įstaigų tinklą, kurį sudaro daugiau kaip 40 valstybinių ir privačių universitetų ir kolegijų.

Profesinis mokymas Lietuvoje nepakankamai patrauklus, pavyzdžiui, 2019 m. Lietuvoje profesinio mokymo įstaigose mokėsi mažiau nei trečdalis (26 proc.) vidurinio išsilavinimo siekiančių mokinių, o ES vidurkis siekė 47,8 proc. (2017 m.)[60]. Tai rodo, kad menkai naudojamas profesinio rengimo ir mokymo sistemos potencialas prisidėti prie susijusių su įgūdžiais nacionalinių ir regioninių problemų sprendimo, įgūdžių pasiūlos ir paklausos neatitikties mažinimo Lietuvoje[61]. 2019 m. Lietuvoje aukštąjį išsilavinimą turėjo 57,6 proc., o vidutiniškai ES – 40,7 proc. visų 30–34 metų gyventojų. Viena vertus, aukštas gyventojų išsilavinimo lygis suteikia šaliai konkurencinį pranašumą, kita vertus, rodo neatitiktį darbo rinkos poreikiams, „perteklinės kvalifikacijos“ kūrimą – absolventai dirba darbą, nereikalingą aukštojo išsimokslinimo (nuo 2013 iki 2016 m. Lietuvoje tokių absolventų padaugėjo 7 proc.). Pažymėtina, kad paskutiniaisiais metais įstojusiųjų į aukštąsias mokyklas mažėja, todėl ateinantį

[58] 2020 m. nacionalinė reformų darbotvarkė: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2020-european-semester-national-reform-programme-lithuania_lt.pdf.
[59] Komisijos tarnybų darbinis dokumentas (2019). Šalies ataskaita. Lietuva 2019, SWD(2019) 1014 final.
[60] STRATA, Profesinis mokymas Lietuvoje 2019. https://strata.gov.lt/images/tyrimai/2020-metai/svietimo-politika/20200424-profesinis-mokymas-lietuvoje-2019.pdf.
[61] Europos Komisija, Komisijos tarnybų darbinis dokumentas SWD(2020) 514 final „Šalies ataskaita. Lietuva 2020“, 2020 vasario 26 d. https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2020-european_semester_country-report-lithuania_lt.pdf.

dešimtmetį siektina išlaikyti bent vidutinį ES aukštąjį išsilavinimą turinčių asmenų lygį. Profesinio mokymo paslaugų teikėjams reikia modernizuoti mokymo programas ir jas labiau pritaikyti prie vietos ir regioninių darbo rinkų poreikių[62]. Svarbu atsižvelgti ir į technines kompetencijas, reikalingas specifinių žinių ir įgūdžių, ir į socialines bei problemų sprendimo, kūrybines kompetencijas, pritaikomas bet kuriame ūkio sektoriuje.

Šalies ekonomikoje egzistuoja įgūdžių disbalansas. Lietuva susiduria su darbo rinkai aktualių įgūdžių pasiūlos ir paklausos neatitikties iššūkiu. Lietuvoje trūksta aukštos kvalifikacijos darbuotojų aukštesnių įgūdžių reikalinguose sektoriuose, tokiuose kaip IRT, finansai[63]. Be to, apie penktadalį Lietuvos dirbančiųjų dirba žemesnės įgytos kvalifikacijos darbą. Neatitikčių priežasčių galima įžvelgti tiek švietimo (absolventų gebėjimai neatitinka egzistuojančios darbo rinkos poreikių), tiek sukuriamų darbo vietų ypatumuose (ne visuose ekonominės veiklos sektoriuose sukuriama pakankamai darbo vietų, kurioms reikia aukštesnio lygio įgūdžių, prasti vykdomų darbuotojų mokymų rodikliai, darbo vietų kokybės aspektai)[64].

Augančio nedarbo laikotarpiu dėl pandemijos grėsmės spartės automatizacijos tendencija (ne tik gamybos, bet ir paslaugų sektoriuje). Tai nulems mažėjantį žemos kvalifikacijos, rutininėms funkcijoms atlikti skirtų darbo vietų skaičių. Dėl to, nesiimant papildomų priemonių, užimtumas gali ir nesugrįžti į buvusį lygį. Dėl to būtina siekti ekonomikos pokyčių, siejamų su pažangių sektorių plėtra, užtikrinant spartų tiek aukštos, tiek ir žemos kvalifikacijos darbo jėgos mokymą kvalifikacijų ir kompetencijų, siejamų su ekonominės veiklos sektoriais, turinčiais augimo potencialą ir pasižyminčiais dideliu produktyvumu. Reikia sprendimų dėl tikslinių mokymo programų, kurios būtų skirtos padėti asmenims įgyti aukštą pridėtinę vertę kuriančias kvalifikacijas ir kompetencijas, prioritetą teikiant inžinerinės pramonės ir informacinių technologijų specialistų rengimui.

Lietuvos suaugusiųjų dalyvavimo švietimo programose lygis išlieka žemas: 2019 m. jis siekė 7 proc. ir buvo gerokai mažesnis nei ES vidurkis (11,2 proc.). Tai lemia ir suaugusiųjų mokymosi tradicijos nebuvimas, ir menka motyvacija, institucinės lyderystės šioje srityje stygius, regioniniai netolygumai, menkas dėmesys nekvalifikuotų ir žemesnės kvalifikacijos asmenų mokymuisi[65], taip pat, EBPO duomenimis, darbdavių investicijų į personalo mokymą stoka. Pasaulio ekonomikos forumas skelbia, kad ateityje didės socialinių kompetencijų poreikis, todėl svarbu ne tik formaliai perkvalifikuoti žmones, bet ir stiprinti jų turimas bendrąsias kompetencijas[66]. Taip pat, išskiriant kompetencijas, svarbias ateities darbo rinkai, pabrėžiamas kūrybiškumo svarbos augimas ateityje[67], todėl būtina skirti deramą dėmesį kūrybiškumo ugdymui visose švietimo grandyse.

Kultūros ir meno įstaigos bei organizacijos siūlo suaugusiesiems įvairių neformaliojo švietimo programų bei veiklų, tačiau šios veiklos retai organizuojamos atsižvelgiant į suaugusiųjų kultūrinės edukacijos poreikių analizę, grįžtamąjį ryšį. Būtina kultūros įstaigų siūlomas mokymo

[62] Europos Komisija (2019). Tarybos rekomendacija dėl 2019 m. Lietuvos nacionalinės reformų programos su Tarybos nuomone dėl 2019 m. Lietuvos stabilumo programos.
[63] Tarptautinis valiutos fondas, Šalies ataskaita Nr. 19/253: Lietuvos Respublika, liepa, 2019 m. https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2019/07/30/Republic-of-Lithuania-Selected-Issues-48538.
[64] Žmogiškasis kapitalas Lietuvoje 2020, STRATA, 2020 m.
[65] Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarija (2019). Valstybės pažangos strategija „Lietuvos pažangos strategija „*Lietuva 2030*““, Rodiklių įgyvendinimo apžvalga, 2019.
[66] Estep (2019). Lietuvos ūkio sektorių finansavimo po 2020 m. vertinimas: Užimtumas ir socialinė įtrauktis.
[67] *The Future of Jobs Report, World Economic Forum, 2018.*

(-si) priemones ir veiklas pritaikyti konkrečios miestų ar regionų auditorijos poreikiams, užtikrinti suaugusiųjų įtrauktį ir tęstinumą. Taip pat svarbu sudaryti sąlygas, kurios leistų plėsti vartotojų auditoriją, didinti kokybiškų paslaugų įvairovę ir prieinamumą visiems Lietuvos gyventojams, įvertinant ir informacinės visuomenės atskirties problemą.

Dar prieš pandemiją EBPO prognozavo, kad ateityje daugiau nei 70 proc. Lietuvos darbų gali būti priskiriami prie patenkančių į didelę riziką dėl galimos procesų automatizacijos[68]. Žemesni už EBPO vidurkį mokinių pasiekimai[69], neaktyvus dalyvavimas suaugusiųjų mokymosi ir kvalifikacijos tobulinimo programose[70], žemesni už ES skaitmeninių gebėjimų rodikliai[71,72,73] skatina ieškoti sprendimų, kurie Lietuvos gyventojus darytų atsparius ir leistų prisitaikyti prie ateities darbo rinkos.

Įgyvendinant Plano trečiąjį strateginį tikslą siekiama įveikti švietimo sistemos kokybės, įtraukties, prieinamumo, lygių galimybių iššūkius, didinami švietimo sistemos gebėjimai paisyti dabarties ir ateities darbo rinkos ir visuomenės poreikių, technologinių naujovių, pasaulinių švietimo ir mokslo tendencijų. Investuojama į švietimo sistemą, kaip esminį atsakingo ir kuriančio žmogaus, visuomenės gerovės bei šalies konkurencingumo didinimo pamatą.

Siekiant strateginio tikslo, numatoma įgyvendinti šiuos pažangos uždavinius:

Gerinti įvairių pakopų švietimo kokybę, švietimo sistemos dalyvių pasiekimus ir mažinti atskirų grupių, pvz., patenkančių į skirtingą SEK kontekstą ar besimokančių skirtingose mokymo įstaigose, pasiekimų skirtumus siekiant labiau individualizuoti ugdymą, geriau pažinti, įvertinti ir atliepti individualius besimokančiųjų poreikius ir galimybes ir sukurti palankią, motyvuojančią, skatinančią mąstyti ir kurti ugdymo aplinką ir ugdymo (-si) turinį, taip pat optimizuoti mokyklų tinklą, kuris neatitinka mokinių skaičiaus mažėjimo tendencijų.

Didinti įvairių pakopų formaliojo ir neformaliojo švietimo įtrauktį ir prieinamumą specialiųjų ugdymo poreikių, negalią turintiems, skurdą, psichologinių ir kitų sunkumų patiriantiems asmenims, siekiant užtikrinti kiekvieno asmens teisę dalyvauti švietime ir gauti kokybišką ugdymą, reikiamą pagalbą, pritaikytą įvairiems ugdymosi poreikiams aplinką. Taip pat siekiama šalinti diskriminaciją, segregaciją, atskirtį sukeliančius veiksnius, kurti saugią aplinką, mažinti patyčių.

Pritaikyti švietimo sistemą besimokančiųjų judumui ir stiprinti švietimo sistemos pasirengimą visapusiškai integruoti į Lietuvą atvykusius (sugrįžusius) vaikus, sudaryti sąlygas jiems tinkamai integruotis į ikimokyklinio ugdymo sistemą, mokyklas, dalyvauti neformaliajame švietime; siekiant paskatinti išeivijos vaikus grįžti į Tėvynę, taip pat pritraukti atvykstančiuosius iš užsienio, sudaryti šiems asmenims palankias stojimo į profesinio mokymo įstaigas ir aukštąsias mokyklas ir mokymo / studijų sąlygas, organizuoti emigravusio iš Lietuvos jaunimo ugdymą kuo įvairesnėmis mokymo / studijų formomis.

[68] https://strata.gov.lt/images/renginiai/skills-strategy/20200309/20200309-Skills-Strategys-Seminar-Lithuania.pdf.
[69] PwC (2019).Lietuvos ūkio sektorių finansavimo po 2020 m. vertinimas: Švietimas.
[70] Žmogiškasis kapitalas Lietuvoje 2020, STRATA, 2020 m.
[71] Komisijos tarnybų darbinis dokumentas SWD(2020), „Šalies ataskaita. Lietuva 2020“, 2020 vasario 6 d., prieiga internete: https://op.europa.eu/lt/publication-detail/-/publication/69cf9040-5944-11ea-8b81-01aa75ed71a1/language-lt/format-PDF/source-search.
[72] Lietuvos ūkio sektorių finansavimo po 2020 m. vertinimas: Skaitmeninė ekonomika, PwC, 2019.
[73] 2021–2027 m. visuomenės skaitmeninimo išankstinio poveikio vertinimo paslaugų galutinė ataskaita, UAB „Visionary analytics“, 2020.

Gerinti švietimo sistemos atitiktį darbo rinkai ir kintančiai aplinkai – ugdyti ekonomikos poreikius atitinkančias ir ateities iššūkiams įveikti reikalingas kompetencijas: didinti profesinio mokymo patrauklumą ir gerinti kokybę, plėtoti mokymą pameistrystės būdu, stiprinti profesinį orientavimą, visose švietimo pakopose stiprinti gebėjimus spręsti problemas pasitelkiant technologijas, kūrybinius ir inžinerinius įgūdžius, informatinį mąstymą, suteikti žinių ir gebėjimų, reikalingų darniam vystymuisi skatinti, prie žiedinės ekonomikos pereiti.

Didinti suaugusiųjų mokymosi visą gyvenimą lygį – sukurti bendrą mokymosi visą gyvenimą sistemą, kuri integruotų iki šiol atskirų institucijų vykdomas ir nepakankamai tarpusavyje koordinuojamas priemones. Stiprinti suaugusiųjų mokymosi motyvaciją (paklausą) ir sukurti vieningą suaugusiųjų kvalifikacijos ir kompetencijų suteikimo bei tobulinimo sistemą, kuri turėtų užtikrinti visų suaugusiųjų galimybes mokytis ir įgyti darbo rinkos poreikius atitinkančias kvalifikacijas arba kompetencijas. Taip pat gerinti mokymosi paslaugų kokybę, geriau atliepti besimokančiųjų poreikius, daugiau dėmesio skirti konkrečioms tikslinėms grupėms, siekiant įtraukti tas grupes, kurios iki šiol nesimokė (socialinę atskirtį patiriančius asmenis, vyresnius žmones, kaimo vietovių gyventojus), tikslingai tobulinti suaugusiųjų gebėjimus naudotis informacinėmis technologijomis, ugdyti jų informacinį raštingumą ir kritinį mąstymą.

Stiprinti pedagogo profesiją – spręsti Lietuvai itin aktualią pedagogų senėjimo problemą, siekti pritraukti gabius, kūrybingus, jaunus asmenis, motyvuoti pokyčiams vyresnio amžiaus mokytojus, taip pat pertvarkyti pedagogų rengimą ir profesinių kompetencijų tobulinimą.

Plėtoti mokslu grįstas studijas – skatinti aukščiausiojo lygio laisvuosius mokslinius tyrimus ir geriau naudoti laisvųjų mokslinių tyrimų potencialą, siekti prisidėti prie Lietuvai ir pasauliui aktualių iššūkių sprendimo.

Trečiojo strateginio tikslo poveikio rodikliai

Eil. Nr.	Poveikio rodiklis (pavadinimas)		Matavimo vienetas	Pradinė situacija (metai)	Tarpinė siektina reikšmė 2025 m.	Galutinė siektina reikšmė 2030 m.	Duomenų šaltinis
1.	Lietuvos švietimo vieta EBPO gerovės indekse		vieta	18 (2019)	16	15	EBPO
2.	Lietuvos pozicija tarp Europos ekonominės erdvės (EEE) šalių pagal EBPO PISA tyrimų mokinių pasiekimų vidurkius (visose tarptautinių tyrimų srityse)		vieta	21–27 (2018)	16	10	EBPO
3.	Aukštąjį išsilavinimą turinčių 30–34 metų gyventojų dalis		procentai	57,8 (2019)	ne mažiau nei ES vidurkis	ne mažiau nei ES vidurkis	Eurostatas
4.	Per paskutines 4 savaites besimokiusių 25–64 metų asmenų dalis		procentai	7 (2019)	10	15	Eurostatas
5.	Aukštųjų mokyklų, patenkančių į *QS World University Rankings* reitingą, skaičius	Į 500-uką, *iš jų:*	vienetai	1	1	2	*QS World University Rankings*
		į 400-uką		0	0	1	

Trečiojo strateginio tikslo sąsajos su JT DVT:

4 strateginis tikslas – stiprinti tautinį ir pilietinį tapatumą, didinti kultūros skvarbą ir visuomenės kūrybingumą

Žmogaus, visuomenės ir valstybės tapatumo formavimuisi svarbią reikšmę turi kultūra. Ji ne tik palaiko įprastines ar kuria naujas normas, vertybes, ugdančias asmens sąmoningumą ir moralinį jautrumą, bet yra svarbus veiksnys, stiprinantis piliečių sutelktumą dalyvauti bendruomeniniuose procesuose. Šiuose procesuose aktyviai dalyvaudamas kiekvienas asmuo prisideda prie tautos tapatumo kūrimo. Kultūra yra nacionalinės pažangos veiksnys, be kurio neįmanoma šiuolaikiška valstybės raida, visuomenės gebėjimas kritiškai mąstyti ir socialinė darna. Todėl nacionalinės kultūros raida yra valstybės prioritetas, įskaitant kultūros paveldo vertybių išsaugojimą ateities visuomenei, savo istorijos, Lietuvos tapatybės ir tradicijų puoselėjimą ir išsaugojimą. Kultūra itin svarbi stiprinant visuomenės solidarumą ir bendruomeniškumą, ugdant piliečių kūrybingumą ir socialinę atsakomybę.

Tautinio tapatumo samprata derina pilietinį ir etninį matmenis, neišskirdama kurio nors kaip pranašesnio ar svarbesnio. Tautinis tapatumas yra kontekstualus ir prisitaikantis prie socialinės aplinkos, naujų visuomenės poreikių. Tautinio tapatumo, kaip kolektyvinės bendrystės, stoka trukdo labiau telkti visuomenę. Lietuvos kultūros paveldo, kaip visuotinės vertybės, bei istorinės atminties, didinančios nacionalinį sąmoningumą, puoselėjimas kuria tautinį tapatumą.

Lietuvos pažangos strategijoje „Lietuva 2030“ siekiama, kad 2030 m. 60 proc. visuomenės narių labai didžiuotųsi savo šalies tapatybe. Šiam tikslui pasiekti reikia intensyvesnių priemonių, nes, 2017 m. duomenimis[74], tik 40 proc. šalies gyventojų nurodė, kad labai didžiuojasi Lietuvos pilietybe (2020 m. siekiama tarpinė reikšmė – 50 proc.). Pastebima, kad tie, kas dalyvauja kultūroje, yra labiau linkę didžiuotis turima Lietuvos pilietybe ir balsuoti rinkimuose, nei tie, kurie kultūroje nedalyvauja. Šio tyrimo autoriai pastebi, kad ryšys tarp dalyvavimo kultūroje ir patriotiškumo, politinio aktyvumo, pasitikėjimo aplinka, laimės jausmo, dvasinės sveikatos ir kūrybiškumo vertinimo yra, tačiau dalyvavimas kultūroje yra šių veiksnių pasekmė, ne priežastis. 2017 m., sudarant kultūros ir demokratijos indikatorių rinkinį, nagrinėjant 43 Europos šalių duomenis, nustatytas ryšys tarp dalyvavimo kultūroje ir demokratijos lygio[75].

Dalyvavimas kultūroje, be tautinės ir pilietinės tapatybės ugdymo, formuoja socialinį kapitalą plačiąja prasme – visuomenės kūrybingumą, atvirumą naujovėms, kuris tiesiogiai siejamas su ekonomikos pažanga, taip pat tolerancija, bendruomeniškumą, socialinę atsakomybę, kuriančią įtraukią visuomenę, mažinančią atskirtį, prisidedančią prie nelygybės mažinimo. Įsitraukimas į kultūros veiklas siejamas su laimės indeksu ir kitais visuomenės gerovės rodikliais[76]. Jis patenka

[74] UAB „Socialinės informacijos centras“, UAB „Norstat LT“. Gyventojų dalyvavimas kultūroje ir pasitenkinimas kultūros paslaugomis 2017, <https://lrkm.lrv.lt/uploads/lrkm/documents/files/2017%20Gyventoju%20dalyvavimo%20kulturoje%20tyrimo%20ataskaita(1).pdf>.

[75] Kultūros ir demokratijos indikatorių rinkinys (angl. *The Indicator Framework on Culture and Democracy* (IFCD): Opportunity Table) , https://culturalindicators.org/# .

[76] *Prosperity Institute, Toronto, The Global Creativity index 2015*, < http://martinprosperity.org/wp-content/uploads/2011/10/Creativity-and-Prosperity_The-Global-Creativity-Index.pdf>.

ir tarp Eurostato gyvenimo kokybės rodiklių, bylojančių, kad žmonių dalyvavimas kultūroje turi didelį poveikį jų laimės, gerovės jausmui ir pasitenkinimui gyvenimu[77].

Pagal tarptautinį kūrybingumo indeksą, matuojantį 3 dedamąsias (3T): Technologijos, Talentai (žmogiškasis kapitalas – Kūrybinė klasė), Tolerancija (atvirumas naujovėms, matuojamas per toleranciją mažumoms), 2015 m. Lietuva buvo 51 vietoje tarp 139 pasaulio šalių, Estija buvo 33, Latvija – 40. Nuo 2011 iki 2015 m. Lietuvos reitingas gana smarkiai smuko (nuo 38 iki 51 vietos), Estija ir Latvija išlaikė stabilias pozicijas[78].

Lietuvių naudojimasis kultūros paslaugomis, kultūros vartojimas (knygų skaitymas, muziejų, kino, teatro, kultūrinių lankytinų vietų ir pan. lankymas) atitinka ES šalių vidurkį[79], tačiau 2017 m. kultūroje aktyviai dalyvavo tik penktadalis (22,5 proc.) Lietuvos gyventojų, o beveik trečdalis (31 proc.) gyventojų – visai nelinkę dalyvauti kultūroje[80]. Pagal kultūros paslaugų prieinamumo rodiklį 2017 m. Lietuva atsiliko nuo Europos šalių vidurkio[81].

COVID-19 pandemija privertė ieškoti inovatyvių kūrybinės raiškos, kultūros sklaidos ir paslaugų prieinamumo būdų[82]. Pasikeitusios kultūros vartojimo aplinkybės neišvengiamai priartino prie skaitmeninės pertvarkos kultūros paslaugų, kultūros paveldo apsaugos[83] ir kitose srityse. Veikiamas globalios skaitmenizacijos audiovizualinių ir multimedijų sektorius pasikeitė iš esmės: pakito gamybos, sklaidos ir vartojimo būdai, augo paklausa ir jos greitis. Karantino sąlygomis dar labiau išaugo skaitmeninių, virtualių paslaugų paklausa, o kultūros ir kūrybinių industrijų (KKI) sektorius tapo svarbiu resursu ne tik kuriant virtualų, skaitmeninį turinį, bet ir atrandant ir pasiūlant naujus paslaugų sklaidos kanalus bei formas.

COVID-19 pandemija atskleidė ir platesnį kultūros vaidmenį valdant karantino situaciją, kuriant socialinės atskirties ir emocinio pažeidžiamumo prevencines sąlygas, kontroliuojant socialinių, ekonominių ir kitų netolygumų augimą. Krizės akivaizdoje išryškėjo kultūros potencialas prisidėti prie visuomenės gerovės ir emocinės sveikatos.

Įgyvendinant Plano ketvirtąjį strateginį tikslą siekiama didinti kultūros vaidmenį visuomenėje, didinti gyventojų įsitraukimą ir indėlį į kultūrą, skatinti kūrėjus kurti, stiprinti istorinę atmintį, atgaivinti visuomenei ir vietos bendruomenėms svarbų kultūros paveldą. Šio tikslo indėlis į kūrybingos asmenybės ugdymą ir socialinio kapitalo formavimą aktualus ir daugelio kitų Plano strateginių tikslų, skirtų ekonomikos pažangai ir inovacijoms, gyventojų socialinei gerovei ir sveikatai, švietimo ir viešojo valdymo veiksmingumui, nacionaliniam saugumui bei

[77] Eurostatas. Gyvenimo kokybės rodikliai. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Quality_of_life_indicators_-_leisure_and_social_interactions.
[78] *Prosperity Institute, Toronto, The Global Creativity index* 2015, < http://martinprosperity.org/wp-content/uploads/2011/10/Creativity-and-Prosperity_The-Global-Creativity-Index.pdf>.
[79] *European Union. Special Eurobarometer on Europeans and cultural heritage*, 2017, < https://europa.eu/cultural-heritage/toolkits/special-eurobarometer-europeans-and-cultural-heritage_en>.
[80] UAB „Socialinės informacijos centras“, UAB „Norstat LT“. Gyventojų dalyvavimas kultūroje ir pasitenkinimas kultūros paslaugomis 2017, <https://lrkm.lrv.lt/uploads/lrkm/documents/files/2017%20Gyventoju%20dalyvavimo%20kulturoje%20tyrimo%20ataskaita(1).pdf>.
[81] Kultūros ir demokratijos indikatorių rinkinys (angl. *The Indicator Framework on Culture and Democracy* (IFCD): *Opportunity Table*), < https://culturalindicators.org/# >.
[82] Pavyzdžiui, UNESCO sukurta COVID-19 atsakui kultūros sričiai skirta platforma: <https://en.unesco.org/creativity/covid-19>.
[83] Pavyzdžiui, Europos paveldo aljanso narių parengtas manifestas dėl Europos paveldo ir jo reikšmės Europos ateičiai COVID kontekste: < https://pro.europeana.eu/post/europe-day-manifesto-cultural-heritage-a-powerful-catalyst-for-the-future-of-europe >.

tarptautiškumui skatinti, įgyvendinimui.

Siekiant strateginio tikslo, numatoma įgyvendinti šiuos pažangos uždavinius:

Spręsti kultūros paslaugų fizinio ir finansinio prieinamumo bei kokybės problemas, kurios prisideda prie kultūrinės atskirties didėjimo šalyje, trukdo piliečiams įgyti lygias galimybes gyventi turiningą kultūrinį gyvenimą. Taip pat siekiama sudaryti sąlygas formuotis kūrybingai asmenybei, stiprinti individualias kultūrines kompetencijas integruojant kultūrinį ir kūrybinį turinį į formaliąją ir neformaliąją švietimo sistemą, formuoti kultūros paklausą, didinti jos svarbos suvokimą ir skatinti pačius gyventojus ir verslą prie jos aktyviai prisidėti.

Sudaryti geresnes sąlygas Lietuvoje kuriantiems menininkams ir kultūros profesionalams, skatinti juos kurti ir pristatyti savo kūrinius ir veiklą šalyje ir užsienyje. Uždavinį siekiama įgyvendinti skatinant tolygų visų meno sričių plėtojimą, kūrybines veiklas, talentų ugdymą ir kompetencijų vystymą, gerinant kūrėjų, menininkų, kultūros profesionalų veiklos sąlygas, didinant menininko ir kūrėjo veiklos patrauklumą.

Skatinti visapusišką tautinių mažumų integraciją, atvirumą bei pagarbą tautinių mažumų kalboms ir kitų kultūrų savitumui ir įvairovei.

Siekiant sudaryti sąlygas garsinti Lietuvos vardą pasaulyje ir stiprinti pasididžiavimą savo tapatybe ir Lietuvos valstybe, daug dėmesio skiriama talentų ir gebėjimų puoselėjimui per tolygią ne tik kultūros, bet ir sporto sektoriaus plėtrą, gerinant sportininkų rengimo kokybę, prisidedant prie talentingų sportininkų pasirengimo ir aukščiausiojo lygio sportinių pasiekimų gausinimo.

Stiprinti istorinės praeities pažinimą per jos tyrinėjimą, atminties aktualizavimą visuomenėje per bendrą sutarimą dėl pagrindinių valstybės istorijos simbolių, įvykių ir asmenybių įprasminimo, per gimtosios kalbos, kaip dinamiškos ir šiandieninius poreikius atliepiančios raiškos priemonės, puoselėjimą.

Atgaivinti visuomenei reikšmingą kultūros ir tautinį paveldą, plačiau jį naudoti visuomenės poreikiams, derinant tradicines bei šiuolaikines, inovatyvias priemones, skatinant atminties ir profesionalaus meno institucijas, kūrėjus ir vietos bendruomenes aktyviai įsitraukti į domėjimąsi istoriniais įvykiais per šiandienos aktualijų prizmę.

Atsižvelgiant į technologinių pokyčių, globalizacijos iššūkius bei galimybes, itin svarbu išsaugoti lietuvių kalbos, kaip tautinio tapatumo ir vertybinio pagrindo, svarbą ir aktyvų vartojimą, kad ji būtų ir išliktų patogi ir patraukli bendrauti kasdieniniame, profesiniame, viešame ir privačiame gyvenime, o ypač neprarastų savo gyvybingumo naudojantis technologijomis. Uždaviniu siekiama skatinti lietuvių kalbos vartojimą, stiprinti jos statusą ir prestižą, vertės suvokimą.

Stiprinti gyventojų pasididžiavimą savo šalimi – formuoti ir stiprinti Lietuvos įvaizdį visuomenėje, atskleisti ir pristatyti šalies sėkmės istorijas.

Ketvirtojo strateginio tikslo poveikio rodikliai

Eil. Nr.	Poveikio rodiklis (pavadinimas)	Matavimo vienetas	Pradinė situacija (metai)	Tarpinė siektina reikšmė 2025 m.	Galutinė siektina reikšmė 2030 m.	Duomenų šaltinis
1.	Gyventojų, kurie patys aktyviai dalyvauja kultūrinėse veiklose, dalis	procentai	22,5 (2017)	26,5	30	Kultūros ministerijos kas 3 m. atliekamas tyrimas „Gyventojų dalyvavimas kultūroje ir pasitenkinimas kultūros paslaugomis“
2.	Kultūros produktų ir paslaugų (scenos meno, vaizduojamojo meno ir amatų, muziejų, kultūros paveldo objektų lankymo, knygų skaitymo, bibliotekų, filmų) vartojimo lygis	procentai	44,2 (2017)	53,6	60	Kultūros ministerijos kas 3 m. atliekamas tyrimas

Ketvirtojo strateginio tikslo sąsajos su JT DVT:

5 strateginis tikslas – gerinti transporto, energetinį ir skaitmeninį vidinį ir išorinį junglumą

Remiantis šalių konkurencingumo vertinimo metodikomis[84], vienas iš esminių bet kurios ekonomikos vystymosi veiksnių yra ekonominė infrastruktūra. Be to, šis veiksnys turi didesnę reikšmę konverguojantiems regionams.

Pagal pasaulio konkurencingumo indekso infrastruktūros rodiklį (kuris apima transporto, energetikos ir vandens tiekimo infrastruktūros vertinimą) Lietuva 2019 m. užėmė 39 vietą tarp 141 šalių (prasčiausiai įvertintas pasiekiamumas oro transportu). Lietuvos transporto (kelių, geležinkelių, oro ir vandens) infrastruktūra pagal šį 2019 m. indeksą įvertinta 59,2 balais iš 100, t. y. 21 vieta tarp ES28 šalių. Lyginant Lietuvos ir ES transporto rūšių efektyvumo rodiklius, Lietuvos oro transporto efektyvumo įvertis, kuris nustatomas pagal skrydžių dažnumą, punktualumą, greitį ir kainą, 2018 m. buvo 22 pozicija tarp 28 ES šalių. Lietuvos traukinių transporto efektyvumo įvertis buvo 4,47 balo 7 balų skalėje, 12 pozicija tarp 26 ES šalių, jūrų transportas – 4,58 balo, 17 pozicija tarp 23 ES šalių[85].

Lietuvos energetikos sektorius susiduria su reikšmingais iššūkiais: didele priklausomybe nuo energijos importo ir energijos tiekimo saugumo užtikrinimo problema. 2019 m. Europos

[84] Pasaulio ekonomikos forumo pasaulio konkurencingumo indekso, Europos Komisijos regioninio konkurencingumo indekso.

[85] Europos transporto švieslentė, prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/transport/facts-fundings/scoreboard/compare/investments-infrastructure/quality-airports-infrastructure_en.

Komisijos šalies ataskaitoje pabrėžiama, kad Lietuvos ekonomika tebėra sąlyginai imli ištekliams, o priklausomybė nuo energijos ir medžiagų importo didelė[86]. Lietuvos statistikos departamento duomenimis, Lietuva 2017 m. du trečdalius elektros energijos importavo, o pastaraisiais metais importas augo dėl didėjančio elektros energijos vartojimo. Vietiniai elektros gamybos pajėgumai yra nekonkurencingi ir užtikrina mažiau nei trečdalį visos reikiamos elektros energijos. Negana to, Lietuvos priklausomybė nuo importo iš trečiųjų šalių, tokių kaip Baltarusija ir Rusija, yra didelė. Importas iš šių šalių sudaro trečdalį viso importo[87]. Lietuvos dujų rinkoje konkurenciją sėkmingai sukūrė Lietuvos suskystintų gamtinių dujų (toliau – SGD) terminalas. Tačiau reikia didinti dujų tiekimo maršrutų diversifikavimą regione, skatinti didesnį regioninės rinkos likvidumą bei konkurenciją tarp tiekėjų, ieškoti galimybių efektyviau naudoti SGD terminalą. Taigi tikslai, susiję su konkurencijos elektros energijos ir dujų tiekimo rinkoje didinimu ir intensyvesne energetikos integracija į ES rinką ir sistemas, išlieka aktualūs. Taip pat svarbu užtikrinti veiksmingą energetikos politiką, orientuotą į gilesnę vidaus energetikos rinkos integraciją, energijos šaltinių diversifikavimą ir tiekimo saugumo gerinimą, didinant energetikos sektoriaus konkurencingumą ir skatinant tvarią, atsinaujinančių išteklių pagrindu plėtojamą vietinę elektros energijos gamybą.

Junglumo iššūkiai svarbūs ir transporto srityje. Kaip pabrėžiama 2019 m. Europos Komisijos šalies ataskaitoje, nepakankamos transporto jungtys mažina Lietuvos konkurencingumą ir riboja bendrosios rinkos naudą. Tarptautinis Lietuvos susisiekimas geležinkelių, kelių, jūrų ir oro transportu yra ribotas. Geležinkelių transporto srautai daugiausia nukreipti rytų–vakarų kryptimis, o šiaurės–pietų ašis tebėra nepakankamai išvystyta. ES transporto duomenų suvestinėje Lietuva užima 21 vietą, o jos TEN-T pagrindinis kelių ir geležinkelių tinklas vis dar mažiausiai išvystytas. TEN-T pagrindinio tinklo dalį Lietuvoje iš esmės dar reikia pastatyti, nes užbaigti tik vidaus vandenų keliai. Lietuvos kelių ir geležinkelių transporto infrastruktūros ir logistikos kokybė artima ES vidurkiui, bet uostų ir oro transporto infrastruktūros kokybė žemesnė už vidurkį[88]. Transporto ir logistikos sektorius yra strateginė Lietuvos ūkio šaka, sudaranti 13,3 proc. BVP ir 60 proc. viso šalies paslaugų eksporto vertės (2017 m.), todėl jos efektyvus funkcionavimas turi didelę įtaką visos šalies ekonomikos gyvybingumui ir konkurencingumui.

Dėl pandemijos sustojusi pasaulio ekonomika labai paveikė tarptautinių krovinių vežimo sektorių, o dėl piliečių judėjimo apribojimų beveik visiškai sustojo tarptautinis ir gerokai sumažėjo vidinis keleivių judumas įvairių rūšių transportu. Tai nulėmė nuosmukį ir kituose sektoriuose, pvz., turizmo. Nacionalinės vežėjų automobiliais asociacijos „Linava“ užsakymu „Baltic Institute for Research and Development“ (BIRD) atlikto tyrimo scenarijai rodo, kad šalies ekonomikai šiemet susitraukus 7,3 proc. (pagal naujausią Finansų ministerijos paskelbtą 2020–2023 m. ekonominės raidos scenarijų, BVP palyginamosiomis kainomis kritimas sieks 7 proc.[89])

[86] Komisijos tarnybų darbinis dokumentas (2019). Šalies ataskaita. Lietuva 2019, SWD(2019) 1014 final.
[87] Estep, PwC (2019). Lietuvos ūkio sektorių finansavimo po 2020 m. vertinimas: 11 priedas. Energetika, atliktas Lietuvos Respublikos finansų ministerijos užsakymu https://www.esinvesticijos.lt/lt/dokumentai//lietuvos-ukio-sektoriu-finansavimo-po-2020-metu-vertinimas.
[88] Komisijos tarnybų darbinis dokumentas (2019). Šalies ataskaita. Lietuva 2019, SWD(2019) 1014 final.
[89] Finansų ministerija, 2020. Ekonominės raidos scenarijus 2020–2023. Interneto nuoroda: https://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/LT_ver/Aktual%C5%ABs_valstyb%C4%97s_finans%C5%B3_duomenys/ERS_2020_birzelis.pdf.

keleivių vežimo autobusais apimtis mažės 20 proc., o su tuo susijusios pajamos 34 procentais[90]. Tarptautiniam krovinių vežimo automobiliais sektoriui COVID-19 pandemija gali pridaryti 633 mln. eurų nuostolių (1,3 proc. BVP) esant optimistiniam scenarijui ir 1,12 mlrd. eurų nuostolių (2,7 proc. BVP) išsipildžius blogiausiam scenarijui[91].

Plačiajuosčio ryšio aprėptis Lietuvoje yra palyginti didelė, tačiau namų ūkiai plačiajuosčiu ryšiu ir įmonės pažangiomis duomenimis grindžiamomis technologijomis vis dar naudojasi ribotai; dideli aprėpties ir skverbties skirtumai tarp miesto ir kaimo. COVID-19 pandemija parodė, kad reikia ar netgi būtina greičiau pereiti prie skaitmeninių sprendimų įvairiuose ūkio sektoriuose, kad jie gebėtų išgyventi ar netgi augti sumažėjus gyventojų aktyvumui ir mobilumui, bet išaugus kitiems poreikiams (elektroninė prekyba, maisto pristatymas ir pan.). Kai kurios elektroninės viešosios paslaugos krizės akivaizdoje taip pat pasirodė esančios pažeidžiamos ir netobulos (pvz., nuotolinio mokymosi užtikrinimas), tad viešųjų skaitmeninių paslaugų plėtra ir prieinamumo užtikrinimas taip pat svarbus elementas ruošiantis kitoms galimoms pandemijos bangoms. Skaitmeninės erdvės ir galimybių plėtra gali padidinti interneto tinklų, duomenų saugojimo, apdorojimo, paskirstymo platformų apkrovą, tam būtina pasiruošti iš anksto. Taip pat svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad telekomunikacijų ir duomenų saugojimo objektai gali būti itin jautrūs aplinkos poveikiui, tad būtina išsamiai ir veiksmingai planuoti projektus, susijusius su elektroninių sistemų kūrimu ir diegimu, ir laiku užkardyti grėsmes.

Pažymėtina, kad netvari energetikos ir transporto sektorių plėtra labai veikia aplinką – ypač oro kokybę, taip pat skatina klimato kaitą. Transporto ir energetikos sektoriai išmeta daugiausia ŠESD – 2018 m. duomenimis, Lietuvoje transporto sektorius išmetė 30,2 proc., o energetikos – 28,6 proc. viso ŠESD kiekio. Šioms sritims plėtoti per mažai naudojamasi energijos vartojimo efektyvumo, atsinaujinančių energijos išteklių potencialu, darnaus judumo formomis. Be to, transportas – vienas pagrindinių aplinkos triukšmo taršos, kuri daro tiesioginę ir netiesioginę žalą žmogaus sveikatai, šaltinių. 2017 m. duomenimis, net 26,3 proc. Lietuvos gyventojų veikė kelių eismo triukšmas, kurio lygis viršija 55 dB[92].

Įgyvendinant Plano penktąjį strateginį tikslą siekiama sparčiau integruoti šalies energetikos, transporto ir informacinius infrastruktūros tinklus į atitinkamus ES tinklus ir gerinti infrastruktūros junglumą šalies viduje, taip stiprinti šalies ekonomikos konkurencingumą ir gerinti žmonių gyvenimo kokybę – užtikrinti ne tik ekonominių, bet ir asmeninių poreikių tenkinimą, galimybes keliauti, pasiekti darbo vietas ir paslaugas. Šis strateginis tikslas tiesiogiai susijęs ir įgyvendinamas drauge su šeštojo strateginio tikslo uždaviniais, kuriais siekiama spartinti perėjimą prie darnaus ir švaraus įvairiarūšio judumo, mažinti energijos ir transporto sektorių sukeliamą taršą, didinti atsinaujinančių energijos išteklių dalį, energijos vartojimo efektyvumą.

[90] Baltic Institute for Research and Development, 2020. COVID-19 pandemijos galimo poveikio Lietuvos keleivių vežimo autobusais sektoriui pirminis vertinimas. Tyrimo ataskaita. Lietuva: Vilnius. Interneto nuoroda: http://www.linava.lt/wp-content/uploads/2019/10/BIRD_LINAVA_keleiviai_20200618_FINAL.pdf.

[91] Baltic Institute for Research and Development, 2020. Koronaviruso pandemijos galimo poveikio Lietuvos tarptautiniam krovinių vežimo automobiliais sektoriui pirminis vertinimas. Tyrimo ataskaita. Lietuva: Vilnius. Interneto nuoroda: http://www.linava.lt/wp-content/uploads/2019/10/BIRD_LINAVA_ataskaita_20200506_FINAL.pdf.

[92] Europos aplinkos agentūra, Europos aplinka. Būklė ir raidos perspektyvos 2020 m., žr. p. 260.

Siekiant strateginio tikslo, numatoma įgyvendinti šiuos pažangos uždavinius:

Integruoti Baltijos šalių ir Suomijos dujų rinkas į bendrą ES dujų rinką, sukurti prieigą prie alternatyvių gamtinių dujų šaltinių ir kelių – nutiesti dujotiekių jungtį tarp Lenkijos ir Lietuvos. Taip pat užtikrinti ekonomiškai pagrįstą, tvarią, ilgalaikę Klaipėdos SGD terminalo veiklą – efektyviau jį naudoti ir mažinti jo veiklos sąnaudas.

Integruoti Baltijos šalių elektros energetikos sistemą į Europos sistemą, iki 2025 m. sujungti šias sistemas veikti sinchroniniu režimu. Įgyvendinus uždavinį, bus panaikinta iki šiol trukusi energetinė Lietuvos ir Baltijos šalių izoliacija nuo ES, kai energetikos sistemos dažnį centralizuotai valdo ir koordinuoja dispečerinė Maskvoje.

Skatinti vietinės elektros energijos gamybą, siekiant didinti visos suvartotos energijos dalį, kurią sudaro vietoje pagaminta elektros energija. Įgyvendinant uždavinį, patys elektros energijos vartotojai skatinami pasigaminti energiją savo poreikiams.

Pagerinti Lietuvos tarptautinį susisiekimą su ES ir trečiosiomis šalimis kelių, geležinkelių, oro, jūrų ir vidaus vandenų transportu, siekiant didinti keleivių ir krovinių judumą ir plėtoti TEN-T tinklą, įvairių rūšių transporto sąveikai būtiną infrastruktūrą.

Pagerinti šalies vidaus susisiekimo sistemą – didinti junglumą tarp miestų, mažinti kaimo ir mažų ir vidutinių miestų atokumą, transporto srautus miestuose, modernizuoti geležinkelių infrastruktūrą, didinti jos patrauklumą keleiviams ir kroviniams vežti. Įgyvendinant uždavinį, taikomi pažangūs inovatyvūs darnaus judumo sprendiniai, diegiamos intelektinės sistemos.

Geriau naudoti transporto infrastruktūrą kroviniams vežti ir Lietuvos, kaip tranzito šalies, potencialą, plačiau naudoti viešosios infrastruktūros tinklą keleiviams vežti ir plėtoti intermodalumą (atskirų rūšių transporto tarpusavio integraciją). Uždaviniu taip pat siekiama didinti transporto infrastruktūros saugumą ir eismo saugą, mažinti sužeistųjų ir žuvusiųjų eismo įvykiuose.

Diegti naujus, pažangius, itin aukšto pralaidumo tinklus, kaip pagrindą kurti skaitmeninę ekonomiką ir visuomenę, užtikrinti kuo ankstesnį naujos kartos judriojo ryšio (5G) technologijos diegimą bei tolygią esamų elektroninių ryšių plėtrą – sudaryti galimybę naudotis internetu net ir labiau nutolusių vietovių gyventojams bei verslui; užtikrinti infrastruktūros atsparumą klimato kaitai.

Penktojo strateginio tikslo poveikio rodikliai

Eil. Nr.	Poveikio rodiklis (pavadinimas)	Matavimo vienetas	Pradinė situacija (metai)	Tarpinė siektina reikšmė 2025 m.	Galutinė siektina reikšmė 2030 m.	Duomenų šaltinis
1.	Energetinio saugumo koeficientas	procentai	67,8 (2016)	74	79	VDU Energetinio saugumo tyrimų centras
2.	Transporto paslaugų eksportas	mln. eurų	7 028 (2019)	8 000	10 000	Lietuvos bankas

3.	Lietuvos vieta ES transporto infrastruktūros ir paslaugų švieslentėje	vieta	14 (2018)	12	ne žemesnė nei 10	Europos Komisija (Transporto švieslentė)
4.	Lietuvos skaitmeninio junglumo infrastruktūros indeksas (DESI subindeksas)	vieta	19 (2020)	15	5	Europos Komisija

Penktojo strateginio tikslo sąsajos su JT DVT:

6 strateginis tikslas – užtikrinti gerą aplinkos kokybę ir gamtos išteklių naudojimo darną, saugoti biologinę įvairovę, švelninti Lietuvos poveikį klimato kaitai ir didinti atsparumą jos poveikiui

ES ataskaitose ir strateginiuose dokumentuose[93] vis labiau akcentuojama blogėjanti aplinkos būklė, kaip sparčiai prastėjanti dirvožemio būklė ar natūralių ekosistemų praradimas, ir būtini sisteminiai pokyčiai, siekiant išplėtoti mažo anglies dioksido kiekio konkurencingą, socialiai teisingą ekonomiką, užtikrinti darnų vystymąsi, integruojant aplinkos apsaugos tikslus į visų ūkio sektorių plėtros programas, ir didinti sektorių ir ekosistemų atsparumą klimato kaitos keliamiems aplinkos pokyčiams.

Dėl COVID-19 pandemijos sukeltos krizės Lietuvoje skatinant ekonomikos atsigavimą aplinkos tvarumas turi išlikti prioritetine kryptimi, o viešosios ir privačios investicijos, skirtos Lietuvai aktualioms su aplinkos tvarumu ir klimato kaita susijusioms problemoms spręsti, gali padėti skatinti ekonomikos augimą bei atsparumą ir padėti užtikrinti tvarų atsigavimą po krizės.

Remiantis Europos Komisijos ataskaita Lietuvai[94], aplinkosaugos srityje Lietuvai daugiausiai sunkumų kyla dėl neefektyvaus išteklių naudojimo bei didelio energijos intensyvumo, o nacionaliniams klimato ir atsinaujinančios energijos tikslams pasiekti reikia papildomų pastangų.

Daugiabučiai gyvenamieji pastatai Lietuvoje sunaudoja daugiausia, t. y. 54 proc., galutinės suvartojamos šilumos energijos. Būtent šioje srityje, kuri sudaro 60 proc. visų Lietuvos pastatų fondo pagal plotą, didžiausias šilumos energijos kiekio taupymo potencialas. Transporto sektoriuje suvartojama apie 38 proc. visos galutinės energijos, todėl būtina šiame sektoriuje didinti energijos suvartojimo efektyvumą ir diegti energijos efektyvumą didinančias priemones. Nors 2018 m. atsinaujinanti energija sudarė 24,4 proc. visos suvartojamos energijos ir Lietuva jau viršijo savo 2020 m. tikslą (23 proc.), atsinaujinančių energijos išteklių (toliau – AEI) dalis transporto sektoriuje tebėra maža, 2018 m. ji sudarė 4,33 proc., o tai gerokai mažiau nei 2020 m. tikslas – 10 procentų. Nors vis plačiau naudojami biodegalai ir plėtojamas elektromobilių įkrovimo punktų tinklas, alternatyviuosius degalus naudojantys lengvieji automobiliai sudaro mažiau negu 1 proc. visų automobilių.

[93] Europos aplinkos būklė ir raidos perspektyvos 2020 m., Europos aplinkos agentūra, 2019 m. gruodžio 4 d.; Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Europos Vadovų Tarybai, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetu ir Regionų komitetui, Europos žaliasis kursas, Briuselis, 2019 12 11 COM(2019) 640 final.

[94] Komisijos tarnybų darbinis dokumentas (2019). Šalies ataskaita. Lietuva 2019, SWD(2019) 1014 final.

Pastaraisiais metais, išplėtus pirminį atliekų rūšiavimo tinklą, pradėtos taikyti vienkartinių gėrimų pakuočių (plastiko, metalo, stiklo) užstato sistemos, pradėjus eksploatuoti mechaninio-biologinio apdorojimo įrenginius, padaugėjo paruoštų pakartotinai naudoti ir perdirbtų komunalinių atliekų – 2018 m. 52,58 proc. (2011 m. – 19,98 proc.). Tačiau norint pasiekti žiedinės ekonomikos tikslus, svarbu užtikrinti pokyčių pramonėje skatinimą – taikyti joje žiedinės ekonomikos principus atitinkantį projektavimą ir gamybą, laikytis atliekų prevencijos ir prioritetų eiliškumo tvarkant atliekas. Siekiant pereiti prie žiedinės ekonomikos, daug dėmesio turi būti skiriama ES žiedinės ekonomikos veiksmų plane[95] įvardytiems prioritetiniams sektoriams ir probleminėms sritims, tokioms kaip plastikai, pakuotės, tekstilės gaminiai, elektronika, baterijos, transporto priemonės, maisto atliekos, pavojingų cheminių medžiagų vengimas ir valdymas, vartotojų elgsenos ir antrinių žaliavų rinkos pokyčiai.

Pagal 2014 m. Europos Vadovų Tarybos išvadose patvirtintus ES 2030 m. klimato ir energetikos politikos tikslus Lietuva iki 2030 m. išmetamų ŠESD kiekį ES ATLPS nedalyvaujančiuose sektoriuose, palyginti su 2005 m. kiekiu, privalės sumažinti bent 9 procentais. Pagal Europos žaliojo kurso pasiūlymus gali padidėti ne tik šie ŠESD mažinimo, bet ir bioįvairovės didinimo bei kiti aplinkosauginiai tikslai. Tęsiant dabartinę ūkio sektorių plėtrą, netaikant ŠESD mažinimo priemonių, iki 2030 m. išmetamų ŠESD kiekis, palyginti su 2005 m. kiekiu, Lietuvoje išaugtų bent 6 procentais. Didžiausi iššūkiai laukia Lietuvai ATLPS nedalyvaujančių Lietuvos sektorių, kurie išmeta daugiausia ŠESD (69 proc.) ir kuriuose Lietuva iki 2020 m. turėjo galimybę padidinti išmetamą ŠESD kiekį 15 proc., palyginti su 2005 metais. 2018 m. duomenimis, Lietuvoje į atmosferą buvo išmesta apie 1,7 proc. mažiau ŠESD nei 2017 metais. Daugiausia jų išmetė transporto (30,2 proc.) ir energetikos (28,6 proc.) sektoriai. Trečioje vietoje – žemės ūkis (21,1 proc.), kiek mažiau ŠESD išmetama pramonės (15,6 proc.) ir atliekų (4,5 proc.) sektoriuose. Siekiant įgyvendinti klimato kaitos tikslus, būtina skatinti skubius pokyčius transporto, žemės ūkio, pramonės sektoriuose, drauge sudaryti sąlygas išlaikyti Lietuvoje gamybą.

Remiantis Lietuvos ūkio sektorių finansavimo po 2020 m. vertinimu[96], Lietuvoje nepakankamai užtikrinama gera aplinkos kokybė, taip pat neužtikrinamas ekosistemų ir kraštovaizdžio savitumo išsaugojimas bei biologinės įvairovės stabilumas. Dėl nedarnios urbanizacijos ir priemiesčių plėtros, aplinkos taršos, neracionalaus gamtos išteklių naudojimo, invazinių rūšių plitimo ir klimato kaitos veiksnių darkomas šalies kraštovaizdis, nyksta biologinė įvairovė, didėja buveinių ir rūšių populiacijų fragmentacija ir sutrinka ekosistemų funkcijos bei jų paslaugų teikimas. Tai kelia pavojų visuomenės gerovei ir sveikatai, daro žalą ekonomikai, ir jau šiandien reikia didelių išlaidų invazinėms rūšims valdyti, ekosistemoms atkurti, infrastruktūrai apsaugoti ir gamtinių grėsmių padariniams šalinti.
Vertinant aplinkos kokybę, Lietuvai daugiausiai kyla geros oro kokybės užtikrinimo iššūkių: ne visoje šalies teritorijoje oro kokybė atitinka europinius reikalavimus (didžiuosiuose Lietuvos miestuose (Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Šiauliuose, Panevėžyje) dažnai viršijama kietųjų dalelių

[95] Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui. Uždaro ciklo kūrimas. ES žiedinės ekonomikos veiksmų planas. Briuselis, 2015 12 02. COM(2015) 614 final.
[96] Estep, PwC (2019). Lietuvos ūkio sektorių finansavimo po 2020 m. vertinimas: 9 priedas. Aplinkosauga, atliktas Lietuvos Respublikos finansų ministerijos užsakymu https://www.esinvesticijos.lt/lt/dokumentai//lietuvos-ukio-sektoriu-finansavimo-po-2020-metu-vertinimas.

(KD_{10}) ir benz(a)pireno koncentracijos norma), miestuose, kuriuose neigiamą oro taršos poveikį patiria daugiausia žmonių, viršijami Pasaulio sveikatos organizacijos (toliau – PSO) rekomenduojami oro užterštumo lygiai, užtikrinantys minimalų poveikį gyventojų sveikatai. Dėl oro taršos poveikio sveikatai patiriami ir reikšmingi ekonominiai nuostoliai – Europos Komisijos ES aplinkos nuostatų įgyvendinimo peržiūros 2018 m. ataskaitoje Lietuvai nurodoma, kad su sveikata susiję išorės kaštai dėl oro taršos Lietuvoje viršija 1 mlrd. eurų per metus.

Siekdama gerinti aplinkos oro kokybę, mažinti neigiamą oro taršos poveikį sveikatai, rūgštėjimo ir eutrofikacijos procesams, pagal tarptautinius įsipareigojimus Lietuva iki 2030 m. privalo sumažinti, palyginti su 2005 m., oro taršą penkiais teršalais – azoto oksidais, sieros dioksidu, kietosiomis dalelėmis KD2,5, amoniaku ir nemetaniniais lakiaisiais organiniais junginiais ir bent neviršyti 1990 m. išmesto sunkiųjų metalų ir patvariųjų organinių teršalų kiekio.

Kaip rodo situacijos analizė, papildomų pastangų taip pat reikia siekiant gerinti vandenų būklę – geros būklės 2016 m. buvo 53 proc. vandens telkinių. Paviršinių vandens telkinių būklę labiausiai neigiamai veikia pasklidoji tarša, daugiausia iš žemės ūkio veiklos, hidromorfologiniai vandens telkinių pokyčiai bei sutelktoji tarša (miestų ir gyvenviečių nuotekų valymo įrenginių tarša, tarša pavojingomis medžiagomis)[97]. Opi ir požeminių (ypač gruntinių) vandenų taršos problema.

Įgyvendinant Plano šeštąjį strateginį tikslą visų pirma siekiama užtikrinti aplinkos, tinkamos darniai gyventi visų formų gyvybei, kokybę. Šis siekis apima tiek darnaus gamtos išteklių naudojimo, tiek atliekų prevencijos ir tvarkymo įgyvendinant žiedinės ekonomikos tikslus, aplinkos oro ir vandens taršos mažinimo, ekosistemų stabilumo, bioįvairovės išsaugojimo bei klimato kaitos švelninimo ir atsparumo klimato kaitos pokyčiams didinimo problemas. Siekiant užtikrinti darnų vystymąsi, šis tikslas apima pramonės pertvarkymo į žiedinę ekonomiką, poveikio aplinkai mažinimo, švaraus transporto ir energetikos sektorių, aplinkai darnių ūkininkavimo metodų plėtros uždavinius, kurie bus įgyvendinami kartu su pirmojo ir penktojo strateginių tikslų uždaviniais.

Siekiant strateginio tikslo, numatoma įgyvendinti šiuos pažangos uždavinius:

Mažinti didėjantį neigiamą transporto sektoriaus poveikį aplinkai ir klimatui, kurį lemia mažas energijos vartojimo efektyvumas, maža alternatyvių degalų naudojimo apimtis, technologiškai pasenęs transporto priemonių parkas. Įgyvendinant uždavinį siekiama plėtoti ekologiško viešojo ir krovinių pervežimo transporto infrastruktūrą, plėsti elektrifikuoto geležinkelių tinklo, elektromobilių įkrovimo tinklo bei dviračių ir pėsčiųjų takų ir / ar trasų infrastruktūras, kurti viešojo ir privataus transporto sąveikos ir darnaus judumo sistemas, gerinti judumo (mobilumo) sąlygas ir efektyviau valdyti judumo paklausą, mažinti transporto sukeliamą triukšmą.

Plėtoti tvarią ir bioekonomikos principais paremtą veiklą žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės sektoriuose. Siekiant užauginti sveikatai palankius, visavertės maistinės vertės ir aukštos kokybės maisto produktus, saugoti biologinę įvairovę ir stabdyti jos nykimą, mažinti neigiamą augalininkystės ir gyvulininkystės sektorių poveikį aplinkai bei išmetamų ŠESD ir oro teršalų kiekį, numatoma plėsti gamtai draugišką ūkininkavimą ir skatinti mažai ŠESD išskiriančių technologijų diegimą, įgyvendinti tausojančio ūkininkavimo politiką, paremtą tvariu mineralinių

[97] Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija (2018). Lietuvos Respublikos teritorijos bendrasis planas.

trąšų ir pesticidų naudojimu, taip mažinti vandens taršą azoto ir fosforo junginiais bei oro taršą amoniaku, stiprinti ūkio subjektų žinias apie klimato kaitos, oro taršos poveikio ir biologinės įvairovės nykimo pasekmes, investicinę paramą sieti su tvarių gamybos metodų ir technologijų diegimu, tvariai naudoti dirvožemio, vandens ir kitus gamybos išteklius, taip pat skatinti miškų ir kitų daugiamečių augalų įveisimą, šlapynių saugojimą ir atkūrimą, taip didinti žemės naudmenų ir miškininkystės sektorių absorbuojamą ŠESD kiekį, įgyvendinti prisitaikymo prie klimato kaitos priemones žemės ir miškų ūkyje.

Didinti vidaus energijos gamybos ir bendrojo galutinio energijos vartojimo atsinaujinančių energijos išteklių dalį, skatinti pažangiųjų elektros tiekimo ir kaupimo technologijų, išmaniųjų energijos apskaitos, valdymo ir energijos vartojimo reguliavimo sistemų diegimą, didinti energijos vartojimo efektyvumą, siekiant gerinti gyventojų finansinę būklę, didinti verslo konkurencingumą, mažinti išmetamų ŠESD ir oro teršalų kiekį.

Sumažinti energijos vartojimą gyvenamuosiuose ir viešuosiuose pastatuose bei įmonėse, didinti pastatų energijos vartojimo efektyvumą ir diegti įrenginius, gaminančius energiją iš atsinaujinančių, mažiau oro kokybę veikiančių energijos šaltinių, skatinti atnaujinti (modernizuoti) pastatus, jų šildymo sistemas ir sudaryti tam palankias technines, organizacines ir finansines sąlygas, prioritetą teikti daugiabučiams namams, įvairios socialinės paskirties pastatams ir valstybei bei savivaldybei priklausantiems viešiesiems pastatams.

Sumažinti gamtinių ekosistemų ir šalies ūkio sektorių pažeidžiamumą, sustiprinti gebėjimą prisitaikyti ir padidinti atsparumą klimato kaitos pokyčiams. Numatoma gerinti rizikų valdymą ir apsaugą nuo stichinių gamtos reiškinių, diegti tvarios infrastruktūros sprendinius (taip pat ir miestų viešosiose erdvėse), siekiant mažinti klimato kaitos sukeltų reiškinių riziką ir daromą žalą, didinti ekosistemų, vandens išteklių ir pajūrio krantų atsparumą klimato kaitos poveikiui, tobulinti apsaugos nuo potvynių ir poplūdžių, hidrometeorologinių reiškinių stebėjimo sistemas.

Gerinti vandens telkinių (Baltijos jūros, paviršinių ir požeminių vandenų) būklę – visų pirma mažinti išsklaidytąją taršą iš žemės ūkio sektoriaus, užtikrinti agroaplinkosauginių reikalavimų laikymąsi, mažinti sutelktąją taršą iš taškinių šaltinių, užtikrinti tinkamą surenkamų nuotekų išvalymo kokybę. Taip pat numatoma plėtoti centralizuoto geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sistemas ir taip didinti paslaugų prieinamumą ir saugą ir sudaryti sąlygas mažinti aplinkos taršą ir racionaliai naudoti vandens išteklius.

Išsaugoti, atkurti ir išlaikyti biologinę įvairovę, ekosistemų, jų paslaugų kokybę, kraštovaizdžio savitumą ir užtikrinti darnų išteklių naudojimą – stiprinti gamtinio karkaso bei ekosistemų funkcijas ir paslaugas, saugoti vietines rūšis, buveines ir genetinius išteklius, naikinti invazines rūšis, plėtoti mokslinius tyrimus ir nustatyti papildomas būtinąsias teisines priemones, skatinti tausojantį ir darnumo principais paremtą išteklių naudojimą atitinkamai tobulinant, stiprinant ir atnaujinant reguliacinius mechanizmus.

Mažinti susidarančių atliekų kiekį ir efektyviai jas sutvarkyti – laikytis atliekų prevencijos ir tvarkymo prioritetų eiliškumo, didinti pirminį rūšiavimą atliekų susidarymo vietoje, paruošimą pakartotiniam naudojimui, perdirbimą, atliekų pakartotinį naudojimą, taip pat mažinti sąvartyne šalinamų atliekų kiekį.

Užtikrinti saugų Ignalinos atominės elektrinės eksploatavimo nutraukimą ir sutvarkyti susidariusias radioaktyviąsias atliekas taip, kad jos nekeltų pavojaus aplinkai. Uždaviniui

įgyvendinti reikia sukaupti unikalias kompetencijas, ieškoti mokslo žiniomis grįstų ir inovatyvių sprendimų, užtikrinti technologinį pasirengimą ir šį potencialą panaudoti ateityje energetikos sektoriaus konkurencingumui ir paslaugų eksportui didinti.

Didinti gyventojų aplinkosauginį sąmoningumą, siekiant elgsenos pokyčių ir mažinti taršą. Švietimas ir informavimas apie aplinkos būklę ir kitus su aplinka susijusius klausimus didina gyventojų sąmoningumą, skatina juos keisti elgseną ir pasirinkti aplinkai ir sveikatai palankų gyvenimo būdą, keisti vartojimo, šilumos energijos gamybos būdo pasirinkimo ir atliekų tvarkymo įpročius ir taip prisidėti prie aplinkosaugos.

Sustiprinti aplinkos taršos ir žalos grėsmių prevencijos, aplinkos monitoringo ir kontrolės sistemą, siekiant tinkamai vertinti aplinkos taršą ir kokybę nacionaliniu ir vietos lygiu, sumažinti žalą aplinkai, neigiamą poveikį žmonių sveikatai ar jų išvengti, taip pat išvengti tolesnio aplinkos elementų funkcijų pablogėjimo.

Šeštojo strateginio tikslo poveikio rodikliai

Eil. Nr.	Poveikio rodiklis (pavadinimas)		Matavimo vienetas	Pradinė situacija (metai)	Tarpinė siektina reikšmė 2025 m.	Galutinė siektina reikšmė 2030 m.	Duomenų šaltinis
1.	Išmetamų į atmosferą šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio pokytis ES apyvartinių taršos leidimų prekybos sistemoje (ATLPS) dalyvaujančiuose sektoriuose, palyginti su 2005 m.		procentai	–40,7 (2018)	–42	–43	ES ATLPS veiklos vykdytojų ataskaitos
2.	Išmetamų į atmosferą šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio pokytis ES ATLPS nedalyvaujančiuose sektoriuose, palyginti su 2005 m.		procentai	12,2 (2018)	–2,8	–9	Nacionalinė išmetamų į atmosferą šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio apskaitos ataskaita
3.	Išmetamo į aplinkos orą teršalų kiekio pokytis, palyginti su 2005 m.	sieros dioksido (SO_2)	procentai	53,4 (2018)	–57,5	–60	Nacionalinė išmetamų į aplinkos orą teršalų apskaitos ataskaita
		azoto oksidų (NO_x)		23 (2018)	–49,5	–51	
		nemetaninių lakiųjų organinių junginių (NMLOJ)		28,6 (2018)	–39,5	–47	
		amoniako (NH_3)		0,4 (2018)	–10	–10	
		smulkiųjų kietųjų dalelių ($KD_{2,5}$)		37,3 (2018)	–41	–45	

Eil. Nr.	Poveikio rodiklis (pavadinimas)	Matavimo vienetas	Pradinė situacija (metai)	Tarpinė siektina reikšmė 2025 m.	Galutinė siektina reikšmė 2030 m.	Duomenų šaltinis
4.	Miestų, kuriuose metinė kietųjų dalelių KD_{10} koncentracija neviršija PSO rekomenduojamo lygio, dalis	procentai	22,2 (2019)	30	40	Valstybinis aplinkos (oro kokybės) monitoringas
5.	Sutaupytas galutinės energijos kiekis	GWh	0 (2020)	20 459,3	27 279	NECP ataskaita
6.	Atsinaujinančių energijos išteklių dalis nuo bendro galutinio energijos suvartojimo	procentai	24,21 (2018)	38	45	Lietuvos statistikos departamentas

Šeštojo strateginio tikslo sąsajos su JT DVT:

7 strateginis tikslas – tvariai ir subalansuotai vystyti Lietuvos teritoriją ir mažinti regioninę atskirtį

Viena svarbiausių sumanaus valdymo srities pokyčių iniciatyvų, numatytų Lietuvos pažangos strategijoje „Lietuva 2030“ – užtikrinti aukštą gyvenimo kokybę ir įsidarbinimo galimybes visos šalies gyventojams, nesvarbu, kur asmens gyvenamoji vieta.

Nors vyksta sparti visos šalies konvergencija su ES, skirtumai tarp Lietuvos regionų ir jų viduje išlieka ryškūs. Nuo 2007 iki 2016 m. BVP vienam gyventojui šalyje išaugo nuo 9 tūkst. eurų iki 13,5 tūkst. eurų (33 proc.), tačiau augimas regionų lygiu buvo skirtingas. Nors BVP atotrūkis tarp Vilniaus ir kitų apskričių šiek tiek sumažėjo (nuo 153,9 proc. nacionalinio vidurkio iki 143 proc. 2017 m.), Vilniaus apskritis labai išsiskiria užimtumo augimu (44 proc. įdarbintų naujų asmenų 2010–2016 m. buvo būtent šiame regione), pajamomis (vidutinės disponuojamosios pajamos gyventojui išaugo nuo 118 proc. nacionalinio vidurkio 2007 m. iki 127 proc. 2018 m.) ir investicijomis.

Didelė ekonominė ir socialinė nelygybė ir tolesnės plėtros kliūtys sietinos su pajamų nelygybe ir investicijų stoka. Materialiosios investicijos vienam gyventojui 2007 m. lygį (2 844 eurai) pasiekė tik 2018 m. (nors prieškrizinį BVP lygį vienam gyventojui pavyko viršyti jau 2011 m.). Tik Vilniaus apskrities materialiosios investicijos reikšmingiau lenkia nacionalinį vidurkį ir tik 4 regionai priartėjo prie jo, palyginti su 2007 metais. Pajamų nelygybė labai aiškiai atsispindi regionų statistikoje. Disponuojamųjų (ar realiųjų) pajamų skirtumai yra žymiai didesni nei atlyginimų (vidutinis absoliutinis nuokrypis – atitinkamai 11 ir 7 proc. punktai).

Investicijos ir pajamos riboja ir darbo vietų kūrimą, ir vartojimą, perėjimą prie darbo jėgai mažiau imlių sektorių ir didesnio produktyvumo ir kitaip didina atskirtį tarp tradicinių bei „naujųjų“ ekonominių veiklų pagrindu besivystančių regionų.

Dideli skirtumai ir pačių regionų viduje – tarp atskirų savivaldybių. Pavyzdžiui, Vilniaus apskritis gerokai lenkia kitas apskritis, o darbo pajamos Šalčininkų rajono savivaldybėje ir Vilniaus miesto savivaldybėje skiriasi 1,6 karto.

Subalansuota regionų plėtra siejama su gyventojų poreikius bei lūkesčius atitinkančia gyvenamąja aplinka. Itin didelę reikšmę turi demografinės aplinkybės – gyventojai sensta, jaunimas telkiasi aplink ekonominius centrus, tačiau nebūtinai juose pačiuose (išskyrus Vilnių). Tai lemia, kad vienu metu Lietuva patiria išsyk dviejų problemų – gyventojų skaičiaus mažėjimo tam tikruose regionuose ir chaotiškos miestų plėtros (suburbanizacijos) – neigiamus padarinius. Kitaip nei kiti socioekonominiai rodikliai, kurie savo pobūdžiu cikliški, demografinio senėjimo skirtumai didėja nuolat ir nuosekliai (vertinant amžiaus medianą, senėjimo indeksą). Pritaikyti regioninės plėtros priemones prie gyventojų senėjimo sudėtinga, nes šis reiškinys verčia pripažinti mažėjančią darbo paklausą, didesnį socialinių paslaugų poreikį (nedidėjant biudžeto pajamoms), sunkina regiono plėtrai svarbių sprendimų priėmimą.

Esamų regioninių centrų potencialas ir specializacija nebeatitinka gyventojų poreikių. Nepaisant regioninių skirtumų, išlikusi urbanistinė sistema reiškia, kad kiekviena apskritis turi bent vieną miestą, kuris funkcionuoja kaip administracinis, ekonominis, paslaugų teikimo centras. Tačiau globalizacijos, kitų šiuolaikinių tendencijų (tolimesnės kelionės į darbą, sezoninė migracija, emigrantų perlaidos ir investicijos) sąlygomis regioninių centrų sąveika ir potencialas smarkiai pasikeičia ir nemažai jų tampa nebepajėgūs atlikti funkcijų, kurių iš jų ilgą laiką tikėtasi (pvz., užtikrinti pakankamai darbo vietų visam regionui). Reikia peržiūrėti regioninių centrų potencialą ir specializaciją, o planuojant regionų plėtrą svarbu atsižvelgti į funkcines zonas, kurios peržengia savivaldybių, o kartais ir regionų administracines ribas.

Ankstesnė planavimo sistema yra nulėmusi, kad esminių (ypač viešųjų) paslaugų teikėjų tinklas Lietuvoje yra pakankamai tankus ir dažnai vadinamas „pertekline infrastruktūra“. Pvz., yra daugiau nei 1 200 viešųjų bibliotekų, daugiau nei 1 000 darželių, 750 neformaliojo švietimo paslaugų teikėjų, daugiau nei 700 pirminės sveikatos priežiūros įstaigų. 99 proc. Lietuvos gyventojų, net gyvenančių santykinai atokiose vietose, gali pasiekti bent kelis kiekvieno tipo paslaugų teikėjus automobiliu per 30 minučių, tačiau norint naudotis teikėjais, esančiais mieste ir teikiančiais aukštesnės kokybės paslaugas, susiduriama su administracinėmis kliūtimis (pvz., būtinybe deklaruoti gyvenamąją vietą mieste). Būtina ne tik užtikrinti viešųjų paslaugų prieinamumą ir pasiekiamumą, bet ir optimizuoti tam tikrų viešųjų paslaugų tinklą. Viena esminių sąlygų siekiant užtikrinti paslaugų prieinamumą ir pasiekiamumą, o drauge optimalų tinklą – savivaldybių ir kitų paslaugų teikėjų regioninis bendradarbiavimas. Atsižvelgiant į paslaugos pobūdį ir tais atvejais, kai visapusiškai kokybišką paslaugą galima suteikti elektroniniu būdu, turi būti plečiamas ir elektroninės paslaugos prieinamumas arba paslaugų teikimas nuotoliniu būdu, kartu užtikrintos gyventojų galimybės ir gebėjimai tokiomis paslaugomis pasinaudoti.

Tik 77 proc. gyventojų pasiekiamas nuolatinėms kelionėms į darbą tinkamas viešasis transportas. Tai turi neigiamą poveikį ir daliai gyventojų, ypač priklausančių pažeidžiamoms jų grupėms, kurie negali įsidarbinti, ir miestuose daliai darbdavių, kuriems nepasiekiama esama ir potencialiai tinkama regioninė darbo rinka.

Siekiant užtikrinti subalansuotą ir tvarią regionų plėtrą, tikslinga stiprinti regionų ir savivaldybių bendradarbiavimą, kuris leistų optimaliai organizuoti viešąsias paslaugas, taip pat naudojant kiekvienos vietovės ekonominio vystymosi potencialą kompleksiškai šalinti regionų plėtros ir užimtumo netolygumus.

Formuojant ir įgyvendinant regioninę politiką kyla iššūkis suderinti nacionalines švietimo,

socialinės apsaugos, sveikatos, kultūros, ekonomikos ir inovacijų, susisiekimo ir kitas politikas, siekiant ne vien sumažinti regionų skirtumus, bet ir užtikrinti darnią urbanizuotų vietovių plėtrą, gerinti gyvenamąją aplinką visos Lietuvos teritorijoje ir subalansuoti paslaugų prieinamumo, kokybės bei kainos santykį. Taip pat svarbu tinkamai pasinaudoti vietos plėtros, bendruomeniniu pagrindu kylančiomis iniciatyvomis, įtraukti nevyriausybinį sektorių į paslaugų teikimą. Efektyvus regioninės politikos įgyvendinimo modelis, tinkamai derinantis sektorines nacionalines politikas ir regioninio bei vietinio lygmens iniciatyvas, regioninio ir savivaldybių lygmens kompetencijų stiprinimas – būtina regioninės politikos sėkmės sąlyga (kurią numatoma sudaryti įgyvendinant 8 strateginį tikslą).

Įgyvendinant Plano septintąjį strateginį tikslą siekiama paskatinti vietinę bei regioninę plėtrą ir padidinti teritorinę socialinę ir ekonominę sanglaudą, nes tolygi, tvari ir skirtumams mažinti skirta šalies regionų plėtra laiduos tvarų visos valstybės vystymąsi ilgalaikėje perspektyvoje.

Siekiant strateginio tikslo, numatoma įgyvendinti šiuos pažangos uždavinius:

Siekti geografiškai subalansuoto ekonomikos vystymosi, atsižvelgiant į regioninės specializacijos išgryninimo iniciatyvų rezultatus, pritraukti investicijas, kuriančias kokybiškas darbo vietas regionuose, drauge skatinti nuotolinio ir mobilaus darbo formų taikymo plėtojimą.

Užtikrinti pakankamą kokybiškų viešųjų švietimo, sveikatos, socialinės apsaugos, kultūros, viešojo transporto paslaugų prieinamumą visiems Lietuvos gyventojams, nesvarbu, kur jie gyvena, ir skatinti naujos kartos kompleksinių, bendruomeninių paslaugų atsiradimą.

Septintojo strateginio tikslo poveikio rodikliai

Eil. Nr.	Poveikio rodiklis (pavadinimas)	Matavimo vienetas	Pradinė situacija (metai)	Tarpinė siektina reikšmė 2025 m.	Galutinė siektina reikšmė 2030 m.	Duomenų šaltinis
1.	Vidutinis BVP vienam gyventojui nuokrypis regionuose, palyginti su šalies BVP vienam gyventojui (to meto kainomis)	procentai	29,8 (2018)	24,3	19,8	Vidaus reikalų ministerija
2.	Vidutinis gyvenimo kokybės indekso nuokrypis savivaldybėse, palyginti su savivaldybių gyvenimo kokybės indekso vidurkiu	indekso punktai	6,03 (2016)	5,03	3,53	Vidaus reikalų ministerija
3.	Kaimiškųjų vietovių gyventojų vidutinių disponuojamų pajamų dalis, palyginti su miesto gyventojų vidutinėmis disponuojamomis pajamomis	procentai	80,1 (2018)	81	83	Lietuvos statistikos departamentas

Septintojo strateginio tikslo sąsajos su JT DVT:

8 strateginis tikslas – didinti teisinės sistemos ir viešojo valdymo veiksmingumą

Efektyvus, skaidrus, įtraukus ir atskaitingas viešasis valdymas ir teisės viršenybė yra vienos iš esminių sąlygų, užtikrinančių ilgalaikę šalies ekonominę ir socialinę pažangą bei piliečių pasitikėjimą valstybe ir viešuoju sektoriumi. Šiandienos procesai ir tendencijos – visuomenės senėjimas, mažėjantis gyventojų skaičius ir didėjantys viešojo sektoriaus teikiamų paslaugų gavėjų lūkesčiai, taip pat atsirandančios skaitmeninės ir technologinės galimybės – kelia nemažai iššūkių viešajam valdymui, turinčiam kuo sparčiau prisitaikyti prie kintančios aplinkos, atliepti visuomenės poreikius ir užtikrinti reikiamą teikiamų paslaugų kokybę, taip pat tinkamai užtikrinti asmens saugumą ir teisių apsaugą.

Pagal bendras viešojo valdymo efektyvumo ir atskaitingumo, kovos su korupcija, teisės viršenybės ir reguliavimo kokybės, e. valdžios vartotojų rodiklių reikšmes Lietuva atsilieka nuo ES šalių vidurkio. Pagal Pasaulio banko skaičiuojamą valstybių valdymo efektyvumo indeksą iki 2015 m. gerėjęs Lietuvos įvertis (13 vieta tarp ES valstybių) nuo 2016 m. pradėjo blogėti (2016 m. – 16 vieta, 2017 m. – 18 vieta, 2018 m. šiek tiek pagerėjo – 15 vieta). Palyginti su 2015 m., prastėja ir kitas iki tol augęs Pasaulio banko skaičiuojamas rodiklis, atspindintis suvokimą apie valdžios (vyriausybės) gebėjimą formuluoti ir įgyvendinti patikimą politiką ir vertinantis reglamentavimo kokybę: 2015 m. buvusi 11 vietoje tarp ES valstybių narių 2018 m. Lietuva pateko į 16 vietą. Nustatyta, kad esminė priežastis, trukdanti Lietuvai pagerinti reglamentavimo kokybę, – didelė administracinė ir (ar) kita reguliavimo našta verslui ir gyventojams, taip pat nepakankamai užtikrinamas politikos įgyvendinimo koordinavimas.

Veiksmingo ir kokybiško teisingumo vykdymas, asmens teisių apsauga ir efektyvi teismų veikla globalizacijos sąlygomis tampa iššūkiu kiekvienai valstybei. Lietuva – ne išimtis, todėl būtinos sutelktos pastangos didinti teisingumo sistemos veiksmingumą. Lietuvos bausmių vykdymo sistema susiduria su dideliais iššūkiais siekdama užtikrinti įkalintų asmenų laikymo sąlygas, nustatytas nacionaliniuose teisės aktuose ir tarptautiniuose standartuose.

Lietuvos viešasis sektorius susiduria su nepakankamo viešojo valdymo efektyvumo, kokybės iššūkiais, stokojama į rezultatus orientuoto požiūrio ir sistemiško politikos vertinimo. Pastaraisiais metais pradėti pokyčiai, kuriais tobulinama viešojo sektoriaus įstaigų sistema, gerinamas šių įstaigų valdymas ir gryninama kompetencija ir kuriuos būtina toliau tęsti. Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad COVID-19 pandemija bei atsakas į ją išryškino ir naujus sisteminius iššūkius viešajam sektoriui: nuo gebėjimo sparčiai prisitaikyti prie kintančių sąlygų ir užtikrinti atskirų valstybės veiklos sričių (sveikatos, švietimo ir kt.) atsparumą ir gyvybingumą iki gebėjimo iniciatyviai ir sutelktai veikti krizinėse situacijose. Pandemijos laikotarpiu ypač išryškėjo poreikis prognozavimui ir politikos stebėsenai sutelkti aktualius informacinius išteklius, o priimamus sprendimus grįsti esamojo laiko duomenų analize, faktais bei įrodymais.

Valdymo efektyvumas ir kokybė labai priklauso ir nuo žmogiškųjų išteklių. Šios srities opiausios problemos: neefektyvi žmogiškųjų išteklių valdymo sistema, sektoriaus nepatrauklumas dirbti, silpna vadovų grandis, lyderystės stoka, kompetencijų, gebėjimų stygius, kuris lemia menką

inovatyvumą, įrodymais grįstų valdymo įrankių naudojimą[98]. Vis dar aktualios viešojo valdymo atskaitomybės, visuomenės įtraukimo į sprendimų priėmimą, korupcijos problemos. Korupcijos suvokimo indekso, kuris parodo, kiek šalyje suvokiama valstybės bei savivaldybių tarnautojų ir politikų korupcija, reikšmė 2015–2018 m. buvo stabili – 59 balai, o 2019 m. pakilo iki 60 balų (100 indekso balų žymi labai skaidrią, 0 balų – labai korumpuotą valstybę). Lietuvos indekso reikšmė kiek didesnė už Latvijos, tačiau atsilieka nuo Estijos ir šiame tyrime pirmaujančių Skandinavijos valstybių. Lietuvai aktualiu iššūkiu išlieka kovos su korupcija įstatymų vykdymo užtikrinimas.

Įgyvendinant Plano aštuntąjį strateginį tikslą siekiama atviros, veiksmingai veikiančios, visuomenės poreikius atliepiančios viešojo valdymo ir teisinės sistemos, kryptingai stiprinant teisingumo, bausmių vykdymo, viešojo valdymo sistemos, viešųjų finansų ir turto valdymo efektyvumą ir tvarumą, diegiant inovacijas viešajame sektoriuje, stiprinant pasitikėjimą viešojo valdymo institucijomis ir teismais, stiprinant žmogiškųjų išteklių viešajame sektoriuje kompetencijas, didinant viešojo valdymo atvirumą, visuomenės įtraukimą į viešojo valdymo procesą bei gerinant viešųjų ir administracinių paslaugų kokybę ir prieinamumą visuomenei.

Siekiant strateginio tikslo, numatoma įgyvendinti šiuos pažangos uždavinius:

Didinti teisingumo sistemos efektyvumą, veiksmingumą, teisingumo prieinamumą ir visuomenės pasitikėjimą teismais – atsisakyti teismams nebūdingų funkcijų ir kartu mažinti ir balansuoti teismų darbo krūvį, užtikrinti operatyvų teisingumo grandinės darbą, skatinti alternatyvių ginčų sprendimo būdų naudojimą, stiprinti pasitikėjimą vartotojų apsaugos sistema ir užtikrinti vartotojų ir verslo interesų pusiausvyrą.
Mažinti neproporcingai didelį realia laisvės atėmimo bausme nuteistų asmenų skaičių ir užtikrinti tinkamas, nacionaliniuose ir tarptautiniuose standartuose nustatytas įkalintų asmenų laikymo sąlygas, taikyti pažangias resocializacijos priemones.
Tobulinti korupcijos prevencijos sistemą, darniai integruoti į teisės sistemą korupcijos prevencijos priemones, leidžiančias teisingumo sistemos institucijoms veikti efektyviau, siekti mažesnio korupcijos lygio ir įgyvendinti teisės viršenybės principą; stiprinti institucijų bendradarbiavimą korupcijos prevencijos srityje – skatinti dalijimąsi geroja praktika ir pažangiausiomis naujovėmis.
Stiprinti viešojo valdymo institucijų žmogiškuosius išteklius – plėtoti valstybės tarnautojų strategines, lyderystės kompetencijas, diegti efektyvią talentų pritraukimo į valstybės ir diplomatinę tarnybą sistemą, pažangius žmogiškųjų išteklių valdymo įrankius, kurie padėtų užtikrinti, kad valstybės ir diplomatinė tarnyba būtų lanksti, veiksmingai reaguotų į iššūkius ir gebėtų pritraukti ir išlaikyti aukštos kvalifikacijos valstybės tarnautojus.
Tobulinti viešojo valdymo institucijų sistemą ir optimizuoti viešojo valdymo institucijų tinklą, peržiūrėti atsakomybes, funkcijas ir kompetencijas – atsisakyti viešajam sektoriui nebūdingų funkcijų, vadovaujantis subsidiarumo principu išgryninti valstybės ir savivaldybių institucijų atsakomybę. Taip pat didinti viešojo sektoriaus veiklos orientaciją į rezultatus, veiklos efektyvumą, atsakomybę, stiprinti įrodymais grįstų įrankių taikymą, taikyti bendrus projektinio valdymo principus užtikrinant pokyčių valdymą viešajame sektoriuje, Vyriausybės prioritetinių darbų stebėseną, gerinti reguliavimo kokybę ir mažinti administracinę naštą gyventojams ir

[98] Estep, PwC (2019). Lietuvos ūkio sektorių finansavimo po 2020 m. vertinimas: 15 priedas. Viešasis valdymas, atliktas Lietuvos Respublikos finansų ministerijos užsakymu https://www.esinvesticijos.lt/lt/dokumentai//lietuvos-ukio-sektoriu-finansavimo-po-2020-metu-vertinimas.

verslui, didinti viešųjų pirkimų sistemos efektyvumą. Siekiant didesnio viešojo valdymo procesų atvirumo ir visai visuomenei naudingų sprendimų priėmimo, plačiau įtraukti pilietines organizacijas, sudaryti sąlygas gyventojams aktyviai dalyvauti viešojo valdymo procesuose ir daryti įtaką priimamiems sprendimams, įgalinti juos tai daryti.
Gerinti viešųjų finansų planavimą, paskirstymą, naudojimą ir atsiskaitymą. Užtikrinti teisingą ir subalansuotą mokesčių sistemą, sumažinti mokestinius atotrūkius, gerinti mokestinių prievolių vykdymą, užtikrinti pakankamus viešuosius išteklius kokybiškoms viešosioms paslaugoms teikti – didinti BVP dalį, perskirstomą per biudžetą, iki lygio, artimesnio ES vidurkiui. Tobulinti viešųjų finansų valdymo procesus ir formą – sudaryti galimybes laiku gauti patikimą informaciją sprendimams priimti, kartu tobulinti atsakingų darbuotojų kompetencijas, inicijuoti ir vykdyti veiklas, susijusias su viešųjų finansų ir valstybės turto valdymu susijusių procesų atvėrimu visuomenei, visuomenės įtraukimu. Efektyvaus valdymo priemonėmis optimizuoti valstybės turto apimtį, kad valstybė turėtų jo tiek, kiek reikia valstybės funkcijoms atlikti.
Gerinti gyventojams ir verslui teikiamų paslaugų kokybę, didinti jų prieinamumą ir patrauklumą – mažinti administracinę naštą paslaugų gavėjams, stiprinti viešojo valdymo institucijų atsakomybę ir orientaciją į rezultatus, diegti inovatyvius (ir skaitmeninius) gyventojams patogius teikiamų paslaugų ir aptarnavimo kokybės gerinimo sprendinius, vertinti teikiamų paslaugų ir aptarnavimo kokybę.
Sukurti ir įgyvendinti veiksmingą regioninės politikos sistemą – tobulinti regioninį planavimą ir organizacinę politikos įgyvendinimo struktūrą, kuri leistų suderinti visuomenės ir privačių investuotojų interesus ir sukurtų teisines ir finansines paskatas susikurti optimaliam infrastruktūros ir paslaugų tinklui, stiprinti regionų kompetencijas, parengti efektyvias analizės ir valdymo priemones, kurios leistų priimti įrodymais pagrįstus sprendimus.

Aštuntojo strateginio tikslo poveikio rodikliai

Eil. Nr.	Poveikio rodiklis (pavadinimas)	Matavimo vienetas	Pradinė situacija (metai)	Tarpinė siektina reikšmė 2025 m.	Galutinė siektina reikšmė 2030 m.	Duomenų šaltinis
1.	Valdymo efektyvumo indeksas	vieta ES	15 (2018)	14	10	Pasaulio bankas
2.	Teisės viršenybės indeksas	vieta ES	18 (2018)	15	12	Pasaulio bankas
3.	Korupcijos suvokimo indeksas	balai (iš 100)	60 (2019)	70	72	*Transparency International*

Aštuntojo strateginio tikslo sąsajos su JT DVT:

9 strateginis tikslas – stiprinti Lietuvos įtaką pasaulyje ir ryšius su diaspora

Lietuvos ir jos žmonių saugumas ir gerovė vis labiau priklauso ne tik nuo Lietuvoje vykstančių procesų, bet ir nuo tarptautinės aplinkos ir organizacijų, kurių narė yra Lietuva, veiklos. 2018 m. Lietuva tapo EBPO nare, 2019 m. paminėjo 15-ąsias narystės ES ir NATO metines, 2021 m. minės narystės JT 30-ąsias ir narystės Pasaulio prekybos organizacijoje 20-ąsias metines.

Lietuva – socialiai atsakinga bei atvira valstybė, todėl siekia prisidėti prie darnaus vystymosi tikslų pasaulyje įgyvendinimo. COVID-19 pandemija dar labiau paryškino veiksmingos ES svarbą tiek koordinuojant atsaką į pandemiją, tiek ir kovojant su pandemijos socialinėmis ir ekonominėmis pasekmėmis.

Siekdama didinti žmonių gerovę ir įgyvendinama nacionalinius interesus, Lietuva, viena ir padedama koalicijų, siekia dar labiau išplėsti savo įtaką šių organizacijų sprendimams, ypač tiems, kurie tiesiogiai susiję su Lietuva ir jos žmonėmis. Tokių sričių vis daugiau – tai nacionalinis saugumas ir gynyba, tarptautinių normų laikymasis ir teisės viršenybė, ekonominė raida ir prekyba, žemės ūkis ir švietimas, mokslas ir technologijos, aplinkos apsauga ir klimato kaita. Perimant geriausią tarptautinę patirtį, skatinamos permainos ir Lietuvos gyvenime, sudaromos sąlygos sparčiau vykdyti struktūrines reformas.

Tarptautinė politinė ir saugumo aplinka, situacija išorės rinkose nuolat keičiasi, todėl svarbu, kad diplomatinė tarnyba, kitos institucijos, verslas ir nevyriausybinės organizacijos veiktų išvien įgyvendindamos ilgalaikius valstybės interesus užsienio politikos, saugumo ir gynybos, ekonomikos ir inovacijų, mokslo ir kultūros, žemės ūkio ir kitose prioritetinėse srityse. Šalia tęstinio veikimo svarbu ugdyti gebėjimus greitai ir dinamiškai priimti sprendimus ir reaguoti į kylančias situacijas, ypač COVID-19 viruso ir kitų ateityje galimų pasaulinių pandemijų akivaizdoje, plėsti diplomatinį ir kitokį specializuotą atstovavimą visame pasaulyje. Lietuvos strateginių interesų ES lygmeniu identifikavimas ir juos atitinkančių nuostatų įtvirtinimas ES sprendimuose yra nuolatinis procesas. Kintanti politinė situacija ES valstybėse narėse, sprendimų priėmimo procesų ES lygmeniu pokyčiai ir piliečių ambicijos lemia, kad valstybės narės siūlo naujas iniciatyvas, stiprėja poreikis ir tendencija vis plačiau svarstyti teikiamus pasiūlymus, įtraukiant ekonominius ir socialinius partnerius. Lietuvos pirmininkavimas ES Tarybai 2027 m. I pusmetį taps dideliu iššūkiu ne tik Lietuvos valstybės tarnybai, viešajam sektoriui, bet ir verslui.

Lietuvos nacionalinių interesų užtikrinimas, politinis stabilumas, socialinė ir ekonominė gerovė tiesiogiai priklauso nuo Rytų kaimynystėje vykstančių procesų ir Rytų partnerystės valstybių euroatlantinės integracijos reformų įgyvendinimo rezultatų. Todėl svarbu efektyviai užtikrinti Lietuvos interesus: tęsti integracijos į ES ir / ar NATO patirties perdavimą Rytų partnerystės valstybėms, sutelkti paramą įgyvendinant pažangias reformas ir prisidėti prie atstovavimo jų teisėtiems interesams tarptautinėse organizacijose. Ilgalaikis tikslas – įtvirtinta Rytų partnerystės šalių nepriklausomybė, teritorinis vientisumas ir visavertė narystė ES ir NATO, kuriai pritaria tų šalių visuomenė. Rytų partnerystės šalių santykių su ES įtvirtinimas išliks pagrindiniu Lietuvos pirmininkavimo ES Tarybai 2027 m. prioritetu. Deja, šiuo metu regione trūksta stabilumo, ekonominės reformos stagnuoja, o Rusija tiesiogiai ar pasitelkusi hibridines priemones vykdo agresyvią užsienio politiką. Lietuva siekia vykdyti visus Lietuvai prieinamus veiksmus, skirtus stabdyti agresyviems Rusijos veiksmams tarptautinėse organizacijose, remti Rusijos žmones, išdrįstančius nepritarti režimo vykdomai agresyviai politikai.

Lietuvos, kaip patikimos ES ir tarptautinės bendruomenės narės, svarbiu uždaviniu išlieka tarptautinių įsipareigojimų vystomojo bendradarbiavimo srityje užtikrinimas. Demokratijos ir žmogaus teisių principų laikymasis, skurdo mažinimas, žmogaus veiklos ir gamtos keliamų krizių prevencija prisidės prie gerovės, stabilumo ir taikos pasaulyje užtikrinimo.

Lietuvos valstybės raidai vis svarbesnė tampa Lietuvos diaspora ir jos įtraukimas į valstybei ir visuomenei svarbių sprendimų priėmimą ir įgyvendinimą. Užsienyje gyvena apie 1,3 mln.

lietuvių kilmės asmenų, didelė jų dalis yra Lietuvos piliečiai arba siekia jais tapti. Grįžimo skatinimas visuomet bus svarbi migracijos politikos kryptis, tačiau svarbu pripažinti, kad ir gyvendami kitose šalyse jie gali kurti pokytį savo gimtojoje, kilmės šalyje. Šią kryptį sustiprino per COVID-19 pandemiją užsienio lietuvių pastangos prisidėti prie COVID-19 pasekmių mažinimo, tiek finansine parama, tiek visuomeninėmis iniciatyvomis bei pagalbos teikimu sunkumus, susijusius su grįžimu į Lietuvą, patyrusiems tautiečiams. Atsižvelgiant į tai, būtina sudaryti kuo palankesnes diasporos įsitraukimo sąlygas: tai ir efektyvi institucinė struktūra, kuo geresnis diasporos pažinimas, diasporos gebėjimų stiprinimas, parama tautinės tapatybės išlaikymui ir įsitraukimo veikloms, diasporos integravimas į Lietuvos gyvenimą.

Stiprinant teigiamą Lietuvos įvaizdį pasaulyje, labai svarbi tampa kryptinga strateginė komunikacija. Pasitelkiant kultūrą, kaip įvairialypį, turiningą ir patikimą žinių apie valstybės tapatybę ir vertybes šaltinį, prisidedantį prie novatoriškų ir efektyvių diplomatinių sprendimų, dedami pasitikėjimo tarp šalių, Lietuvos įvaizdžio gerinimo strateginių partnerių, investuotojų, plačiųjų užsienio šalių visuomenių akyse pamatai.

Įgyvendinant Plano devintąjį strateginį tikslą siekiama stiprinti Lietuvos vaidmenį ir atstovavimą jos interesams pasaulyje, stiprinti ryšį su pasaulyje gyvenančiais lietuviais kuriant globalią Lietuvą.

Siekiant strateginio tikslo, numatoma įgyvendinti šiuos pažangos uždavinius:

Stiprinti Lietuvos įsitinklinimą ir atstovavimą jos interesams tarptautinėse organizacijose (ES, NATO, JT, ESBO, ET, EBPO, UNESCO ir kt.).

Stiprinti partnerystes su artimiausiais sąjungininkais, siekiant įgyvendinti užsienio politikos, saugumo įtvirtinimo, ekonominio saugumo, ekonominio konkurencingumo ir kitus uždavinius, – palaikyti dialogą ir bendradarbiauti svarbiausiais užsienio ir saugumo bei gynybos politikos klausimais, taip pat ir kitose bendradarbiavimo srityse. Bus plėtojamos jau formalizuotos strateginės partnerystės su Lenkija ir Prancūzija, ypač daug dėmesio skiriama santykių su JAV plėtrai, po Brexito dar svarbesnis taps bendradarbiavimas saugumo ir gynybos srityje su Jungtine Karalyste, bus stiprinamas komercinis, diplomatinis ir kultūrinis atstovavimas minėtose šalyse, taip pat Vokietijoje ir Turkijoje, puoselėjamas Baltijos valstybių bendradarbiavimas.

Atsižvelgiant į Azijos veiksnio globaliame pasaulyje stiprėjimą ir didėjančius Lietuvos politikos, saugumo, ekonominius ir kitus interesus, tikslingai plėtoti Lietuvos užsienio politiką Azijos regione, siekiant strateginės partnerystės visų pirma su Japonija ir kitomis vakarietiškas vertybes puoselėjančiomis Azijos šalimis.

Stiprinti vertybėmis ir pagarba tarptautinės teisės principams grįstą Lietuvos Rytų kaimynystės politiką. Teikti politinę ir ekspertinę paramą, siekti konsoliduoti ES paramą Rytų partnerystės valstybių įgyvendinamoms europinės ir euroatlantinės integracijos reformoms.

Stiprinti ES reikalų koordinavimą ir tinkamai pasirengti pirmininkauti ES Tarybai 2027 m. I pusmetį ir atstovauti šį laikotarpį Lietuvos interesams ir Lietuvos ES politikos tikslams.

Aktyvinti politinį ir ekonominį dialogą su šalimis partnerėmis, dalyvauti tarptautinių donorų finansuojamose programose ir projektuose – dalytis gerąja reformų patirtimi, užtikrinti, kad pasaulyje būtų pasiekti DVT, ir prisidėti prie žmonių gerovės tarptautiniu mastu didinimo. Stiprinant dalyvavimą vykdant vystomojo bendradarbiavimo politiką, bus užtikrintas Lietuvos tarptautinio įsipareigojimo iki 2030 m. oficialiai paramai vystymuisi skirti ne mažiau kaip 0,33 proc. bendrųjų nacionalinių pajamų laikymasis.

Telkti pasaulyje išsibarsčiusią Lietuvos tautą, stiprinti pasaulio lietuvių ryšius su Lietuva, vykdyti aktyvią pasaulio lietuvių įsitraukimo į Lietuvos gyvenimą politiką, įtvirtinančią abipusį partneryste ir pagarba grįstą bendradarbiavimą. Daugiau investuoti į ryšių su užsienyje gyvenančiais lietuviais stiprinimą. Dėti pastangas stiprinti ekonominį bendradarbiavimą su diaspora.
Vieningo įvaizdžio formavimo, komunikacijos, kultūrinės diplomatijos priemonėmis kurti teigiamą Lietuvos įvaizdį, pristatyti, garsinti Lietuvos vardą, didinti jos žinomumą pasaulyje.

Devintojo strateginio tikslo poveikio rodikliai

Poveikio rodiklis (pavadinimas)	Matavimo vienetas	Pradinė situacija (metai)	Tarpinė siektina reikšmė 2025 m.	Galutinė siektina reikšmė 2030 m.	Duomenų šaltinis
Lietuvos gyventojų dalis, mananti, kad Lietuvos interesų tarptautinėje bendruomenėje įgyvendinimas yra užtikrintas	procentai	34 (2018)	38	40	gyventojų apklausa

Devintojo strateginio tikslo sąsajos su JT DVT:

10 strateginis tikslas – stiprinti nacionalinį saugumą

Lietuvos nacionalinių interesų užtikrinimas, politinis stabilumas ir socialinė bei ekonominė gerovė neatsiejami nuo nacionalinio saugumo. Tik saugioje aplinkoje įmanoma užtikrinti brandžios demokratinės konstitucinės santvarkos funkcionavimą, tvarų ekonomikos vystymąsi, žmogaus teisių ir laisvių apsaugą, pilietinės visuomenės gyvybingumą. Nacionalinio saugumo stiprinimas laikomas aukščiausiu Lietuvos vidaus ir užsienio politikos tikslu, kuriam teikiamas prioritetas, ir remiantis Nacionaliniu susitarimu „Dėl Lietuvos gynybos politikos gairių“ įsipareigojama nuosekliai didinti Lietuvos valstybės gynybai skiriamas lėšas (2030 m. gynybai skiriant 2,5 proc. BVP).

Stipri ir vieninga NATO, gebanti užtikrinti jai priklausančių valstybių saugumą ir kolektyvinę gynybą, yra esminis Lietuvos Respublikos saugumo garantas. Naudodama politines, diplomatines, karines, gynybos ir kitas priemones Lietuvos Respublika toliau prisidės prie solidarumo ir Aljanso vienybės, NATO kolektyvinės gynybos pajėgumų stiprinimo, rems NATO gynybos planų rengimą ir reguliarų atnaujinimą, dalyvaus stiprinant NATO pasirengimą atsakyti į hibridines grėsmes, prisidės prie NATO pajėgumų naujiems saugumo iššūkiams energetinio, kibernetinio, informacinio saugumo srityse atremti plėtojimo, sieks užtikrinti glaudų ES ir NATO bendradarbiavimą, ypač karinio mobilumo, kibernetinio saugumo ir hibridinių grėsmių srityse, vykdys kitas priemones, įtvirtintas Nacionalinio saugumo strategijoje.

Lietuvos karinis saugumas remiasi patikimu atgrasymu ir efektyviu pasirengimu šalies gynybai tiek savarankiškai, tiek kartu su sąjungininkais. Lietuva toliau stiprina savo nacionalinius karinius

pajėgumus, didindama kariuomenės kovinę galią ir pasirengimą atsakyti į kylančias grėsmes. Efektyviam atgrasymui reikia ir stabilaus sąjungininkų pajėgų buvimo Lietuvos teritorijoje, kuris prireikus būtų pastiprinamas atvykstančiomis papildomomis pajėgomis. Lietuvoje nuolat dislokuota sąjungininkų kovinė grupė, kuri kartu su Lietuvos kariais ruošiasi vykdyti kolektyvinės gynybos operacijas. Tęsiama NATO oro policijos misija. Nuolat vyksta tarptautinės pratybos ir kiti kariniai renginiai.

ES išorės sienas (1 077 km) saugančiai Lietuvai svarbu, kad pasienio apsaugos klausimas būtų sprendžiamas ES mastu. Efektyvi sienų apsauga leidžia mažinti neteisėtos migracijos ir kontrabandos srautus, prisideda prie valstybių narių saugumo gerinimo. Išankstinis tinkamas pasirengimas stebėti ir kontroliuoti sienas ypač svarbus siekiant išvengti ateityje krizinių situacijų, neteisėto žmonių ir prekių judėjimo.

Spartūs skaitmenizacijos ir sujungiamumo procesai ne tik lemia teigiamus pokyčius žmogui ir valstybių ekonomikos augumui, bet ir kelia daug kibernetinio saugumo iššūkių. Lietuva nuolat susiduria su įvairaus tipo kibernetiniais incidentais, skirtais valstybei svarbioms funkcijoms, informaciniams ištekliams ir kritinės svarbos infrastruktūrai paveikti. Prognozuojama, kad jų skaičius ir mastas nemažės. COVID-19 pandemijos paskatinta skaitmeninės erdvės ir skaitmeninių galimybių plėtra dar labiau aktualizuoja kibernetinio saugumo svarbą.

Daug dėmesio skiriama visuomenės atsparumo stiprinimui, skatinamas viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimas, plėtojama mokslinių tyrimų, eksperimentinės plėtros ir inovacijų sritis, keliama visuomenės kibernetinio saugumo kultūra. Kibernetinei erdvei tampant dar viena erdve galimiems karo veiksmams, Lietuva stiprina ir karinius kibernetinio saugumo pajėgumus tiek nacionaliniu lygiu, tiek kartu su sąjungininkais NATO ir ES.

Vienas svarbiausių valstybės ir visuomenės atsparumo didinimo elementų – tinkamas pasirengimas krizinėms situacijoms. Tai pripažino ir NATO, 2016 m. patvirtinusi septynis bazinius civilinio pasirengimo reikalavimus, užtikrinančius valstybės funkcionavimą krizės sąlygomis. Ypač didelis iššūkis – valstybės institucijų pasirengimas veikti krizių ir ekstremaliųjų situacijų metu.

Siekiant užtikrinti nacionalinį saugumą, svarbūs ne tik kariniai, gynybiniai ir instituciniai pajėgumai, bet ir „minkštosios“ priemonės: Lietuvos visuomenės atsparumas informacinėms grėsmėms, gebėjimų jas atpažinti stiprinimas, piliečių pasirengimas ginti valstybę, tinkamai pasirengti mobilizacijai, būti pasirengusiems visais įmanomais būdais priešintis agresoriui, taip pat – kitų šalių paramos užsitikrinimas, visuomeninės ir politinės opinijos formavimas. COVID-19 pandemija dar labiau išryškino informacinių grėsmių svarbą šiandieniname pasaulyje. Europos Komisija komunikate[99], skirtame kovai su dezinformacija apie COVID-19, teigia, kad per pandemiją kilo precedento neturinti infodemija[100]. Užsienio subjektai ir tam tikros trečiosios valstybės vykdė kryptingas su COVID-19 susijusias įtakos operacijas ir dezinformacijos

[99] Bendras komunikatas Europos Parlamentui, Europos Vadovų Tarybai, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui, *Kova su dezinformacija apie COVID-19. Svarbiausia – tikri faktai*. Briuselis, 2020 06 10 JOIN(2020) 8 final. Interneto nuoroda: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:52020JC0008.

[100] Šį terminą vartoja ir aprašo PSO: „infodemijos (informacinės epidemijos) yra informacijos apie problemą perteklius, kuris apsunkina sprendimo paieškas. Per ekstremaliąją visuomenės sveikatos situaciją jos gali reikšti klaidingos informacijos, dezinformacijos ir gandų sklaidą. Infodemijos gali trukdyti veiksmingai reaguoti į visuomenės sveikatos problemas, sukelti painiavą ir žmonių nepasitikėjimą“ (https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/situation-reports/20200305- sitrep-45-covid-19.pdf?sfvrsn=ed2ba78b_4).

kampanijas ES, jos kaimynystėje ir visame pasaulyje. Pasaulio sveikatos organizacijos teigimu, per socialinius tinklus sparčiai skleidžiamos informacijos apie virusą[101], dažnai klaidingos ar netikslios, srautas gali sukelti sumaištį, sukurstyti nepasitikėjimą ir sutrukdyti veiksmingai imtis visuomenės sveikatos priemonių.

Atsižvelgiant į branduolinės jėgainės statybą Lietuvos kaimynystėje ir jos keliamas grėsmes, ypač svarbu užtikrinti nuoseklią Lietuvos poziciją dėl nesaugių branduolinių jėgainių ir aktyviai prisidėti prie aukščiausių branduolinės saugos tarptautinių standartų laikymosi užtikrinimo.

Visuomenės saugumui rimtą pavojų kelia terorizmo ir nusikalstamumo, ypač organizuoto ir tarpvalstybinio, grėsmių plitimas. Suvaldyti šias grėsmes darosi vis sunkiau dėl nuolat tobulėjančių ir plėtojamų informacinių ir kitų technologijų (pvz., dronų, spausdintuvų) ir globalizacijos procesų.

Įgyvendinant Plano dešimtąjį strateginį tikslą siekiama formuoti palankią saugumo aplinką, užkirsti kelią galimoms grėsmėms, pavojams ir rizikos veiksniams, o nepavykus jų išvengti – būti pasirengus tinkamai į juos atsakyti visomis valstybei prieinamomis priemonėmis ir būdais.

Siekiant strateginio tikslo, numatoma įgyvendinti šiuos pažangos uždavinius:

Didinti Lietuvos kariuomenės kovinę galią ir atgrasymo potencialą – stiprinti karinius gynybos pajėgumus bei atgrasymo priemones, papildančias nacionalines karines pajėgas. Toliau telkti sąjungininkų karines pajėgas Lietuvoje ir siekti, kad jos aktyviai veiktų regione, užtikrinti Lietuvos pasirengimą jas priimti tiek plataus masto pratyboms, tiek ir nuolatiniam dislokavimui. Įgyvendinant nacionalinį susitarimą „Dėl Lietuvos gynybos politikos gairių“ tolygiai didėjantis gynybos finansavimas sudarys palankias sąlygas nuosekliai plėtoti ir stiprinti Lietuvos kariuomenės pajėgumus ir užtikrinti būtiną karinių atsargų kaupimą. Įgyvendinant uždavinį, ketinama toliau modernizuoti kariuomenę – įsigyti naujų ginkluotės sistemų, plėtoti šaliai ir sąjungininkams reikalingą infrastruktūrą, kovinės paramos ir kovinio išlaikymo pajėgumus, stiprinti ir plėsti personalo kompetencijas, kvalifikaciją ir motyvacijos sistemą, diegti sisteminį valdymą.
Sukurti ir pritaikyti infrastruktūrą, reikalingą tarptautiniam kariniam judumui, siekiant užtikrinti greitą reagavimą į grėsmes. Uždavinys bus įgyvendinamas Europos infrastruktūros tinklų kontekste, koordinuojant veiksmus su Baltijos šalimis ir Lenkija, siekiant užtikrinti veiksmingą Šiaurės jūros ir Baltijos koridoriaus pralaidumą. Įgyvendinant uždavinį, pagal NATO / ES karinės infrastruktūros standartus bus modernizuojami sausumos keliai ir geležinkeliai, užtikrinant sąveikumą visose Baltijos šalyse.
Stiprinti visuomenės kritinį mąstymą ir atsparumą informacinėms atakoms, informuotumą apie pasirengimą krizėms, mobilizacijai, gynybai ir pilietiniam pasipriešinimui. Įgyvendinant uždavinį bus telkiami skirtingų šalies institucijų, žiniasklaidos, nevyriausybinių organizacijų pajėgumai sistemiškai šviečiant visuomenę apie propagandos keliamas grėsmes, stiprinami valstybės institucijų gebėjimai reaguoti į grėsmes, greitai persitvarkyti ir veikti mobilizacijos sąlygomis, sutelkti gynybai reikalingus išteklius, užtikrinti gyvybiškai svarbių valstybės funkcijų vykdymą ir piliečių būtiniausias reikmes. Visuomenė bus skatinama aktyviau įsitraukti į šiuos procesus.
Stiprinti pasirengimą ekstremalioms situacijoms ir krizėms. Įgyvendinant uždavinį numatoma stiprinti institucijų pasirengimą efektyviai reaguoti į ekstremalias situacijas, jų pajėgumus ir

[101] Europos Komisijos kasdien vykdomas žiniasklaidos stebėjimas rodo šimtus tūkstančių su COVID-19 susijusių straipsnių (https://ec.europa.eu/jrc/en/covid-19-mediasurveillance?solrsort=ds_created%20desc) ir milijonus paminėjimų socialiniuose tinkluose visame pasaulyje.

gebėjimus, remiantis suformuotu krizių prevencijos mechanizmu, adekvačiai reaguoti į grėsmių pokyčius ir nuosekliai didinti valstybės ir visuomenės pasirengimą testuojant per kompleksines krizių valdymo pratybas.
Stiprinti kibernetinį saugumą, gynybą ir veiksmingai valdyti kibernetinius incidentus. Įgyvendinant uždavinį numatoma skatinti viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimą, diegti MTEPI sprendinius, kelti visuomenės (taip pat ir įmonių) kibernetinio saugumo kultūrą, stiprinti tarptautinį bendradarbiavimą – aktyviai dalyvauti kuriant ES kibernetinio greitojo reagavimo pajėgas ir teikti tarpusavio pagalbą kibernetinio saugumo srityje.
Stiprinti žvalgybos institucijų veiklos veiksmingumą, siekiant numatyti ir iš anksto pašalinti grėsmes, keliamas Rusijos karinės galios, intensyvios žvalgybos tarnybų veiklos, didėjančio aktyvumo kibernetinėje erdvėje, agresyvėjančios Kinijos tarnybų veiklos. Norint laiku nustatyti ir šalinti grėsmes, būtina stiprinti žvalgybos institucijų pajėgumus, nuolat modernizuoti žvalgybos ir kontržvalgybos sistemas, priemones, įrangą ir taip užtikrinti jų atitiktį bendrai technologinei pažangai ir kintančioms priešiškų žvalgybos ir saugumo tarnybų technologinėms galimybėms.
Didinti ES išorės sienos kontrolės veiksmingumą ir stiprinti neteisėtos migracijos prevenciją ir kontrolę – gerinti kompetentingų institucijų sąveikumą, veiklos koordinavimą ir bendradarbiavimą su išorės partneriais, stiprinti jų pajėgumus ir gebėjimus.
Mažinti sunkaus nusikalstamumo ir terorizmo grėsmes nacionaliniam saugumui – stiprinti kompetentingų institucijų ir įstaigų gebėjimą jas nustatyti, veiklos koordinavimą ir operatyvų tarpinstitucinį ir tarpvalstybinį bendradarbiavimą, diegti pažangias veiklos technologijas.

Dešimtojo strateginio tikslo poveikio rodikliai

Eil. Nr.	Poveikio rodiklis (pavadinimas)	Matavimo vienetas	Pradinė situacija (metai)	Tarpinė siektina reikšmė 2025 m.	Galutinė siektina reikšmė 2030 m.	Duomenų šaltinis
1.	NATO rengiamas Lietuvos nacionalinių kariuomenės vystymo planų ir NATO įsipareigojimų vykdymo vertinimas	kokybinis vertinimas	gerai (2019)	gerai	labai gerai	NATO gynybos planavimo ekspertų vertinimas
2.	Gyventojų, manančių, kad Lietuva – saugi šalis gyventi, dalis	procentai	–	80	85	Vidaus reikalų ministerijos atliekamas gyventojų nuomonės tyrimas apie viešąjį saugumą

Dešimtojo strateginio tikslo sąsajos su JT DVT:

V SKYRIUS
PLANO ĮGYVENDINIMO FINANSAVIMAS, FINANSINĖS PROJEKCIJOS

Planą numatoma finansuoti bazinėmis finansavimo lėšomis, nacionalinėmis ir privačiomis lėšomis, taip pat iš papildomų tarptautinių finansavimo šaltinių. Bazinės finansavimo lėšos – tai ES bei kitų tarptautinių fondų lėšos, valstybės biudžeto ir privačios

lėšos, naujos dėl reformų įgyvendinimo atsirasiančios biudžeto pajamos. Kitos į bazines finansavimo lėšas neįtrauktos nacionalinės ir privačios lėšos priklauso nuo finansinių priemonių investicijų grąžos dydžio bei privačių lėšų iš verslo įtraukimo į Plano strateginių tikslų įgyvendinimą. Kitų tarptautinių finansavimo šaltinių lėšų finansavimo dydis priklausys nuo Plano strateginius tikslus įgyvendinančių institucijų motyvacijos ir aktyvumo siekiant pasinaudoti įvairių tarptautinių fondų ir programų finansavimu.

Plano finansavimas modeliuojamas remiantis ilgalaikėmis BVP potencialo ir darbo užmokesčio fondo augimo projekcijomis, bazinių išlaidų projekcijomis, galimais ES ir kitų tarptautinių finansinių investicijų finansavimo šaltiniais, taip pat struktūrinių reformų, diskrecinių mokestinių pajamų ir (arba) išlaidų padidinimų ir (arba) sumažinimų poveikio potencialiam BVP ir finansavimo galimybėms vertinimu. Projektuojama per 2021–2030 metų laikotarpį investuoti 18 024 mln. eurų Plano strateginiams tikslams pasiekti. Lėšų dalis, apytiksliai tenkanti ES ir kitoms tarptautinėms finansinėms investicijoms bei šių investicijų bendrafinansavimui, sudaro apie 82 proc. visų planuojamų investuoti lėšų.

Per COVID-19 pandemijos sukeltą krizę apie dešimtadalį sumažėjus nominaliajam BVP, netenkama atitinkamos mokestinių pajamų dalies. Nors nenumatoma, kad vidutiniu laikotarpiu dėl sumažėjusių pajamų pristigtų finansavimo iš valstybės biudžeto, tikėtina, kad vėlesniais metais BVP lygiui nepasiekus potencialo, buvusio iki COVID-19 pandemijos, teks ieškoti papildomų nacionalinių finansavimo šaltinių. Todėl optimistinės prielaidos numato, kad dėl geresnio mokesčių administravimo ir kitų priemonių valdžios sektoriaus finansavimo galimybės gerės iki 34 proc. BVP 2025 m. ir iki 35 proc. BVP 2030 metais.

Plano finansinės projekcijos nustatomos strateginiams tikslams. Skiriant ES ir kitų tarptautinių fondų lėšas Plano strateginiams tikslams pasiekti, taip pat atsižvelgiama į finansavimo šaltinio tikslinę paskirtį ir kitus finansavimo šaltinio reikalavimus, pavyzdžiui, teminę koncentraciją. Kiekvienam Plano strateginiam tikslui įgyvendinti planuojama lėšų dalis procentais pateikiama 2 priede.

Išlaidų perskirstymo tarp Plano strateginių tikslų, finansuojamų ES ir kitų tarptautinių fondų lėšomis, galimybės yra ribotos, atsižvelgiant į šių fondų tikslinę finansavimo paskirtį ir teminės koncentracijos reikalavimus. Todėl, planuojant šalies investicijas, labai svarbu nepamiršti būtinybės mažinti tam tikrų sričių finansavimo priklausomybę nuo ES lėšų, efektyviai įgyvendinant struktūrines reformas. Taip pat siekiant užtikrinti tinkamą finansavimą prioritetinėms sritims, būtina pritraukti privačių lėšų Plano strateginiams tikslams įgyvendinti ne mažiau nei iki šiol ir pasinaudoti visomis galimybėmis gauti kitų tarptautinių finansavimo šaltinių finansavimą.

Finansinės projekcijos Plano strateginiams tikslams peržiūrimos bent du kartus per metus (tvirtinant stabilumo programą ir valstybės biudžetą). Šios peržiūros metu įvertinami pokyčiai, turintys įtakos Plano finansinėms projekcijoms, taip pat vertinama, ar šalies ūkyje susidarė sąlygos aktyvinti anticiklinį finansavimo režimą.

Atsižvelgiant į esamą neapibrėžtumą dėl aiškios ES lėšų finansavimo apimties Lietuvai, skaičiuojant Plano finansines projekcijas vadovaujamasi Europos Komisijos pasiūlymais. Patvirtinus ES lėšų sumas, Plano finansinės projekcijos bus peržiūrimos. Plano finansinės projekcijos taip pat bus tikslinamos parengus visų ministerijų suderintą regionų plėtros programos projektą, o taip pat – finansinės projekcijos gali būti tikslinamos atsižvelgiant į pirmiau aptarto vertinimo rezultatus, atsiradus naujiems finansavimo

šaltiniams, taip pat pasikeitus Plano pažangos uždavinių svarbai ir (ar) poreikiui Plano pažangos uždavinius įgyvendinti sparčiau nei planuota.

Atkreiptinas dėmesys, kad Plano 7 strateginiam tikslui numatoma finansinė projekcija yra tik dalis visų regionų plėtrai skirtų investicijų. Bus siekiama, jog regionų plėtrai skiriama investicijų dalis sudarytų 30 proc. ES struktūrinių fondų lėšų 2021–2027 metų laikotarpiu, iš jų ne mažiau kaip 16 proc. nukreipiant Plano 7 strateginio tikslo įgyvendinimui finansuoti, o likusią dalį – suplanuoti kituose Plano strateginiuose tiksluose. Taip pat turi būti sudarytos tinkamos sąlygos regioninės plėtros projektus finansuoti laikantis tolygios regionų plėtros principo.

VI SKYRIUS
PLANO ĮGYVENDINIMAS, STEBĖSENA IR VERTINIMAS, ATSKAITOMYBĖ

Plano įgyvendinimą koordinuoja Vyriausybė. Planas įgyvendinamas vadovaujantis Lietuvos Respublikos strateginio valdymo įstatymo įgyvendinamaisiais teisės aktais, rengiant ir įgyvendinant nacionalines plėtros programas. Rengiant ir įgyvendinant nacionalines plėtros programas dalyvauja visi strateginio valdymo sistemos dalyviai, nurodyti Plano 1 priede, nustatant atsakomybę už atitinkamus Plano strateginių tikslų poveikio rodiklius, pažangos uždavinius ir jų poveikio rodiklius – taip pat horizontaliųjų principų koordinatoriai ir už horizontaliųjų principų rodiklius atsakingos institucijos ir už Lietuvos Respublikos teritorijos bendrojo plano rengimo organizavimą atsakinga institucija. Prie atitinkamo Plano pažangos uždavinio nurodyta pirmoji atsakinga institucija užtikrina, kad visos kitos dalyvaujančios institucijos būtų įtrauktos į atitinkamos nacionalinės plėtros programos rengimą ir įgyvendinimą. O dalyvaujančios institucijos turi teikti atsakingai institucijai siūlomas įgyvendinti priemones, užtikrinančias pažangos uždavinių įgyvendinimą ir prisidedančias prie nustatytų poveikio rodiklių pasiekimo, taip pat horizontaliųjų principų įgyvendinimo. Nė viena nacionalinė plėtros programa negali bloginti situacijos nustatytų horizontaliųjų principų atžvilgiu ir priešinga nei nustatyta linkme veikti horizontaliųjų principų įgyvendinimui matuoti numatytus rodiklius.

Plano įgyvendinimo pažangos stebėseną koordinuoja Vyriausybės kanceliarija. Plano strateginių tikslų ir jų poveikio rodiklių įgyvendinimo pažangą stebi Vyriausybės kanceliarija kartu su Vyriausybės strateginės analizės centru (toliau – STRATA). Finansų ministerija vykdo Plano pažangos uždavinių ir jų poveikio rodiklių įgyvendinimo ir jiems įgyvendinti skirtų lėšų naudojimo stebėseną.

Plano įgyvendinimo stebėsena vykdoma laikantis Lietuvos Respublikos strateginio valdymo įstatymo įgyvendinamuosiuose teisės aktuose nustatytos tvarkos ir terminų. Plano strateginių tikslų įgyvendinimo pažanga stebima ne rečiau nei kartą per metus ir aptariama Vyriausybėje, Valstybės pažangos taryboje, prireikus stebėsenos duomenys įtraukiami į valstybės pažangos ataskaitą. Plano pažangos uždavinių įgyvendinimo ir jiems įgyvendinti skirtų lėšų naudojimo stebėseną Finansų ministerija vykdo du kartus per metus ir stebėsenos duomenis kartu su kita svarbia informacija teikia Vyriausybei. Stebėsenos duomenys skelbiami viešai.

STRATA nuo trečiųjų Plano įgyvendinimo metų kasmet atlieka dalies Plano strateginių tikslų ir susijusių pažangos uždavinių ir poveikio rodiklių reikšmių kitimo ir (arba) horizontaliųjų principų įgyvendinimo analizę, analizuoja tendencijas, faktines reikšmes

lemiančias priežastis ir tikimybę pasiekti nustatytas siektinas reikšmes ir teikia Vyriausybei atliktos analizės rezultatus, informuodamas apie rizikas nustatytiems tikslams pasiekti, ir siūlymus dėl priemonių nustatytoms rizikoms valdyti. Atliktų analizių rezultatai skelbiami viešai.

Plano įgyvendinimo laikotarpiu du kartus – 2024 ir 2027 m. – atliekami tarpiniai giluminiai ir kompleksiniai Plano įgyvendinimo pažangos vertinimai. Tarpinių vertinimų paskirtis – pateikti sisteminę Plano strateginių tikslų ir pažangos uždavinių įgyvendinimo analizę ir įvertinti kintančią situaciją, kylančius naujus didžiausius iššūkius, kurie gali lemti strateginių tikslų bei pažangos uždavinių peržiūrą. Pasibaigus Plano įgyvendinimo laikotarpiui, 2031 m. atliekamas baigiamasis Plano vertinimas, kurio tikslas – išanalizuoti Plano įgyvendinimo poveikį šalies socialinei ekonominei gerovei ir jos raidai, aplinkai ir nacionaliniam saugumui. Šiuos vertinimus atlieka STRATA. Vertinimų ataskaitos skelbiamos viešai. Tarpinių ir baigiamojo Plano vertinimų rezultatai pristatomi socialiniams ekonominiams partneriams, visuomenei ir aptariami per viešąsias konsultacijas.